BASKEJA JA SUOMALAISIA

KOLLEKTIIVISEN ITSEYMMÄRRYKSEN KONSTRUOINTI BASKIMAAN JA JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOJEN OPISKELIJOILLA

Sosiologian pro gradu -tutkielma
Janna Koivisto
Syyskuu 2003
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Tekijä: Janna Koivisto

Työn nimi: Baskeja ja suomalaisia. Kollektiivisen itseymmärryksen konstruointi Baskimaan ja Jyväskylän yliopistoissa

Päivämäärä: Syyskuu 2003

Sivumäärä: 110 + liitteet

Tieteenala: Sosiologia

Julkaisupaikka: Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Kimmo Jokinen ja Teppo Sintonen

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella jyväskyläläisten ja baskimaalaisten opiskelijoiden kollektiivisen identiteetin rakentamista. Aineisto kerättiin teemahaastattelujen, kyselyjen ja osallistuvan havainnoinnin avulla tammikussa 2003 Bilbaossa ja Jyväskylässä. Sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta yhdistettiin.

Baskimaassa baskius ja espanjalaisuus osoittautuivat ennenkaikkea poliittisiksi valinnoiksi. Baskinationalistit käyttivät identiteettinsä vahvistamiseen vertailuryhmänä Baskimaan espanjalaismyönteisiä ihmisiä. Nationalistiksi leimautumisen pelossa osa baskiopiskelijoista puolestaan korosti tuntevansa itsensä ennen kaikkea maailmankansalaiseksi, vaikkei se lopulta osoittautunutkaan aidoksi identiteetin lähteeksi. Identiteetin politisoitumisesta huolimatta oli mukana myös aitoa samaistumista Baskimaahan ja baskien kulttuuriseen ryhmään. Suomalaisopiskelijat samaistuivat voimakkaasti Suomeen eikä heillä näyttänyt olevan tarvetta identiteettinsä kyseenalaistamiseen. He kertoivat identifioituvansa jossakin määrin myös Eurooppaan, maakuntaansa taas eivät lainkaan. Kollektiivinen itseymmärrys vaihteli eri tilanteissa ja eri viiteryhmissä.

Baski- ja suomalaisopiskelijat nimesivät yksimielisesti omalle ryhmälleen tyypilliset symbolit ja tavat, jotka oli valittu mielivaltaisesti. Yleismaailmallisista asioista oli tehty erityisiä. Oman ryhmänsä jäsenten luonteenpiirteiden kohdalla baskit eivät halunneet tehdä yleistyksiä luultavasti johtuen espanjalaisten baskeihin kohdistamista yleistyksistä. Baskit kuitenkin halusivat korostaa oman ryhmänsä myönteisiä piirteitä, jyväskyläläisten korostaessa enemmän suomalaisten kielteisiä piirteitä. Suomalaisuus on baskiutta tiukemmin rajattua, mihin viittaa primordiaalien ja yhteiskunnallisten kriteerien käyttäminen suomalaisuutta rajattaessa baskeja enemmän. Molempia perustellaan kuitenkin ennen kaikkea postmodernein kriteerein. Baskius ja suomalaisuus ovat henkilökohtaisia valintoja. Baskien ryhmä jakautuu tässäkin niin, että nationalistit korostavat enemmän kieltä baskiuden perusteena, muut taas asumista Baskimaassa. Molemmat opiskelijaryhmät ovat omaksuneet nationalistisia diskursseja, vaikka ne ovatkin Baskimaassa poliittisesti näkyvämpiä kuin Suomessa, jossa nationalismi on enemmän kulttuurista, arkipäivän nationalismia.

Avainsanat: kollektiivinen itseymmärrys, etninen ryhmä, kansa, identiteetti, baski, suomalainen

Sisältö

1 Johdanto **4**

2 Taustaa **6**

2.1 Konstruktionistinen lähestymistapa 6

2.2 Baskimaan määritelmiä 7

2.3 Poliittista ja kulttuurista nationalismia 9

2.4 Kansallisuusaate Suomessa ja Baskimaassa 13

3 Etninen ja kansallinen identiteetti **19**

3.1 Etniset ryhmät ja kansakunnat 19

3.2 Identiteetti - keitä me olemme 24

3.3 Identiteetin politisoituminen 28

3.4 Kansallisen identiteetin tulevaisuus? 31

4 Metodit ja aineisto **34**

4.1 Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen yhdessä 34

4.2 Aineiston kuvailu 40

5 On monta tapaa olla baski **45**

5.1 Baskiuden komponentteja 45

5.2 Baskius lomakevastauksissa 53

5.3 Eronteko teemahaastatteluissa 64

6 Suomalaisuutta ei kyseenalaisteta **76**

6.1 Suomalaisuuden komponentit 76

6.2 Identiteetin kerroksellisuus 85

6.3 Arkipäivän nationalismia Suomessa 90

7 Vertailua ja pohdintaa **97**

7.1 Kaikki riippuu viiteryhmästä 97

7.2 Suomalaisuus baskiutta primordiaalisempaa 101

7.3 Lopuksi 103

Lähteet **107**

Liitteet **111**

A Lyhenteet 111

B Seitsemän baskiprovinssia ja niiden pääkaupungit 112

C Espanjan autonomiset maakunnat 113

D Väestön jakautuminen Baskimaassa 114

E Nationalististen puolueiden suosio Baskimaassa 115

F Euskeran osaaminen Baskimaassa 116

G Teemahaastattelurunko 117

H Kysymyslomakkeita 118

Luku 1

Johdanto

Kiinnostukseni baskeihin heräsi ollessani opiskelijavaihdossa Baskimaan yliopistossa keväällä 2000. Tuntui, että tämä Pohjois-Espanjassa asuva baskien etninen ryhmä poikkesi mentaliteetiltaan ja tavoiltaan muista Iberian niemimaan asukkaista. Tunsin oloni Baskimaassa myös oudon kotoisaksi ja minua alkoi kiinnostaa, oliko baskien ja suomalaisten näennäinen samankaltaisuus muutakin kuin kuvitelmaa. Sekä baskien että suomalaisten ryhmien identiteetti perustuu pitkälle muista poikkeavan kielen varaan. Lisäksi molemmat ovat reuna-alueilla eläviä pieniä kansoja, jotka ovat historian kuluessa joutuneet suurempien jalkoihin ja joiden kulttuurit erottuvat selvästi naapurikansojen kulttuureista. Molemmat alueet ovat kokeneet nopean teollistumisen ja kummassakaan ei ole ennen viimeaikoja asunut juurikaan ulkomaalaisia siirtolaisia. Molempia ryhmiä on kuvattu sulkeutuneiksi. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää tämäntyyppistä etnistä erityisyyttä. Ajattelin, että olisi hedelmällistä verrata toisiinsa näitä kahta toisaalta samantapaista, mutta kuitenkin erilaista ryhmää. Näin saataisiin parhaiten selville identiteetin rakentamisen yleisiä piirteitä sortumatta etnosentrismiin.

Baskimaassa tilanne on erityisen mielenkiintoinen väestön suuren ideologisen heterogeenisyyden vuoksi. Tästä syystä tutkimus painottuukin ensisijaisesti baskeihin. On mahdotonta verrata niin kutsuttujen etnisten ryhmien tai kansojen objektiivisia piirteitä, sillä nämä ryhmät ovat todellisuudessa sosiaalisia konstruktioita, kuviteltuja yhteisöjä. Niillä on kulttuurinen perustansa, mutta ne ovat sisäisesti heterogeenisempia ja niiden rajat häilyvämpiä kuin mitä nationalistisessa diskurssissa annetaan ymmärtää. Ihmiset pitävät näitä rajoja kuitenkin todellisina ja siksi niillä on myös todellisia seurauksia. Tämän vuoksi kansallisen omakuvan tutkiminen on tärkeää. Tarkoitukseni on tutkia, miten otokseeni kuuluvat Baskimaan ja Jyväskylän yliopistojen opiskelijat rakensivat omaa kollektiivista itseymmärrystään, etnistä ja kansallista identiteettiään. Miten opiskelijat kuvaavat omaa ryhmäänsä ja rajaavat sen erilleen muista vastaavista yksiköistä?

Tärkeäksi kysymykseksi nousi se, mitä baskiudella ja suomalaisuudella ylipäänsä ymmärretään, kuka on baski ja kuka on suomalainen. Baskimaassa kriisiytynyt tilanne ja poliittisesti aktualisoitunut etninen identiteetti ovat jakaneet väestön ideologian tasolla eri ryhmiin. Radikaalit nationalistit haluavat erottautua paitsi Espanjan valtiosta, ennen kaikkea Baskimaan "vääräuskoisista", jotka eivät ole omaksuneet radikaalinationalistista ideologiaa. Politiikkaan kyllästyneet taas haluavat erottautua radikaalinationalismista. Maltillista nationalismia edustavat siinä välissä haluavat hekin tehdä selväksi oman erottautumisensa muista ryhmistä.

Tutkin työssäni sitä, miten baski- ja jyväskyläläisopiskelijoiden kollektiivinen itseymmärrys eroaa tilanteessa, jossa baskit elävät vahvasti politisoituneessa tilanteessa vähemmistönä toisen valtion sisällä ja suomalaiset taas omassa valtiossaan, jossa kansallista identiteettiä ei ole tarpeen kyseenalaistaa. Perustelevatko opiskelijat kollektiivista identiteettiään primordiaalisilla piirteillä (sukujuuret, kulttuuri, kieli jne.) vai rakennetaanko sitä yhteiskunnallisilla kriteereillä (kansalaisuus, maassa asuminen)? Identiteettipolitiikka baskien keskuudessa ilmenee siten, että sen avulla ajetaan instrumentaalisesti omia etuja. Ei pidä silti luulla, ettei Suomessa esiintyisi nationalismia ja identiteetin politisoitumista. Selvitän tutkimuksessani, miten nationalismia esiintyy paitsi poliittisessa mielessä, myös sen arkipäiväisessä muodossa. Huomaamattamme tuotamme Suomessakin koko ajan nationalistista diskurssia suomalaisuudesta.

Kansallinen ja etninen identiteetti ovat ajankohtaisia tutkimuskohteita nykypäivän yhdentyvässä Euroopassa ja koko maailmassa. Eroistaan huolimatta eivät baskit eivätkä suomalaiset voi välttyä joutumasta mukaan globalisaatioon ja uudenlaiseen maailmankulttuuriin, jota myös postmoderniksi kutsutaan. Tutkimusta tehdessäni havaitsin, miten primordiaalit, yhteiskunnalliset ja instrumentaalit kriteerit baskiuden ja suomalaisuuden määrittelyssä ovat menettäneet merkitystään ja tilalle ovat tulleet postmodernin maailman määrittelyt. Molemmat ryhmät painottivat tunnetta ja subjektiivisuutta etnistä ja kansallista identiteettiään määritellessään. Suomalaisia ja baskeja ovat ne, jotka niin tuntevat ja jotka niin haluavat. Kollektiiviseen ryhmään kuulumisesta on tullut optionaalista ja yksilön on mahdollista tietoisesti rakentaa ja manipuloida kollektiivista identiteettiään. Riippuu vertailukohteesta sekä tilanteesta, tunteeko yksilö juuri sillä hetkellä enemmän kotiseutuidentiteettiä, kansallista identiteettiä vai peräti yhteenkuuluvaisuutta muiden eurooppalaisten kanssa. Identiteetti on kerroksellinen.

Luku 2

Taustaa

2.1 Konstruktionistinen lähestymistapa

On hyvä tehdä lukijalle selväksi tutkimuksen metodologinen tausta, sillä tieteenfilosofiset valinnat vaikuttavat siihen, miten tutkittava kohde ymmärretään, mikä on tutkijan suhde kohteeseen ja millaista tietoa ajatellaan saada. Identiteettitutkimukset voivat perustua moneen eri metodologiseen ratkaisuun. Yleisin identiteetin, etnisyyden ja nationalismin olemassaolon selittämisessä käytetty malli on konstruktionismi ja siihen tässäkin tutkimuksessa nojaudun. Konstruktionismin mukaisesti kansa nähdään sosiaalisena konstruktiona, joka on olemassa vain siinä määrin, kuin ihmiset sitä pitävät symbolisesti yllä. Todellisuutta tuotetaan ajattelulla ja toiminnalla. (Häkli 1999, 142–146.) Kansa tai etninen ryhmä voivat tuntua luonnollisilta yksiköiltä, mutta ne ovat todellisuudessa usein vain käyttökelpoisia perusteita rajata pois ihmisiä tietyn ryhmän ulkopuolelle joko taloudellisista tai kulttuuriin liittyvistä syistä. Tässä mielessä on mielenkiintoista, että tutkimuksen kohteena ovat juuri yhteiskuntatieteilijät, joita koulutetaan kriittiseen ajatteluun. He eivät todennäköisesti kritiikittä pure kaikkea heille kansakunnan luonnollisuudesta esimerkiksi peruskoulun tai tiedotusvälineiden taholta syötettyä. Konstruktionismissa huomio kiinnitetään siihen, miten jokin asia kerrotaan ja miten ilmaistut näkemykset tai käsitykset asioista tuotetaan erilaisten erontekojen ja luokitusten kautta (Alasuutari 1999, 117). Tiede on konstruktionismin mukaan osa todellisuuden sosiaalista rakentamista ja ylläpitoa. Palaan tähän kappaleessa, jossa pohdin tutkimukseni etiikkaa (ks. 40). Huolimatta siitä, että konstruktionistinen näkökulma korostaa välillä liiaksi kielellisiä seikkoja, uskon sen hyvällä tavalla yhdistävän humanistista ja strukturalistista tutkimusotetta, kuten Häkli asian ilmaisee (Häkli 1999, 146).

Uusin tapa tarkastella identiteetin kaltaisia ilmiöitä on postmodernismi ja olenkin havainnut kulttuurisen maailman saaneen postmoderneja piirteitä. Identiteetti postmodernisoituu ja se näkyy muun muassa siinä, että ihmiset voivat vaihtaa identiteettiään tilanteen mukaan (tästä lisää luvussa 3). Tutkimuskohteeni kollektiivinen identiteetti on melko postmoderni ilmiö. Tutkimusotteeni ei kuitenkaan ole kovinkaan postmoderni, vaikka aiheeni monitieteellisyys on sille kyllä tyypillistä. Olen käyttänyt tutkimuksessani sosiologisten teorioiden lisäksi ainakin antropologisia, historiallisia ja kulttuurimaantieteellisiä tutkimuksia kansallisesta identiteetistä. Raja eri tieteenalojen välillä onkin mielestäni keinotekoinen ja toivottavasti omien rajojen vartiointi on katoavaa perinnettä. Siinäkin mielessä tutkimuksessani on postmoderneja piirteitä, että en testaa kyselylomakkeellani vain yhtä teoriaa vaan yhdistelen eri teorioita ja tutkimussuuntauksia. Näin tiede menee mielestäni eteenpäin. Pertti Alasuutari (1999) kirjoittaa, miten kulttuurintutkimuksessa usein otetaan hyöty irti kaikista käyttökelpoisista teorioista ja metodeista. Näin tutkittavasta ilmiöstä saadaan syvällistä tietoa. Alasuutari tähdentää, että teoriat ja metodit eivät saa olla tutkimusta rajoittavia tekijöitä vaan uusia näkökulmia todellisuuteen avaavina. (Alasuutari 1999, 25.) Samaa periaatetta käytän tässä tutkimuksessa.

2.2 Baskimaan määritelmiä

Baskimaata on mahdollista ajatella sekä kulttuurisena että poliittisena alueena. Kulttuurinen versio kattaa alueet, joissa puhutaan baskien kieltä euskeraa. Tätä kulttuurista ja historiallista aluetta kutsutaan euskeraksi nimellä Euskal Herria ja sanan suora suomennus on juuri Baskimaa. Tämä Baskimaa sijaitsee osittain Espanjan ja osittain Ranskan valtioiden maaperällä Biskajanlahden rannalla, Pyreneiden vuoriston molemmilla puolilla ja sen pinta-ala on noin 20 000 neliökilometriä. Baskeja on noin 2.6 miljoonaa, joista Ranskan puolella asuu neljännesmiljoona. Espanjan puoleiset Baskimaan provinssit ovat euskeraksi nimeltään Bizkaia (espanjaksi Vickaya), Gipuzkoa (Guipuzkoa), Araba (Alava) ja Nafarroa (Navarra). Tässä työssä käytän kolmesta ensimmäisestä niiden euskerankielisiä nimiä ja neljännestä espanjankielistä nimeä Navarra, sillä suurin osa navarralaisista ei pidä itseään baskeina. Ranskan puoleiset baskiprovinssit ovat nimeltään Lapurdi, Benabarre ja Zuberoa (ks. liite B). Baskimaata voidaan kutsua myös sanalla Euskadi, joka nationalisteilla viittaa edellä äskeiseen seitsemän provinssin kokonaisuuteen, mutta kapea-alaisemmin (ja usein arkipuheessa) se viittaa baskiparlamentin hallinnoimaan autonomiseen Baskimaahan, joka koostuu seitsemän provinssin sijaan vain kolmesta ensimmäisestä, Arabasta, Bizkaiasta ja Gipuzkoasta. Sen hallinnollinen pääkaupunki on Vitoria.

Baskimaa poliittisena yksikkönä on yksi Espanjan valtion 17 maakunnasta (ks. liite C).

Espanjassa maakunnat ovat suhteellisen itsenäisiä ja niillä on vahva maakunnallinen identiteetti. Useimmilla on jopa oma puolueensa Espanjan parlamentissa. Antropologi Marianne Heibergin mukaan Etelä-Euroopan maissa valtio ei koskaan ole täysin onnistunut valtionationalismissa vaan sen byrokratia on jäänyt heikoksi verrattuna paikallisten tahojen valtaan. Paikallisidentiteetit, -uskollisuus ja -valtarakenteet ovat pysyneet voimakkaina. Baskien terroristijärjestö ETA:a voisi verrata tässä mielessä Sisilian mafiaan. Valtio ei pysty muuttumaan kansalaistensa toiveiden mukaisesti ja valtion virkamiehet ovat kiinnostuneet vain oman kotiseutunsa asioiden ajamisesta. Hierarkiat ovat tärkeitä ja yksilöt ovat kiinnostuneet pääsemään tässä hierarkiassa ylöspäin eivätkä tunne solidaarisuutta omaa yhteiskuntaluokkaansa kohtaan. (Heiberg 1989, 231–234.) Jos Espanja ei ole yhtenäinen maa, niin toisaalta Baskimaakaan ei ole ideologialtaan yhtenäinen alue vaan jokainen baskiprovinssi on oma mikromaailmansa, joka on fragmentoitunut maaseudun/kaupungin, baskinkielisen/espanjankielisen ja nationalistisen/ei nationalistisen vaihteleviin linjoihin. Tämän vuoksi baskialueiden asukkaat kokevat Baskimaan ja jokapäiväisen elämänsä monilla eri tavoilla. (Raento 1996, 179.) Liite D kuvaa väestön jakautumista Baskimaassa ja liite E nationalististen puolueiden kannatuksen vaihtelua eri baskikunnissa.

Baskimaan historiasta on monta eri versiota riippuen kirjoittajan ideologiasta. On kuitenkin varmaa, että toisin kuin esimerkiksi Katalonian maakunta, baskialueet kulttuurisessa mielessä ovat olleet hallinnollisesti yhdessä ainoastaan seitsemännellä vuosisadalla Navarran kuningaskunnan yhteydessä muutaman vuosisadan ajan, vaikka ne mainitaan kokonaisuutena jo ajanlaskumme alun aikaisissa kirjoituksissa (Heiberg 1989, 20). Baski-sanan (espanjaksi Vasco) alkuperästä tiedetään varmuudella vain se, että roomalaiset kutsuivat sanalla *vascones* nykyisten baskien esi-isiä. Ensimmäinen löydetty kirjallinen maininta termistä on vuodelta 76 eKr. Baskien kielellä euskeraksi (tunnetaan myös nimellä euskara) baski on *euskaldun*. Sana tarkoittaa suoraan käännettynä "henkilöä, joka puhuu euskeraa", mutta sitä käytetään tarkoittamaan kaikkia baskeja ja se on yleisempi kuin termi *euskotar*, joka viittaa etniseen ryhmään kuulumiseen ja jonka kehitti nationalisti Sabino Arana 1800–luvun lopulla. *Erdeldun* taas kuvaa henkilöä, joka ei puhu euskeraa. Tässä tulee ilmi kielen rooli baskiuden määrittelyssä, johon palataan myöhemmin.

1200-luvulta 1800-luvun lopulle saakka baskialueiden taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä säätelivät fueros eli maakuntalait. Tuolloin Baskimaa oli osa Kastilian kuningaskuntaa. Espanjan rajalla sijaitseva Baskimaa oli valtakunnan haavoittuvinta aluetta ja hallitsija palkitsi uskollisuudesta näillä maakuntalaeilla, jotka sisälsivät myös taloudellisia ja poliittisia erivapauksia. Pikkuhiljaa eri maakunnat kehittyivät omanlaisiksensa ja Baskimaan eristäytyi muista jo senkin vuoksi, että se sijaitsee keskellä vuoristoa. Myöhempää nationalismia selittää myös se, että jo tuohon aikaan monarkit tunnustivat eristyksissä asuneiden

baskien veren puhtauden ja heidät tunnustettiin siksi automaattisesti aatelisiksi. Baskit alkoivat pitää itseään espanjalaisista parhaimpina. (Heiberg 1989, xii.)

Kaupunkien muodostuminen synnytti jännitettä niiden ja maaseudun välille. Baskihistorian nationalistinen versio katsoo ensisijaisesti maaseutuyhteisöön, jossa ovat olleet voimakkaasti vallalla sosiaalisen tasa-arvoisuuden ja kulttuurisen erottuvuuden ideat (Heiberg 1989, xii). Maaseudun kieli oli euskera, kaupunkien espanja, ranska tai latina. Jo hyvin varhaisista ajoista lähtien on Baskimaassa asunut nämä kaksi kulttuurisesti erilaista, mutta erottamattomasti linkittynyttä ryhmää. (Heiberg 1989, 14). Euskeraa puhuvat baskit ovat historiallisista syistä keskimäärin hieman köyhempiä ja kouluttamattomampia kuin espanjaa puhuvat baskimaalaiset. (Ramírez Goicoechea 1991, 61.) Euskeran puhujat ovat kuitenkin puolestaan hieman rikkaampia ja koulutetumpia verrattuna siirtolaistaustaisiin baskimaalaisiin, jotka ovat tulleet aikoinaan töihin teollisuuteen. Siirtolaistaustaiset henkilöt osaavat euskeraa huomattavasti kantaväestöä huonommin, sillä euskerankieli on vaikea oppia. (Emt., 62). Vain noin kolmasosa Baskimaassa asuvista osaa puhua euskeraa. Käytännössä kaikki osaavat puhua espanjaa eli kastiliankieltä (castellano). Tässä työssä puhutaan selvyyden vuoksi espanjankielestä, vaikka monet informanteista käyttävät castellano-termiä siitä syystä, että Espanjassa puhutaan muitakin kieliä, eikä siten voida vain yhtä kieltä kutsua espanjaksi. Castellano-nimi juontaa juurensa kielen synnyinpaikasta, Castilé-Leonin maakunnasta. Gipuzkoan provinssissa 44 prosenttia väestöstä puhuu euskeraa, Baizkaiassa vastaava luku on 17 prosenttia. Araban provinssin asukkaista vain seitsemän prosenttia väestöstä puhuu euskeraa, Etelä-Arabassa ei juuri kukaan (ks. liite F). (Raento 1996, 210.) Tämä on sikäli loogista, että Gipuzkoa on ainoa provinssi joka on ympäröity muilla baskiprovinsseilla ja Araba taas on Baskimaan eteläisin provinssi ja lähimpänä muuta Espanjaa.

2.3 Poliittista ja kulttuurista nationalismia

Milloin baskien ja suomalaisten kansallistunne on herännyt? Käsittelen seuraavaksi poliittisen nationalismin syntyä ja vaiheita Euroopassa ja erityisesti Baskimaassa ja Suomessa. Teorioita nationalismista on useita, mutta todennäköistä on se, etteivät baskit ja suomalaiset ole pitäneet itseään etnisinä tai kansallisina ryhminä poliittisessa mielessä kuin vasta reilun vuosisadan ajan. Pertti Alasuutari jakaa nationalismiteoriat kahteen näkökulmaan, joita hän nimittää poliittiseksi ja kulttuuriseksi tavaksi ymmärtää nationalismi. Ensimmäinen viittaa poliittisiin liikkeisiin, jotka esittävät vaatimuksia etnisen ryhmän tai kansakunnan nimissä. Kulttuurisella näkökulmalla taas viitataan niihin arjen ajatusmalleihin ja käytäntöihin, jotka pitävät kansakuntaa itsestään selvänä kokonaisuutena.

Kansallisuus ja kansalliset kulttuuripiirteet on otettu keskeiseksi osaksi ryhmän itseymmärrystä. Nationalismiteorioissa on yleensä molemman näkökulman piirteitä. (Alasuutari & Ruuska 1999; 33, 38.) Tässä työssä kuvaan poliittisella nationalismiteorialla kansallisidentiteetin synnyttämisprosessia Baskimaassa ja Suomessa sekä kulttuurisella nationalismiteorialla sen ylläpitoa nykyisin.

Alasuutari huomauttaa, että nationalismia voidaan pitää sosiologian sokeana pisteenä siinä mielessä, että sosiologiassa tutkitaan usein vain omaa yhteiskuntaa aivan kuin kansakunta, yhteiskunta ja kansallisvaltio olisivat itsestään selviä yksiköitä, joille maailma luonnollisesti rakentuu. Monet yhteiskunnalliset ilmiöt eivät kuitenkaan todellisuudessa noudata valtioiden rajoja. On tosin ymmärrettävää, että usein käytännön syistä tutkimus koskee vain tiettyä kansakuntaa erillään muista kansakunnista. Tutkimus on helppo toteuttaa yhden kielialueen sisällä ja rahoitusta on helpompi saada tietyn yhteiskunnan ilmiöiden tutkimiseen. (Alasuutari & Ruuska 1999, 50.) Myös Michael Billig kritisoi sosiologian yhteiskunta-käsitettä siitä, että se on luotu kansallisvaltion kuvassa. Se viittaa siihen, että yhteiskunta on jotakin, joka viittaa tiettyyn valtioon ja jota voitaisiin tutkia eristyksissä toisista yhteiskunnista. (Billig 1995, 53.) Billig analysoi nationalismia kulttuurisesta näkökulmasta käsin teoksessaan Banal Nationalism (1995). Hän ei pidä nationalismia niinkään ideologiana vaan sosiokulttuurisena konstruktiona. Myös Benedict Anderson (1991, 5) on todennut, että nationalismi rinnastuu ennemminkin sukulaisuuteen tai uskontoon kuin poliittisiin liikkeisiin ja ideologioihin (ks. myös Eriksen 1993, 118).

Yleensä muiden ryhmien harjoittamaan nationalismiin liitetään negatiivisia piirteitä ja omasta samankaltaisesta toiminnasta puhutaan isänmaanrakkautena (Alasuutari & Ruuska 1991, 43, ks. myös Billig 1995, 5). Itsenäistyneissä valtioissa esiintyy myös nationalismia, vaikka se onkin näkymättömämpää kuin separatistisilla liikkeiden harjoittamana. Billig kritisoi kirjassaan *Banal Nationalism* sosiologista käsitystä nationalismista. Nationalismi sijoitetaan periferiaan. Sitä pidetään toisten, ei oman ryhmän ominaisuutena. Oma nationalismi unohdetaan ja jopa teoreettisesti kielletään. Tiede hyväksyy kansojen maailman luonnollisena olotilana. Hyväksytty näkökulma nationalismiin on harhaanjohtava, se jättää huomiotta länsimaisten kansallisvaltioiden nationalismin. Nationalismi liitetään yhteiskunnallisiin separatisti- ja sissiliikkeisiin ja pieniin ja eksoottisiin kansoihin. Nationalismiksi, sen jokapäiväisessä muodossa, tulee Billigin mukaan laskea myös vakiintuneiden länsikansojen uusintamisen ideologiset tavat. Länsimaidenkaan nationalismi ei ole viatonta, se uusintaa instituutioita, joilla on laaja aseistus. Billigin pääteesi on, että kansallisuutta (*nationhood*) "liputetaan" eli toisin sanoen siitä muistutetaan jatkuvasti. Pienin tavoin kansalaisia muistutetaan päivittäin heidän kansallisesta asemastaan maailman kansojen keskuudessa. Nämä muistutukset ovat niin tuttuja ja jatkuvia,

että niitä harvoin tietoisesti rekisteröidään. Kuvainnollisesti puhuen, nämä muistutukset kansallisuudesta eivät ole liehuvia lippuja, vaan hiljaa riippuvia lippuja julkisen rakennuksen kyljessä. (Billig 1995; 5–8, 17, 55.)

Ernest Gellner, joka käsittää nationalismin politiikan ilmiönä, määrittelee nationalismin vihan tunteeksi, joka nousee periaatteen vahingoittamisesta. Se voi olla myös tyydytyksen tunne, jos periaate tulee täytetyksi. Lyhyesti sanottuna nationalismi on teoria poliittisesta laillisuudesta. Nationalistinen diskurssi vaatii tilannetta, jossa etniset rajat eivät leikkaisi poliittisia rajoja. Nationalismia voidaan puolustella myös joillakin hyvillä argumenteilla kuten kulttuurisen monimuotoisuuden säilyttämisellä, mutta usein sen perustelut eivät ole kovin järkeviä. Jos halutaan pitää tiukasti kiinni valtion etnisestä homogeenisuudesta, johtaa se ryhmään kuulumattomien ihmisten syrjintään, karkotukseen tai jopa hävittämiseen. Gellnerin mukaan nationalismin ongelma ei nouse esiin, jos ei ole valtiota. Hänen mielestään jokaisessa valtiossa ei myöskään automaattisesti esiinny nationalismia, ainoastaan joissakin. (Gellner 1983; 1–5.)

Benedict Anderson huomauttaa, että on paradoksaalista miten paljon voimaa nationalismissa on verrattuna sen filosofiseen köyhyyteen. Nationalismi ei ole ideologia tai yhteiskuntateoria, jonka olisivat kehittäneet suuret ajattelijat. Se on vain kulttuurituote, joka on sisällöllisesti melko tyhjä. Se on kuitenkin menestynyt käsitteenä, sillä toisen maailmansodan jälkeen kaikki onnistuneet vallankumoukset ovat alkaneet kutsua itseään kansallisin termein, kuten Kiinan kansantasavalta tai Vietnamin sosialistinen tasavalta. (Anderson 1991, 3–7.) Toisaalta filosofinen köyhyys ei ole ennenkään estänyt ideologian voimaa. Natsismi ja fasismikin ovat filosofisesti köyhiä ideologioita, mutta silti ne ovat olleet hyvin vaikutusvaltaisia aatteita omana aikanaan. Smithin mukaan nationalismi liittyy vahvasti kansalliseen identiteettiin ja sen tarkoituksena on puolustaa vähemmistökulttuureja sekä pelastaa häviäviä historioita. Se on inspiraationlähteenä kulttuurisille renessansseille ja ratkaisu "identiteettikriiseihin". Se legitimoi yhteisön ja yhteiskunnallisen solidaarisuuden ja inspiroi tyrannian vastustamiseen. (Smith 1991, 18.)

Mentäessä taaksepäin nationalismin historiassa huomataan, että 1700-luvun lopulle asti kansakunnan määritelmässä olivat merkityksettömiä sellaiset tekijät kuten etnisyys, historia tai kieli. Liberalistiset ajatukset vallitsivat vielä 1800-luvullakin, ja niissä kansakunnan problematiikkaa ei liiemmin pohdiskeltu vaan asiaa pidettiin itsestäänselvyytenä. Liberaalien mielestä kansakunnan tuli olla riittävän suuri, jotta se voisi muodostaa elinkelpoisen kehityksen yksikön. Jos kansakunta ei tätä kynnystä ylittänyt, ei sillä ollut historiallista oikeutusta. Hyväksyttiin kansallisvaltioiden kansallinen heterogeenisyys, koska katsottiin olevan vain pienten kansojen etu sulautua isompiin kansoihin. Pienten kansojen kielten häviäminen hyväksyttiin vääjäämättömänä seurauksena luonnollisesta kehityksestä.

(Hobsbawm 1994, 34–50.) Baskimaa ja Suomi laskettiin tällaisiksi kansoiksi. Varhaisissa länsieurooppalaisissa valtioissa vahvistettiin kansallista tietoisuutta vasta sitten, kun itse valtiot oli luotu. 1800-luvulla nationalismista tuli näiden valtioiden "kansalaisuskonto". Pyrittiin luomaan solidaarisuutta valtiota kohtaan ja saamaan kansalaisensa samaistumaan moderniin valtioon (Alapuro & Stenius 1989, 8). Gellnerin mukaan nationalismi syntyi teollistumisen ja modernisaation seurauksena ja on valtiolähtöistä (Gellner 1983, 1). Myös Eric Hobsbawm (1994) on sitä mieltä, että valtiot luovat nationalismia, eivät kansakunnat itsessään. Hän lainaa Massimo d'Azeglion lausahdusta vastasyntyneen Italian kuningaskunnan parlamentin ensimmäisessä istunnossa: "Me olemme tehneet Italian. Nyt meidän täytyy tehdä italialaiset". (Hobsbawm 1994, 55.) Anthony D. Smith käyttää länsieurooppalaisesta valtion harjoittamasta nationalismista nimitystä lateraali etnisyys. Hänen mukaansa siinä dominoiva etnisyys onnistui asteittain yhdistämään keskiluokat ja syrjäseudut hallitsevaan etniseen kulttuuriin uuden byrokraattisen valtion avulla. (Smith 1991, 53.)

Ranskan vallankumouksen aikoihin alkoivat romantiikan aatteet vallata Eurooppaa. "Kansan" folkloristiikasta tuli romantiikan ajan intohimon kohde ja kieleen alettiin kiinnittää huomiota. Loistokasta menneisyyttä alettiin sepittää. (Hobsbawm 1994, 99–116.) Aristokraattinen etninen valtio pystyi määrittelemään laajemman kulttuurisen identiteetin väestölleen. Hallinnollinen, taloudellinen ja kulttuurinen vallankumous auttoivat liittämään syrjäseudut ja etniset vähemmistöt hallitsevaan etniseen ryhmään byrokraattisen valtion rakenteiden kautta. Etnisen ryhmän intellektuellien tehtävänä oli saada aiemmin passiivinen yhteisö aktiivisesti rakentamaan kansakuntaa kansankielisen historiallisen ja nyt uudelleenlöydetyn kulttuurin ympärille. (Smith 1991, 53–55.) Pikkuhiljaa Euroopassa alkoi romantiikan innostamina syntyä liikkeitä, jotka korostivat kieltä ja/tai etnisyyttä. Suomalaisten ja baskien nationalismi syntyi tässä nationalismin toisessa vaiheessa vertikaalin eli rahvaan etnisyyden ympärille (Smith 1991, 55). Itä-Euroopan vähemmistöalueilla etniset yhtäläisyydet johtivat kansalliseen tietoisuuteen oman valtion tai muun poliittisen yksikön luomisessa. Tarkoituksena oli herättää kansan tietoisuus omasta identiteetistä suhteessa ulkopuolisiin, hallitseviin voimiin. Etninen ryhmä perustui yleensä kieliryhmään. (Alapuro & Stenius 1989, 8–11.) Tämä oli usein uutta ja ennen näkemätöntä. Latinankieli menetti valta-asemansa, kun kirjoja alettiin painaa kansankielillä ja uusia kirjakieliä syntyi. Nyt eri murteiden puhujat ymmärsivät toisiaan kirjakielen avulla ja tulivat tietoisiksi näistä toisista samaa kieltä käyttävistä. Kirjakieli antoi uutta pysyvyyttä kielelle, mikä helpotti kuvitellun ikiaikaisuuden rakentumista. Tietyt murteet saivat nyt ylemmän aseman muihin murteisiin nähden, kun niistä tehtiin kirjakieliä ja niiden ympärille alkoi muodostua kansallisvaltioita. Näin siis kielen avulla alettiin kuvitella uudella tavalla yhteisöjä eli kansakuntia, joita ei aiemmin ollut olemassakaan tässä merki-

tyksessä. (Anderson 1991, 44.) Suomalaiset ja baskit alkoivat pitää kieltä ja historiaansa todisteina siitä, että heidän kuuluisi saada oma suvereeni kansallisvaltionsa.

2.4 Kansallisuusaate Suomessa ja Baskimaassa

Suomi

Tuija Pulkkinen (1999, 123) huomauttaa, ettei Suomen Venäjään liittämisen aikaan vuonna 1809 ollut olemassa käsitystä Suomen kansasta etnisenä, kielellisenä tai kulttuurisena kokonaisuutena. Poliittisella kielellä, oli se ruotsi tai suomi, ei ollut ilmaisuja kuvaamaan eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvia suomalaisia yhtenä poliittisena tekijänä. Oli kuitenkin olemassa malleja eurooppalaisessa kulttuurisessa ja poliittisessa kierrossa, jotka lopulta tulivat yhdistämään kansan ja kansakunnan yhdeksi poliittiseksi tekijäksi. Kansa yhtenä ja samana etnisenä kokonaisuutena pohjautuen syntymään, tapoihin tai kieleen omaksuttiin luonnollisena asiana. Suomalaisten omaksuma kuva suomalaisuudesta tapahtui nationalismin toisessa vaiheessa (n.1870–1920). Suomenkielestä tuli sen olennainen ilmiö, vaikka sitä oli aiemmin pidetty ruotsinkieltä alempiarvoisena (Peltonen 1998, 25).

Suomalainen nationalismi ei ollut puhtaasti länsi- eikä itäeurooppalaista nationalismia. Poiketen muista Itä-Euroopan etnisistä ryhmistä Suomella oli vahva talonpoikaisto ja poliittinen erityisasema. Suomessa paikallinen eliitti ei ollut emävaltion jatke, sillä valta oli ruotsin- ja kaksikielisen yläluokan hallussa venäläisen eliitin sijaan. Muissa Itä-Euroopan maissa oli tavallista, että nationalistisen liikkeen ydinryhmä koostui talonpoikien ja keskiluokan edustajista. Suomessa yläluokalla ei ollut maanomistuspohjaa vaan sen asema perustui lujittuvaan valtioon maaherruuden aikaansaaman kansan alistamisen sijaan. Siksi yläluokalla oli vahva syy omaksua kansan kieli ja sen kulttuuri sekä tehdä laajoista joukoista lojaaleja tulevaa valtiota kohtaan. Tämä tapahtuu suurimmaksi osaksi kansanopetuksen ja joukkoviestinnän välityksellä. Kansallisen identiteetin lähteet löydettiin talonpojilta ja fennomaanien arvostamia piirteitä olivat muun muassa heidän itsenäisyytensä ja työteliäs maahan samaistumisensa. (Anttila 1993, 110.)

Kielellinen ja kulttuurinen yhtenäisyys oli tärkeää suomalaisen kansallisen itsetunnon luomisessa. Fennomaanien voidaan sanoa olleen kansalaisuskonnon ja kansallisen vapautusliikkeen sekoitus ja liberaalit olivat heidän päävastustajiaan. Liberaaleille suomenkieltä tärkeämpää oli poliittisten instituutioiden vahvistaminen suhteessa Venäjään ja jatkuvuuden säilyttäminen Ruotsin ajan kulttuuriperintöön. Talonpojat olivat solidaarisia fennomaaniselle liikkeelle ja alkoivat perustaa kansanliikkeitä, jotka ylittivät säätyrajoja. Vastoin yleisiä ajatustottumuksia, kansakunnan synty ja luokkapohjainen liikehdintä kie-

toutuvat autonomisessa Suomessa yhteen. Kun yhteinen kansallisuus laitettiin etusijalle, toimi se yli luokkien välisen solidaarisuuden. (Alapuro & Stenius 1989, 12–17.) Sosiologi Pekka Kaunismaa kritisoi aiemmin mainittua historioitsija Eric Hobsbawmia siitä, että tämä jättää nationalismi-teoriassaan melkein kokonaan huomiotta muut organisaatiot ja instituutiot kuin valtion. Kuitenkin esimerkiksi kansanliikkeillä on ollut tärkeä osa kansakunnan muodostamisessa, etenkin Suomessa. Hobsbawm ei näe toimijoita tai toimijaryhmiä (valtion) organisaatioiden takana. (Kaunismaa 1994.)

Nationalismin aatteiden levittyä Suomeen alettiin kerätä kansanperinnettä talonpoikien, rahvaan keskuudesta 1700-luvun lopulla. Kerääjät kuuluivat eliittiin, kansalliseen älymystöön. Kerääjä ja perinteen kantaja erosivat toisistaan kieleltään (kerääjät olivat ruotsinkielisiä), "rodultaan" (kerääjät ruotsalaisia), kulttuurityypiltään ja sosiaaliselta luokaltaan. Karjalaisiin nähden he erosivat vielä uskonnoltaankin, sillä karjalaiset olivat ortodokseja. Perinteen kerääjät eivät olleet niinkään kiinnostuneita sen ajan perinteen kantajista vaan menneisyydestä, jonka viimeisenä lenkkeinä nämä perinteen kantajat näkivät itsensä. Menneisyys nähtiin loistokkaana ja se yhdistettiin muihin kansainvälisiin korkeakulttuureihin. Kerättävä perinneaineisto valikoitiin ja muokattiin omaan tieteelliseen paradigmaan sopivaksi. (Apo 1998, 94–107.) Kun kansakunta tai valtio haluaa perustella olemassaoloaan ja luonnollisuuttaan, etsitään yleisesti koko kansakuntaa koskevia ominaisuuksia kaukaa historiasta (Kaunismaa 1997, 223). Kansakunnan alkuperää, traditiota, jatkuvuutta ja ajattomuutta korostetaan. Esiintyy ajatus puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. Kansakunta on ollut olemassa aikojen alusta asti ja sen luonne on pysynyt muuttumattomana. Erilaisilla strategioilla suomalainen ja karjalainen kansanihminen saatiin kelpaamaan kulttuurisen identiteetin rakennusaineeksi. Saavutettu illuusio yhtenäisestä Suomesta oli siis pienoinen ihme, kun ottaa huomioon kansan heterogeenisyyden. Sivistyneistön piti sen vuoksi luopua äidinkielestään, mikä oli varmasti emotionaalisesti hyvin vaikeaa. (Apo 1998, 94–107.)

Runebergin Saarijärven Paavo on yksi suomalaisuuden kestävimmistä ikoneista: nöyrä, sisukas ja hurskas. Kansallisesta potretista tuli olennainen osa kirjallisuutta samoin kuin luonnon kuvauksestakin, molemmat olivat tärkeitä osia kansallistunteessa. Kirjallisuus on tarjonnut suomalaisille kansallisia symboleja ja itse asiassa luonut sitä mitä sen on ollut tarkoitus vain kuvailla. Runebergiä seurasi suomalaisuuden rakentajana Zacharias Topelius, joka Runebergin tavoin korosti suomalaisten yhtenäisyyttä välittämättä kielellisistä ja heimollisista eroista. Topelius loi myös kansallisen historian. Hän oli viimeinen ruotsinkielinen kirjailija, joka hyväksyttiin suomen kansan kuvaajana. Ainoa suomenkielinen suuri kansallisaatteen levittäjä oli Elias Lönnrot, joka kokosi Kalevalan. Lönnrot oli luomassa kansallista historiaa. Hänen mielestään runojen sankarit olivat todellisia historiallisia hahmoja, suomalaisten esi-isiä. (Lyytikäinen 1999, 138–144.)

Baskimaa

Baskimaassa kansallisuusaate nousi samoihin aikoihin kuin Suomessa, mutta siellä se ei ollut luokkarajoja rikkovaa vaan monisäikeisempää. Baskien ja Espanjan keskushallinnon välit kiristyivät 1700-luvun lopulla. Vaikka baskit edelleen ajattelivat itseään espanjalaisina, kysymykset etnisestä identiteetistä ja historiallisten maakunnallisten erioikeuksien (fueros) säilyttämisestä muuttuivat yhtäläisiksi. Etenkään maaseutuväestö ei halunnut luopua erioikeuksista, koska ne antoivat Baskimaalle laajan autonomian ja ne nähtiin perinteisen elämäntavan jatkuvuuden turvaajina. Lopulta erioikeusjärjestelmät kuitenkin purettiin ja tämä laukaisi teollistumisen Baskimaassa. (Raento 1993, 95.) Kuten koko Euroopassa, myös Baskimaassa alkoi poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen modernisoituminen. Teollistuminen loi liikkuvan ja kulttuurisesti homogeenisen yhteiskunnan, jossa vallitsivat tasaarvon odotukset, toisin kuin maatalousvaltaisissa yhteiskunnissa. Ensivaiheissaan teollistuminen loi kuitenkin terävää eriarvoisuutta ja sitä kautta poliittista jännittyneisyyttä. Talous vaati uudentyyppistä keskuskulttuuria ja keskusvaltaa. Teollistumisen jälkeen työnjako poikkesi aikaisemmasta siten, että työntekijöiden oli kyettävä vaihtamaan tarpeen mukaan ammattiasemasta toiseen. Valtio tarvitsi uutta, jaettua kulttuuria pitämään uusi, liikkuva yhteiskunta koossa. (Gellner 1983, 140.)

Valtion keskittämispyrkimykset voimistuivat ja baskit alkoivat tuntea itsensä uhatuksi etniseksi vähemmistöksi. Espanjalaisuudesta ja baskiudesta tuli toisensa poissulkevia ja keskenään ristiriidassa olevia käsitteitä. Baskien ja espanjalaisten eroavaisuuksia korostettiin mystifioimalla baskien poliittinen historia, kieli ja rodulliset erityispiirteet. Varsinaisen baskinationalistisen ohjelman perusti 1800-luvun lopulla Sabino Arana y Goiri. Hän oli euskeran kielen opettaja sekä kuului ensimmäisten joukkoon, jotka popularisoivat myytit baskeista. Hän muun muassa suunnitteli baskien "kansallislipun" (ikurriña) ja loi poliittisen käsitteen "baskikansa" tai Euskadi, joka sisälsi joskus euskerankielisinä olleet alueet. Vuoteen 1895 mennessä Arana y Goiri oli perustanut Kansallisen baskipuolueen (Partido Nacional Vasco, PNV). Hän uskoi kiihkeästi, että baskit olivat ainutlaatuinen rotu. Ensimmäisinä vuosina tämä "baskiuden" rodullinen käsite sai monet baskeista tuntemaan itsensä korkeammiksi olennoiksi, ainutlaatuiseksi kansaksi, joiden taloudellinen menestys johtui heidän ainutlaatuisesta nerokkuudestaan. (Linstroth 2002.) Nationalismin nopea leviäminen Euroopassa vuosien 1870 ja 1914 välillä johtui Hobsbawmin mukaan yhteiskunnallisista ja poliittisista muutoksista sekä kansainvälisestä tilanteesta, joka mahdollisti ulkomaalaisvihamielisten julkilausumien esittämisen (Hobsbawm 1994, 117–122).

Baskinationalismi sisältää kiistan teollistumisen seurauksena syntyneiden resurssien jakamisesta Baskimaassa. (Heiberg 1989; 75–79, 133.) Baskimaahan tuli tuohon aikaan paljon vierastyövoimaa metallitehtaisiin muualta Espanjasta. Tämä aiheutti rasistisia jännit-

teitä näitä siirtolaisia kohtaan, jotka muuttivat Baskimaahan sitä köyhemmiltä Espanjan alueilta. Syntyi kaksi uutta yhteiskuntaluokkaa: teollinen baskieliitti ja urbaani eibaski köyhälistö (Heiberg 1989, 41–43.) Vaikka nationalistit kiistivät luokkataistelun, käytännössä yläluokka kuitenkin käytti nationalismia aseenaan alaluokkaa, eli espanjalaisia siirtolaisia vastaan. Ihmiset jaettiin baskeihin ja anti-baskeihin. Baskius edusti perinnettä, esi-kapitalistista yhteisöä, tasa-arvoa ja demokratiaa, rauhaa ja katolilaisuutta. Anti-baskius edusti puolestaan modernisaatiota, teollista yhteiskuntaa, hierarkioita ja autoritaarisuutta, sekä henkistä korruptiota ja väkivaltaa eikä tämän epämoraalin haluttu tarttuvan baskeihin. (Emt., 56.) Nationalismi lähti liikkeelle Bilbaon kaupungista ja Bizkaian provinssista (emt., 45). Ensimmäisen nationalistisen organisaation jäsenet olivat suurimmaksi osaksi käsityöläisiä, myyjiä ja ammattilaisia. He edustivat ryhmiä, jotka oli työnnetty syrjään teollistumisen alettua ja he olivat näin menettäneet keskeisen asemansa yhteisössä. Nationalistinen porvaristo ei suinkaan ollut yhtenäinen. Pragmaattinen keskiporvaristo hallitsi politiikkaa ja jääräpäinen pikkuporvaristo ideologiaa. Molemmilla ryhmillä oli kuitenkin sama päämäärä. Kaupungeissa nationalismi oli lähes kokonaan tietyn poliittisen strategian tyyppi. Oikeasti urbaanit baskit muistuttivat enemmän muita Espanjan kaupunkilaisia kuin maaseudun baskeja vaikka symbolit etninen identiteetin rakentamista varten otettiin maaseudulta. (Emt.; 63, 67.)

Zygmunt Bauman pohtii, mistä rasismi muukalaisia kohtaan johtuu. Ihmisryhmien välisistä rajoista halutaan tehdä selkeitä, mutta ihmiset oikeasti muodostavat jatkumoita. Rajoilla on harmaa vyöhyke, joka pitää sisällään ihmisiä, joiden luokittelu ainoastaan jompaankumpaan ryhmään on hankalaa. Harmaa vyöhyke ei palvele identiteetin muodostamista samalla tavalla kuin ulkoryhmä vaan päinvastoin se koetaan uhkana. Muukalaiset ovat pelottavia liikkuvaisuutensa takia. He luovat epävarmuutta, sillä aiemmin heidät luokiteltiin ulkoryhmäläisiksi ja nyt heidät pitäisikin luokitella sisäryhmään kuuluviksi, koska he asuvat oman kansamme alueella ja ovat ehkä oppineet kielemme. He saattavat erilaisilla tavoillaan kyseenalaistaa omien tapojemme luonnollisuuden. Muukalaiset alkavat tuntua samankaltaisemmilta itseemme verrattuna kuin ennen ja on pelottavaa huomata erojen kadottavan merkitystään. Monien mielestä alkaa tuntua paremmalta, jos he palaisivat sinne mistä tulivatkin. (Bauman 1997, 60–79.) Uskollisuus suuren sisäryhmän piirissä voidaan synnyttää vain luomalla vihamielisyyttä ulkoryhmää kohtaan. Viholliseen liitetään ennakkoluuloja ja vihollisen ei sallita tekevän samoja tekoja joita itse voidaan tehdä. Ääritapauksissa ennakkoluulot johtavat rasismiin ja ksenofobiaan, joissa puolustetaan pakonomaisesti yhdenmukaisuutta. Ksenofobiaa syntyy etenkin tilanteissa, joissa tunnetaan turvattomuutta elinolosuhteiden nopeasti muuttuessa. Vanhoja tapoja halutaan puolustaa ja tulokkaita syytetään niiden katoamisesta. (Bauman 1997, 60–79.) Näin kävi teollistuvassa Baskimaassa.

Espanjan toisen tasavallan aikana baskit saavuttivat autonomian vuonna 1936. Espanjan sisällissodan aikana (1936–39) osa baskimaakunnista kannatti tasavaltalaisia ja osa oikeistolaisia ryhmittymiä. Francon diktatuurin alkaessa baskien kansallismielinen yhteisö lakkasi julkisesti olemasta ja monet vuoden 1936 baskihallituksen jäsenet lähtivät maanpakoon. Euskeran käyttö ei ollut enää sallittua. Erityisesti tämä sorti maaseudun baskeja, jotka osasivat huonosti espanjaa. Vuonna 1952 joukko PNV:n saamattomuuteen kyllästyneitä opiskelijoita perusti keskusteluryhmän, jota alettiin kutsua Ekiniksi. Lopulta PNV:n kanssa päädyttiin välirikkoon ja näin perustettiin ETA (Euskadi Ta Askatasuna, Baskimaa ja vapaus) vuonna 1959. ETA:n tarkoituksena oli radikalisoida baskit uuteen kansalliseen taisteluun. Aseistetun liikkeen ideologia oli hyvin erilainen kuin kristillisen ja demokraattisen PNV:n. (Linstroth 2002, Raento 1993b.) ETA ei antanut rodulle suurta merkitystä ideologiassaan vaan korosti euskeran kieltä, baskikulttuuria ja aluetta.

Nationalismi voi olla sekä vasemmiston että oikeiston ideologiaa. Kolmansien maiden vapautuksista saatu esimerkki työnsi ETA:a yhä vasemmalle, vaikkeivät ETA:n jäsenet alun perin olleetkaan marxilaisia. Loogisesti ajateltuna nationalismi ja sosialismi eivät sovi yhteen, sillä sosialismi on enemmänkin kansainvälistä kuin kansallista ja se jakaa maailman hyväksikäyttäjiin ja hyväksikäytettyihin kun taas nationalismi yritti koota koko yhteisön yhdeksi rintamaksi. Kuitenkin nämä kansalliset ja sosiaaliset vaatimukset oli mahdollista yhdistää. (Hobsbawm 1994, 136–138.) Toinen maailmansota aiheutti fasisminvastaisen ajanjakson, jonka aikana nationalismi liittyi lujasti vasemmistoon (emt., 162). Itsenäisyys, aseistettu taistelu ja sosialismi hyväksyttiin yhtenä pakettina. Baskinationalistien oli päätettävä, koskisiko heidän ohjelmansa vain baskeja vai kaikkia Baskimaassa asuvia. Koska rotua ei ETA muutenkaan korostanut, nationalismista tuli enemmän territoriaalista. ETA:n sisällä oli monia eri mielipiteitä koskien järjestön ideologiaa ja pyrkimyksiä ja lopulta ETA jakautui pienempiin osiin. Yhteyksiä oli myös Sabino Aranan y Goirin nationalismiin, sillä molemmissa asetettiin vastakkain Baskimaa ja keskushallinto eli Madrid. Vastakkaisuuden ajatus oli edellytys radikaalin nationalismin olemassaololle. (Heiberg 1989, 111–114.) Raennon mukaan nationalismi olisi todennäköisesti näivettynyt regionalismiksi ilman espanjankielisiä siirtolaisia. (Raento 1993b.)

ETA toimii edelleen ja baskikonflikti onkin Länsi-Euroopan pisimpään jatkunut separatistinen liike. ETA on tappanut Espanjassa vuodesta 1958 lähtien yli 800 ihmistä ja Espanjan vankiloissa on pidätettyinä yli 600 poliittista baskivankia. Francon kuolemakaan vuonna 1975 ei saanut Baskimaan rauhattomuutta loppumaan. Baskit eivät olleet tyytyväisiä Espanjan uuteen perustuslakiin, joka tyrmäsi baskien historialliset erioikeudet. Poliisisorron seurauksena satoja baskeja pidätettiin ja kidutettiin 1970-luvun puolessavälissä ja lopussa. Vuoden 1978 perustuslaillisen kansanäänestyksen jälkeen Baski-

maalle annettiin laaja autonomia Espanjan valtion sisällä, laajempi kuin mitä suurimmalla osalla etnisistä vähemmistöryhmistä on ikinä mahdollista saada. Baskeilla on itse valittu parlamentti, joka voi kerätä omat alueelliset verot ja omat poliisivoimat. (Linstroth, 2002.) Espanjalaiset poliisit on pääosin korvattu baskipoliiseilla, joita tarvitaankin puskureiksi kansan ja terroristien väliin. Euskeraa opetetaan kouluissa ja sitä puhutaan laajalti. Baskimaassa on oma parlamentti ja se hallitsee opetus-, oikeus- ja terveydenhoitojärjestelmiä. (Gutierrez 2002, 20.) ETA:n kannattajien määrää on hankala arvioida. Se saattaa olla jopa 18 prosenttia väestöstä eli yli 100 000 henkilöä (Helsingin Sanomat 2000). Yleisesti ottaen ihmiset eivät juuri tunteneet sympatiaa poliittisia puolueita kohtaan (Sociómetro Vasco 17: 2001, 60).

Gutierrezin ETA:n perustuki tulee vieraantuneilta nuorilta, jotka jossakin toisessa maassa luultavasti ryhtyisivät skinheadeiksi. Yhteiskunnallinen kiukku, hilpeä vallan ja tuhoamisen tunne sekä oppi, joka monesti imetään kotona ja koulussa, ovat tekijöitä, jotka vetävät puoleensa uusia rekrytoituja. ETA:n jäsenyys on osaltaan nuorten kapinaa vanhempiaan eli PNV:n jäseniä kohtaan. Monet ETA:n kannattajista näkevät Espanjan hallituksen jatkavan Francon diktatuurista alkanutta baskien sortoa. (Gutierrez 2002, Sullivan 1988, 33.) On tahoja, jotka hyötyvät väkivallan jatkumisesta, esimerkiksi espanjalainen oikeisto. Se kalastelee ääniä taistelemalla terrorismia vastaan ja vihollisen olemassaolo on sille tärkeä. ETA:n jäsenille taas väkivallan loppuminen puolestaan merkitsisi heidän elämänsä täydellistä muuttumista ja statuksen menettämistä. Aseellisesta konfliktista on tullut enemmän päämäärä kuin politiikan väline. Kyse on myös ylpeydestä ja kunniasta. Espanja ei halua menettää alueitaan eikä toisaalta antaa kiristykselle periksi nyt, kun se ei ole sitä aiemminkaan tehnyt. (Raento 1996, 290–293.)

Luku 3

Etninen ja kansallinen identiteetti

3.1 Etniset ryhmät ja kansakunnat

Tässä luvussa määrittelen ensin, mitä tarkoitan käsitteillä etnisellä ryhmällä ja kansakunnalla. Tämän jälkeen siirrytään identiteetin yleiseen määrittelyyn ja etnisyyteen ja kansallisuuteen identiteetin merkityksen lähteinä. Lopuksi pohdin, ovatko etnisyys ja kansallisvaltio identiteetin lähteitä vielä tulevaisuudessa. Tässä työssä yhdistetään niin kutsuttuja primordialistisia ja instrumentalistisia teorioita etnisestä ja kansallisesta identiteetistä sortumatta kumpaankaan ääripäähän. Vaikka identiteetit ovat postmodernisoitumassa ja niitä voidaan käyttää välineellisesti, on niissä myös jotakin pysyvää ja määrättyä. ovat tilannekohtaisen valinnan ja ulkopuolelta tulevien imperatiivien välissä. Pasi Saukkonen (2002) on jakanut kansallisen identiteetin tutkimuksen kolmeen osaan. Jaottelun kaksi ensimmäistä osaa sopivat mielestäni myös etniseen identiteettiin. Saukkosen mukaan kansallisella identiteetillä voidaan tarkoittaa ensinnäkin yksilön identifioitumista ryhmäänsä, toiseksi ryhmäidentiteettiä, jossa ryhmälle annetaan ominaisuuksia ja kolmanneksi kansallisvaltion identiteettiä. Tässä tutkimuksessa esiintyvät kaikki kolme kansallisen identiteetin muotoa vaikka mielenkiinto onkin pääosin ryhmäidentiteetissä eli kollektiivisessa itseymmärryksessä.

Käsitteillä etninen ryhmä, kansa, kansakunta ja valtio voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä eri asioita. Ne eivät mene sekaisin ainoastaan arkikielessä, vaan myös tutkijat käyttävät ja määrittelevät termejä eri tavoin jopa saman tieteenalan sisällä. Käsitteet ovat tutkijoiden luomia konstruktioita, joilla selitetään tutkittavien toimia ja tuntemuksia (Banks 1996, 186.) Koska ne eivät kuvaa essentialistisia, pysyviä asioita, ovat käsitteet osin päällekkäisiä. Toisaalla kansa ja etninen ryhmä voivat tarkoittaa keskenään samaa asiaa, toisaalla taas kansa ja valtio. Sekavuutta lisää vielä se, että monesti on vaikea tulkita

tarkoittaako englanniksi kirjoittava tutkija sanalla *nation* kansaa, kansakuntaa vai valtiota. Käsitteiden käytössä on myös maantieteellisiä eroja. Antropologisessa tutkimuksessa ja amerikkalaisessa sosiologiassa puhutaan yleensä etnisistä ryhmistä, eurooppalaisessa sosiologiassa taas samassa yhteydessä kansoista ja kansakunnista. Pasi Saukkonen (2002) toteaa, että kansalle ja kansakunnalle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, jonka kaikki hyväksyisivät (ks. myös Raento 1993). Määritelmä riippuu määrittelijän halusta nähdä ja tulkita todellisuutta. Saukkonen on koonnut kansalle viisi määritelmää: 1. kansa väestönä (joukko ihmisiä asuu tietyllä alueella), 2. kansa suurena perheenä (yhteiset sukujuuret), 3. kansa kulttuuriyhteisönä (viittaa etnisyyteen), 4. kansa kansalaisina (kuuluvat poliittiseen organisaatioon) ja 5. kansa samastumiskohteena (yhteenkuuluvuuden tunne sitoo).

Kulttuuriantropologit ovat kritisoineet sosiologiaa siitä, että siinä ei kiinnitetä huomiota etnisyyteen. Teppo Sintonen huomauttaa, että etnisyydellä on Euroopassa tarkoitettu lähinnä siirtolaisryhmiä tai nationalistisia ryhmittymiä, kuten baskeja. Euroopassa etnisiä ryhmiä on pidetty lähinnä kansallisvaltioiden esiasteina, kun ne Pohjois-Amerikassa nähdään valtion sisäisiksi rakenneosiksi. (Sintonen 1999, 94.) Sintosen mukaan etnisyystutkimus on Suomessa varsin tuntematon alue, jonka merkitys on kuitenkin kasvamassa. Näyttää siltä, että luokkajako on ollut keskeisin yhteiskuntaa määräävä seikka, eikä etnisyyttä ole niinkään otettu huomioon (emt., 9). Tilanne saattaa muuttua nyt, kun Suomeen on muuttanut enemmän eri etnistä taustaa edustavia ihmisiä. Näenkin oikeutetuksi myös sosiologiassa puhua etnisestä ryhmästä, sillä esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla ei tuntuisi oikealta puhua eri kansoista. Allardt ja Starckin mukaan etninen ryhmä tarkoittaa yhtä lailla enemmistöjä kuin vähemmistöjäkin (1981, 21, ks. myös Eriksen 1993, 4). Tässä tutkimuksessa etnisellä ryhmällä kuitenkin tarkoitetaan ainoastaan vähemmistöä, kuten baskeja, jolla ei ole omaa valtiota ja joilla on jännitteinen suhde isäntävaltioon. Suomalaisista puhun vastaavasti kansana, koska tarkoitan suomalaisilla kaikkia Suomen valtion sisällä asuvien etnisten ryhmien jäseniä, joilla on Suomen kansalaisuus. Suomessa kansalaisuuskäsitys on kypsynyt ja kansallinen identiteetti hyväksytty samoin kuin valtiollisten instituutiot (Saukkonen 2002.) Suomalaisten kollektiivinen omakuva on pitkälti valtiolähtöistä. Valtioissa asuu usein ryhmiä, jotka kokevat olevansa erilaisia kulttuurillisesti, kielellisesti tai historiallisesti valtaväestön kanssa. On myös yksilöitä, jotka kokevat kuuluvansa samanaikaisesti moneen eri kansaan ja tämä taas hämärtää kansan ja kansakunnan välistä eroa. Voidaan sanoa, että käsitteet etninen ryhmä, kansa, kansakunta ja valtio ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa siten, että koko ajan liikutaan kohti muodollisempaa ja sopimuksenvaraisempaa kokonaisuutta. Jatkossa monet käsiteltävät etniseen ryhmään liitetyt piirteet pätevät myös kansakuntaan sekä toisinpäin.

Primordialistisessa mielessä etnisyydellä tarkoitetaan yleensä ilmiötä, jossa yhteinen kulttuurinen piirre, kuten kieli tai uskonto toimii ryhmänmuodostuksen perusteena (Tennberg 1993, 27). Baskit voivat määritellä kuuluvansa etniseen ryhmäänsä poikkeavan kielensä perusteella huolimatta siitä, etteivät kaikki baskit euskeraa puhukaan. He ovat kuitenkin tietoisia kielestään ja baskien ylpeistä perinteistä (Allardt ja Starck 1981). Muita etnisen ryhmän määrittelyn attribuutteja ovat yhteiset sukujuuret ja historia, tavat, perinteet, myytit, ihonväri ja kulttuuriset arvot (emt., 1981, Barth 1970, Smith 1991). Territoriota ei korosteta samalla tavalla kuin kansakunnan kohdalla vaikka ryhmä assosioikin itsensä tiettyyn kotimaahan (Smith 1991, 21). Allardtin ja Starckin (1981, 20) mukaan arkipuheessa etnisyyksistä puhutaan silloin, kun on kyse erilaisista piirteistä ja näkyvistä eroista. Romaaneja on helpompi pitää etnisenä ryhmänä kuin suomenruotsalaisia. Tosin Bo Lönnqvistin (1981) mukaan suomenruotsalaiset eivät olekaan etninen ryhmä, vaan kulttuurinen erityisryhmä. Sosiaaliantropologi Thomas H. Eriksenin mukaan muiden on tunnistettava ryhmä, jotta se olisi etninen. Esimerkiksi punkkarit tai afrikkalaiset eivät ole etninen ryhmä. (Eriksen 1993, 69.) Tässä luetellut "objektiiviset" etnisyyden määritelmät edustavat lähestymistapaa, jossa etnisyys käsitetään essentialistisena ominaisuutena ja joka sellaisenaan on hylätty. Pohjois-Amerikassa 1950- ja 1960- luvuilla käytössä olleet assimilaatioteoriat olettivat etnisen ryhmän perustuvan näihin primordiaaleihin tekijöihin, jotka teorian mukaan katoaisivat modernissa ajassa eri ryhmien sulautuessa toisiinsa. Näin ei kuitenkaan koskaan tapahtunut, vaan päinvastoin 1970-luvulta lähtien etniset konfliktit ovat vain lisääntyneet ja eroja ryhmien välillä korostetaan entisestään. (Sintonen 1999, 110–114.)

Fredrik Barth aloitti etnisyystutkimuksessa niin kutsutun barthilaisen vallankumouksen. Hän oli ensimmäisiä, joiden mukaan etnisyys ei ollut sama asia kuin kulttuuri ja edellä mainitut etnisen ryhmän primordiaalit tunnusmerkit. Etninen ryhmä ei ole staattinen vaan vuorovaikutuksellinen ilmiö. Barth huomasi, että ryhmienväliset rajat säilyvät huolimatta siitä, että ihmiset ylittävät niitä ja niiden välillä vaihdetaan tietoja ja saadaan kulttuurisia vaikutteita. Etniset ryhmät jopa usein perustuvat vuorovaikutukselle muiden kanssa ja niiden jatkuvuus riippuu rajojen ylläpidosta. Etniset yksiköt ja kulttuuriset samankaltaisuudet ja erot eivät ole täysin yhdenmukaisia. Etninen ryhmä voi jopa samanaikaisesti elää monessa ekologisessa lokerossa ja eri alueilla. Barth painotti sitä nykyisin laajalti tunnettua tosiasiaa, että sosiaalisesti merkittävät tekijät vaikuttavat etnisen ryhmän jäsenyyteen, eivät siis näkyvät, "objektiiviset" erot, jotka johtuvat muista tekijöistä. Etnisten ryhmien rajat ovat sosiaalisia rajoja, vaikka niillä voi olla alueelliset vastineensa. (Barth 1970, 13–15, ks. myös Eriksen 1993, 39–43.) Barth jätti huomiotta rajojen sisäpuolelle jäävän kulttuurisen aineksen, jonka olemassaoloa ei voida täysin kieltää (Anttonen 1999, 223).

Etnisten ryhmien mukautuvuutta ja joustavuutta ei pidä yliarvioida, kirjoittaa Smith (1991, 20). Vaikka etnisyyttä voidaan käyttää välineellisesti ryhmän poliittisten tarkoitusperien saavuttamiseksi, Smithin mukaan etniseen ryhmään kuulumisessa on kyse "aidoista" asenteista, tunteista ja havainnoista (ks. myös Castells 1999, 48–52). Tämä tutkimus kannattaa Smithin (ja monien muiden) edustamaa välittävää muotoa, joka ottaa huomioon myös etnisen identiteetin historialliset ja symbolis-kulttuuriset piirteet. (Emt., 1991, 21.) Smith kritisoi Barthia, koska hän ei ota huomioon historiaa eikä sosiaalisia oloja, joissa tietyt etniset asetelmat ovat syntyneet. Etnisyys on myös osa kulttuuria, koska se on sosiaalisen organisaation elementti. Myös Billig muistuttaa, että kansakunnat ovat syntyneet historiallisissa prosesseissa. Ne eivät kuitenkaan ole sisäisiä psykologisia tiloja vaan sosiaalisen elämän muotoja, ideologisia luomuksia. (Billig 1995; 23–24.) Smithin tavoin myös Allardt ja Starck (1981, 36) kritisoivat rationaalisen valinnan teorioita eli instrumentalistisia teorioita siitä, etteivät ne ota huomioon ihmisten tarvetta samaistua etnisiin ryhmiin, jotka edustavat tuttuja malleja, tapoja ja symboleja. Etniseen ryhmään ei kuuluta vain hyödyn takia, vaan kyseessä on laajempi inhimillinen tarve kuulua laajempaan kokonaisuuteen. Ihmiset tarvitsevat yhdessä jaetut juuret ja historian. Instrumentalistinen teoria on sidottu rakennefunktionalismiin, joten se on hieman vanhentunut eikä se selitä koko etnisyyttä. Nykyisin myönnetään, että yksilöt oppivat etnisyyteensä liittämät arvot ympäristöstään ja jos nämä merkitykset politisoidaan, tulee niistä instrumentaalisia. Kiinnostus suunnataan siihen, miten tietty ihmisryhmä käyttää mitä tahansa kulttuurin aspektia subjektiivisesti, symbolisesti tai vertauskuvallisesti tehdäkseen eron itsensä ja muiden välillä. (Anttonen 1999, 216–224.)

Vaikka etniset ryhmät tarkasti rajattuina yksiköinä ovat kuviteltuja, on käsityksillä todellisia seurauksia ihmisten elämässä. Eriksen on havainnut, että kun esimerkiksi Sambian kuparikaivoksissa oli työntekijöitä monista eri etnisistä ryhmistä, piti uuden ihmisen tavatessa ensin selvittää tämän etninen tausta osatakseen käyttäytyä oikein tätä kohtaan. (Eriksen 1993; 18–24, 29.) Ihmisillä on tapana ajatella, että etnisyyden perusteella voidaan päätellä, kuinka tietyn yhteisön jäsenen kanssa tullaan toimeen ja käyttäydytään, tai millaisia he ovat työntekijöinä, aviopuolisoina ja niin edelleen. Etnisyys ulottuu yksilön kokemustasolle asti. (Sintonen 1999, 93.) Etniset ryhmät vaikuttavat hyvin pitkäkestoisilta, arvioi Smith (1991, 30–31). Ne selviytyvät usein jopa kansanmurhayrityksistä ja niiden kautta etninen tietoisuus jopa vahvistuu. Sintosen mukaan etnisyyden säilyminen sukupolvelta toiselle vieraassakin maassa on riippuvainen kertomuksista, joilla etnistä identiteettiä tuotetaan. Kyse on Sintosen mukaan etnisyyden narratiivisuudesta (Sintonen 1999, 40.)

Valtio on "todellisempi" kuin etninen ryhmä tai kansakunta, sillä sitä ympäröivät rajat ja sen sisällä on lakeja. Käsityksen kansakunnasta kuvitteellisena yhteisönä lanseerasi Benedict Anderson (1991; 5–7), jonka paljon siteeratun määritelmän mukaan kansakunta on kuviteltu ja sen kuvitellaan olevan sekä rajallinen että itsenäinen. Rajallinen kansakunta on siksi, että se ei uskonnon tapaan pyri levittäytymään koko maailmaa kattavaksi. Michael Billigin mukaan on omituista ajatella ainoastaan kansakuntaa kuviteltuna yhteisönä. Saman logiikan mukaisesti kuviteltuja pitäisi olla myös muut laajat ryhmittymät kuten yhteiskuntaluokat, uskonnolliset ryhmät tai ammattiryhmät. Ryhmät eroavat kuitenkin siinä, että ne on kuviteltu eri tavoin. (Billig 1995, 68.) Myös Manuel Castells kritisoi väitöstä "kuvitelluista yhteisöistä". Castellsin mukaan tällainen kuvaus kansakunnasta on ehkä houkutteleva, mutta empiirisesti riittämätön. Toki kansakunnat ovat kulttuurisia konstruktioita. On totta, että etnisyys, uskonto, kieli ja alue eivät itsessään ole riittäviä tekijöitä rakentamaan kansakuntia, mutta jaettu kokemus on.

Vaikka kansallisvaltiot siis koostuvat etnisistä ryhmistä, jotka eivät ole pelkästään kuviteltuja, ovat valtioiden rajat usein keinotekoisesti piirrettyjä. Michael Billigin (1995) mukaan on outoa, että kansallisvaltioiksi kutsuttuja valtioita on kaiken muotoisia ja kokoisia Kiinasta Tuvaloon. Niiden rajat eivät useinkaan noudata luonnollisia maisemarajoja kuten vuoria tai jokia vaan rajat tuntuvat mielivaltaisesti vedetyiltä. Ne eivät noudata edes kielen tai uskonnon rajoja. Välillä eri uskontokuntiin kuuluvat kansat saman valtion sisällä taistelevat toisiaan vastaan, välillä taas eivät taistele. Billig ottaa rauhanomaisista rinnakkain elävistä kieliryhmistä esimerkiksi Pohjoismaiden ryhmät. Kansat ja valtiot eivät ole universaaleja välttämättömyyksiä eikä niitä ole ollut olemassa kaikkialla kaikkina aikoina. On kansoja, jotka ovat syntyneet ilman valtion apua ja valtioita, jotka ovat syntyneet ilman kansan apua (Gellner 1983, 6).

Sosiologi Zygmunt Bauman (1997) selventää valtion ja kansakunnan eroa kirjoittamalla, että termi "Britannian kansalainen" viittaa valtion kansalaisuuteen, termi englantilainen taas kansakuntaan kuulumiseen. Kansakuntaa kohtaan tunnettu uskollisuus ei sisällä samanlaisia sisäisiä ristiriitaisuuksia kuin valtiota kohtaan tunnettu uskollisuus. (Bauman 1997, 201.) Baumanin mukaan nationalismin menestymisen mahdollisuudet lisääntyvät huomattavasti, kun valtio samaistetaan kansakuntaan, kuten Suomessa. Kyseessä on molemminpuolinen viehtymys. Paradoksaalista on se, että modernissa maailmassa oletetaan jokaisella olevan kansalaisuus samalla tavalla kuin jokainen yksilö myös edustaa jompaakumpaa sukupuolta, vaikka kansalaisuuden ja sukupuolen konkreettisuustaso on täysin eri. (Bauman 1997; 3, 212–215.)

3.2 Identiteetti - keitä me olemme

Allardt ja Starck (1981) havaitsivat jo 20 vuotta sitten itseluokittelun merkityksen yhteiskunnassa kasvaneen. Etnisyyden elpymiseen on vaikuttanut subjektiivisen samaistumisen lisääntyminen. Etnistä tiedostamista on lisännyt myös organisaatioiden ja instituutioiden vaikutuksen kasvu. Kieli ja sukujuuret etnisyyden perustana ovat puolestaan menettäneet merkitystään ihmisten kielitaidon parannettua ja muun valinnanvapauden lisäännyttyä. Tosin valinnanvapaudesta huolimatta ihmiset valitsevat yleensä sen ryhmän, josta he polveutuvat. Subjektiivisten tekijöiden merkitysten kasvaessa on identiteetti nostettu keskeiseksi käsitteeksi. Jos ihmiset vielä nykyisin olisivat tukevasti ja itsestään selvästi kiinni juurissaan, ei heillä olisi tarvetta pohtia identiteettiään. On mahdollista kuulua etniseen ryhmään ilman että se on elämäämme hallitseva tekijä, sillä samalla ihmisellä on muitakin merkitystä tuottavia asioita. Allardtin ja Starckin mukaan tämä on helpottanut etnisen identiteetin ilmaisua ja vähentänyt etnisten ristiriitojen vaaraa. Aineellisten olojen ja turvallisuuden parannuttua lisääntyy usein kiinnostus omiin erikoisominaisuuksiin ja historialliseen taustaan. Ihmisillä on sosiaalisen identiteetin tarve ja juuri etniset ryhmät tarjoavat hyvät mahdollisuudet itsearviointiin, historiallisiin juuriin ja yhteenkuuluvaisuuden tunteen osoittamiseen. (Allardt ja Starck 1981, 41–57.)

Mitä identiteetillä sosiologiassa oikeastaan tarkoitetaan? Sosiologi Stuart Hallin (1999, 20) ajatus identiteetistä keksittynä ominaisuutena sopii käyttämääni konstruktionistiseen tutkimussuuntaukseen. Identiteetti ei ole biologisesti pysyvä tai muuttumaton ominaisuus ihmisellä vaan kulttuurinen tuote. Identiteetti sosiologisessa mielessä ei myöskään tarkoita samuutta vaan yksilön identiteetti voidaan tunnistaa eron kautta johonkin toiseen, joka on jotakin muuta kuin mitä yksilö itse on. Identifikaatio on usein identiteettiä käyttökelpoisempi käsite siinä mielessä, että se on kattavampi ja ongelmattomampi. Identifikaatio ilmaisee tarkemmin, että kyseessä on monipuolinen, dynaaminen ja vaihtuva prosessi. (Anttonen 1999, 237.) Kun samaistumme eli identifioidumme johonkin, samalla myös erottaudumme jostakin muusta. Yksilö voi esimerkiksi olla baski vastakohtana espanjalaiselle. Identiteettiä pitää aina vahvistaa ja sitä on vakuutettava itselle ja muille. Identiteetti vaatii tietyn yhtenäisyyden ja sisäisen rakenteen olemassaolon. (Saukkonen 2002.) Sosiologisen subjektikäsityksen mukaan identiteetti kehittyy minän ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Sisäistämme yhteiskunnan merkityksiä ja arvoja osaksi omaa identiteettiämme. Uudemman, Stuart Hallin itsensä edustaman näkemyksen mukaan, subjekti on postmoderni subjekti, jolla ei ole pysyvää identiteettiä. Koko identifikaatioprosessi, jonka kautta projisoimme itsemme kulttuurisiin identiteetteihimme, on tullut avoimemmaksi, vaihtelevammaksi, mutta myös ongelmallisemmaksi. Identiteetti ei ole enää essentiaalinen, määrätty eikä pysyvä. Moderni maailma on muuttunut postmod-

erniksi ja siksi myöskään siihen nojaava identiteetti ei voi enää olla kiinteä. (Hall 1999, 21.)

Hall kirjoittaa ristiriitaisista ja erisuuntaan tempoilevista identiteeteistä (Hall 1999, 23). Identiteetti syntyy tiedostamattomissa jatkuvissa prosesseissa. Jos joku tuntee identiteettinsä pysyneen samana kehdosta hautaan, johtuu tämä vain siitä, että kyseinen henkilö on rakentanut lohduttavan "minäkertomuksen" itsestään. Myös Anthony Giddens (1991, 52–54) tähdentää, että yksilön minä-identiteetti (*self-identity*) ei ole annettua, vaan se edellyttää itsetietoisuutta. Yksilö refleksiivisesti ymmärtää itsensä ja näkee elämänkulkunsa. Yksilön identiteettiä ei voida löytää hänen käytöksestään eikä myöskään toisten reaktioista vaan kapasiteetista pitää tietty kertomus liikkeessä. Itse on refleksiivinen projekti ja itseymmärryksellä henkilö pyrkii luomaan yhdenmukaisen ja palkitsevan identiteetintunteen. Me emme ole mitä olemme, vaan mitä teemme itsestämme. Moderni minuus on jatkuvasti itseään pohtivaa "itsensä toteuttamista", jonka moraalinen ydin on sen autenttisuudessa: on löydettävä oma todellinen minä. Itsensä tunteminen ei sinänsä riitä, vaan on osattava erottaa todellinen minä väärästä ja valheellisesta. Persoonallisuuden kasvu liittyy siten oman "aidon" minän tavoittamiseen. (Emt., 75–85.) Eheä identiteetti saavutetaan turvallisella lapsuudella, jossa on saavutettu perusturvallisuuden tunne ja siten yksilö on kykenevä torjumaan ontologista ahdistusta (emt., 45–47).

Manuel Castellsin mukaan yksilöllä voi olla monta identiteettiä (Castells 1999, 6). Useimmille sosiaalisille toimijoille merkitys on organisoitu ensisijaisen identiteetin ympärille, identiteetin, joka kehystää muita. Tämä identiteetti pysyy ajassa ja paikassa. Castellsin mukaan identiteettien moninaisuus aiheuttaa stressiä ja ristiriitaa sekä itse-esittämisessä (*self-representation*) että sosiaalisessa toiminnassa. Castells ymmärtää identiteetin niin, että se on kulttuuristen attribuuttien perustalla olevan merkityksen konstruktion prosessi, jolle on annettu etusija muihin merkitysten lähteisiin nähden. Identiteetti tulee erottaa rooleista (esim. äiti, työntekijä, tupakoitsija tai tanssija), jotka ovat määritelty yhteiskunnan instituutioiden ja organisaatioiden normeilla. Niiden merkitys yksilön elämässä riippuu yksilön ja näiden instituutioiden välisistä sopimuksista ja neuvotteluista. Identiteetti taas on merkityslähde toimijoille itselleen ja se on rakentunut yksilöllistymisen kautta. Castells myöntää, että identiteetit voivat olla peräisin myös instituutioista. Identiteeteiksi ne muodostuvat, jos ja kun toimijat ne sisäistävät. Roolit ja identiteetit voivat siis käydä yksiin, jos esimerkiksi isänä oleminen on toimijalle tärkein itse-määrittelyn lähde. Identiteetit ovat kuitenkin rooleja voimakkaampia merkityksen lähteitä. (Emt., 7.)

Eriksenin mukaan se, mihin kollektiiviseen ryhmään samaistutaan, riippuu vertailuryhmästä. Esimerkiksi skandinaavinen identiteetti voidaan ottaa käyttöön tavattaessa muita skandinaaveja. Monissa tilanteissa esimerkiksi etnisyydellä ei ole merkitystä ja eri tilanteissa

käytetään eri vertailuryhmää. Käytäntö sanelee kulloinkin parhaan vaihtoehdon. (Eriksen 1993, 30.) Yhdysvaltalainen sosiologi Mary C. Waters (1990, xii) kirjoittaa etnisten identiteettien optionaalisuudesta. Hän on havainnut, että jotkut ihmiset vaihtavat etnisyyttään vastatessaan mielipidekyselystä toiseen. Hän pohtii omaa irlantilaista etnistä identiteettiään ja toteaa, että häntä ärsyttävän irlantilaisten juhlan, Pyhän Patrikin päivän jälkeen, hän saattaisi vastata kyselyyn olevansa etnisyydeltään amerikkalainen, kun muuten vastaisi irlantilainen. Yksilön itseidentifikaation ei Watersin mukaan tarvitse olla sama kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa, vaikka näinkin voi olla. Yhdysvalloissa voivat etenkin nuoret valita vaihtoehdoista mieleisensä identiteetin. (Emt., 19.) Tämän takia ei voida päätellä, että jos henkilö vastaa kyselyyn tuntevansa itsensä identiteetiltään baskiksi, ettei hän toisessa tilanteessa, eri viitekehyksessä, voisi tuntea itseään espanjalaiseksi tai jopa eurooppalaiseksi. On olemassa eri näkemyksiä siitä, onko etnisyys enää todellinen identiteetin lähde. Monien tutkijoiden mukaan kansalliset identiteetit syntyvät etnisistä identiteeteistä, mutta Marjut Anttosen mukaan kansallinen identiteetti päinvastoin luo kehykset, joissa etnisyys erilaisuutena, laajimmassa merkityksessään, saa sosiaalista merkitystä (Anttonen 1999, 252). Kumpikin on mielestäni mahdollista. Baskit tuntisivat itsensä varmaankin baskeiksi, vaikkei valtioita olisikaan olemassa, mutta toisaalta vastakkainasettelu keskusvallan kanssa on tehnyt baski-identiteetistä kestävämmän.

Pekka Kaunismaan (1997) mukaan identiteetti on yleensä liitetty yksilön subjektiviteettiin ja sitä saattaa olla hankala käsittää ryhmän ominaisuutena. Jos identiteetin käsitteessä yleensä kysytään "kuka minä olen", kollektiivisen identiteetin ollessa kyseessä kysytään "keitä me olemme". Kaunismaa mainitsee symboliset koodit, jotka muodostavat kollektiivisen identiteetin ytimen ja joiden avulla ryhmiä ja yhteisöjä voidaan tunnistaa. Identiteetissä on kyse tulkinnallisesta käsityksestä itsestä tai ryhmästä, johon kuuluu. Sitä ei tule pitää todellisuuden heijastumana ryhmän todellisista ominaisuuksista. Toisaalta identiteetillä on ryhmää eli "meitä" muokkaava voima, se toimii myös muutosvoimana. Se millaiseksi kuvittelemme itsemme, saattaa olla itseään toteuttavan ennustuksen kaltainen voima muuttaa meidät kuvittelemamme kaltaisiksi. Identiteetti voidaan luoda monilla vaihtoehtoisilla tavoilla. Vaikka ryhmä olisi kuinka heterogeeninen, identiteettiä koskevissa puhetavoissa viitataan kuitenkin ryhmän sisäiseen sosiaaliseen yhtäläisyyteen ja samankaltaisuuteen. Tällä tavoin saadaan ryhmä erottumaan ympäristöstään. Käytännön taso on eri kuin identiteettiä koskevat merkitysmallit, mutta monissa tapauksissa kuitenkin yhteiskunta on siten rakentunut, että toimintarakenteet ja yhteiskunnalliset instituutiot sekä kollektiivinen identiteetti tukevat toisiaan. (Kaunismaa 1997, 220–222.)

Matti Peltonen erottelee toisistaan kansallisuuteen liittyvät käsitteet identiteetti, mentaliteetti ja stereotypia. Kansallisella identiteetillä Peltonen tarkoittaa tapahtuman kaltaista

ilmiötä, joka on ajalliselta kestoltaan lyhyt. Peltosen mukaan kansallisessa identiteetissä ei ole mitään salaperäistä tai kerroksellista, vaan se sisältää kaikille tuttuja elementtejä. Kansallinen identiteetti on kokemuksellinen ja jäsentyy symbolien ja rituaalien kautta suomalaisille esimerkiksi jääkiekon MM-kisojen yhteydessä. Kansallinen mentaliteetti on puolestaan suhteellisen pitkäaikainen ilmiö ja se on opittu aiemmilta sukupolvilta. Se on pitkälti julkilausumaton ja koostuu automaattisista reaktioista, kokonaan tai puolittain tiedostamattomista rutiineista. Oikeastaan on parempi puhua suomalaisista mentaliteeteista kuin yhdestä mentaliteetista. Jo naisten ja miesten kansallinen mentaliteetti on erilainen. Kansallinen mentaliteetti sisältää suhtautumistapamme itseemme ja maailmaan. Kansalliset stereotypiat sijoittuvat kestoltaan mentaliteettien ja identiteettien välimaastoon. Ne ovat kulttuurisia kuvia, joita kasvatus ja joukkotiedotus ylläpitävät. Niitä löytää usein teksteistä ja ne saattavat olla vain kirjallisen eliitin omaksumaa traditiota, jota kaikki kansalaiset eivät ole itse sisäistäneet. (Peltonen 1998, 20–21.)

Kollektiivisen identiteetin perustavin merkitysmalli on todellisuuden jakaminen meihin ja muihin. Luokittelujen avulla järjestetään sosiaalista maailmaa ja luodaan standardisoituja kognitiivisia karttoja eri kategorioista. Luokittelut ovat siis sosiaalisia ja kulttuurisia tuotteita, jotka ovat suhteessa luokittelijan vaatimuksiin. (Eriksen 1993, 59–60.) Bauman kirjoittaa kahdenlaisista ihmisryhmistä. Ulkoryhmä koostuu ihmisistä, joihin meillä ei ole juuri minkäänlaista henkistä sidettä. Sisäryhmään puolestaan kuuluu ihmisiä, joita kohtaan tunnemme henkistä läheisyyttä, yhteenkuuluvaisuutta ja empatiaa. (Bauman 1997, 52.) Ryhmät nähdään toisilleen vastakkaisina ja tätä vastakkaisuutta ihminen tarvitsee piirtäessään maailmankarttaansa. Sisäryhmä tarvitsee ulkoryhmää identiteetilleen, eheydelleen, sisäiselle solidaarisuudelleen ja emotionaaliselle tasapainolleen. Sisäryhmän ihmisiä pystyy ymmärtämään ja voi olla varma, että hekin ymmärtävät itseä. Sisäryhmiä on erikokoisia alkaen perheestä ja tiiviistä ystäväpiiristä luokkaan, sukupuoleen ja kokonaisiin kansakuntiin saakka. (Bauman 1997, 54–59.) Fredrik Barthin mukaan etninen identiteetti voi myös vaihtua toiseen, mutta prosessi on yleensä hidas. Yleensä lapset eläessään uudessa kulttuurissa omaksuvat uuden etnisen identiteetin ainakin osittain ja heidän lapsensa vielä täydellisemmin. (Barth 1970a, 17–22.) Barth on tutkinut Pathan-nimisen etnisen ryhmän erottautumista muista ja ryhmän etnistä identiteettiä. Tietyt arvot, kuten autonomian arvostaminen, ovat pathaneille tyypillisempiä kuin toiset. Jos ryhmän jäsenet epäonnistuvat omassa autonomiassaan esimerkiksi joutumalla jonkun valtaapitävän alaisuuteen, he saattavat vaihtaa etnistä identiteettiään toiseen torjuakseen häpeän. Tilanteessa, jossa monet menettävät autonomiansa ja päättävät silti pitää etnisen identiteettinsä, alkaa alkuperäinen etninen identiteetti muokkautua uusiin olosuhteisiin sopivammaksi. (Barth 1970b, 132.)

Klaus Mäkelä (1999) pohtii miksi ilahdumme, kun ulkomailla tapaan suomalaisen, jonka kanssa emme Helsingissä haluaisi puhua sanaakaan? Hän löytää ilmiöön ainakin kolme syytä: tunnesamaistuminen ja yhteiset tunteet (kuten Maamme-laulun kuuleminen saa palan kurkkuun), yhteiset tiedot ja kokemukset (tiedämme millaista on hiihtää maaliskuussa) sekä yhteiset mielipiteet. (1999, 175–176.) Tärkeintä on se, että toinen ymmärtää mitä sanon ja esitän sekä tapani ilmaista tuntemukseni. Suomalaisuus on niissä itseilmaisun säännöissä ja sisällöissä, joiden varassa suomalaiset ymmärtävät toistensa puheen, eleet, ilmeet ja tuntemukset. (Emt., 177.) Kieli tuottaa etnisen luokittelun tarvitseman käsitteistön, jolla ryhmän jäsenet voivat konstruoida identiteettiään (Sintonen 1999, 55). Eri puhujilla on eri käsitys vaikkapa kotimaasta. Kaikille Suomi ja suomalaisuus eivät ole olemassa samanlaisina asioina. (Emt., 1999, 135.) Vähemmistöjen kielet kestävät huolimatta siitä, etteivät ne nauti institutionaalista tukea. Nämä kielet voivat toimia monikulttuurisessa yhteiskunnissa etnisten erojen merkitsijöinä, mutta lojaalisuus marginaalisille kielille voi ilmaista myös puhujiensa poliittisia tavoitteita. Aina kieli ei kuitenkaan ole tärkeä osa vahvaa kansallista identiteettiä, kuten esimerkiksi Irlannissa, jossa englanti on syrjäyttänyt iirin kielen. Vaikka yhteys kielen ja vallan välillä on voimakas, ei kuitenkaan pidä unohtaa kielen muita merkityksiä puhujille, joista yhtenä esimerkkinä on esteettinen merkitys. (DeBenardi 1994.)

3.3 Identiteetin politisoituminen

Milloin etnisen tai kansallisen ryhmän toiminnasta tulee identiteettipolitiikkaa? Konstruktionistisen näkemyksen mukaan jo kansallisen ryhmän määrittely on politiikkaa. Eri tilanteissa se on kuitenkin näkyvämpää kuin toisissa. Nationalistisen aatteen syntymiseen tarvitaan oppositio. Niinpä voi käydä niin, että ryhmän kiinnostus esimerkiksi omaan kieleen hiipuu, jos sen olemassaoloa ei mikään uhkaa. Vasta ulkoisen uhan alla omasta kielestä tulee tärkeä identiteetin symboli ja se halutaan säilyttää hinnalla millä hyvänsä (Raento 1993, 14). Paineen alla ryhmien välisestä rajanvedosta tulee tärkeää ja aletaan ajatella identiteettiä. (Eriksen 1993, 57.) Poliittiset identiteetit ja eronteko muihin näyttävät syntyvän olosuhteissa, joihin liittyy epäoikeudenmukaisuuden kokemus. Identiteettiin liittyy erilaisuuden eksplikointi ja sen arvokkuuden näkeminen suhteessa hegemoniseen ja universaaliksi asettuvaan. (Pulkkinen 1999.) Baskeilla tämä on helpommin nähtävillä kuin suomalaisilla. Sintonen korostaa, että etniset konfliktit eivät koskaan johdu vain etnisyydestä, vaan niissä on aina mukana myös taloudellisia, poliittisia, uskonnollisia, kansallisia ja muita ulottuvuuksia (Sintonen 1999, 99).

Timo Ahonen (1993, 140) on tutkinut skotteja ja havainnut kolmasosan heistä määrittelevän itsensä identiteetiltään sekä skotiksi että britiksi. Loput kaksi kolmasosaa kokevat

olevansa ainoastaan skotteja. Ahosen mukaan tavallisimmassa kaksoisidentiteetin muodossa historiallinen ja kansallinen identiteetti saa kilpailijakseen valtiollisen identiteetin, joka on luonteeltaan virallinen ja poliittinen. Henkilöllä voi siis olla yhtäaikaisesti etninen ja valtiollinen identiteetti. Ahonen on havainnut, että skottien nationalismin kannatus voi nopeasti nousta ja laskea. Lopulta ratkaisevaa on se, mitä asiaa ajamalla skotit saavat itselleen parhaan mahdollisen taloudellisen hyödyn. (Ahonen 1993, 158.)

Identiteettejä rakennetaan ja rakennusmateriaaleja otetaan historiasta, biologiasta, tuottavista ja uusintavista instituutioista, kollektiivisesta muistista ja henkilökohtaisista fantasioista, valtakoneistosta sekä uskonnoista. Kuitenkin yksilöt, sosiaaliset ryhmät ja yhteisöt prosessoivat kaiken tämän materiaalin ja järjestävät niiden merkityksen yhteiskunnallisen määrityksen ja yhteiskunnalliseen rakenteeseen juurtuneiden kulttuuristen projektien mukaan niiden aika- ja paikkakehyksissä. Castellsin hypoteesi on, että se joka rakentaa kollektiivisen identiteetin, myös pitkälle päättää sen merkityksen siihen ja sen ulkopuolelle itsensä identifioiville. Identiteetin muodostaminen voidaan jakaa kolmeen eri muotoon: laillistava identiteetti, resistanssi identiteetti ja projekti-identiteetti. Laillistava identiteetti tuottaa kansalaisyhteiskunnan, joka normalisoi identiteetin. Esimerkki tästä on suomalainen identiteetti. Resistanssi identiteetti liittyy alistettuihin etnisiin ryhmiin. Oman ja valtaryhmän välistä rajaa vahvistetaan. Osalla Baskimaan ihmisryhmästä on tällainen identiteetti. Projekti-identiteetti liittyy tiettyyn aikaan ja on yhteydessä identiteettipolitiikkaan. Se syntyy paikallisten yhteisöllisestä vastustuksesta. (Castells 1999 7–11.) Nämä yhteisöt ovat erityisiä identiteetin lähteitä. Monissa tapauksissa ne ovat puolustavia mekanismeja globaalia epäjärjestystä ja kontrolloimattomuutta, verkostoitumista sekä joustavuutta kohtaan. Uudet liikkeet ovat kulttuurisesti rakennettuja tiettyjen arvojen ympärille, joiden merkitys ja jakaminen on merkitty tietyillä identifikaation koodeilla kuten nationalismin ikonit. Nationalistinen baski-identiteetti sisältää myös näitä piirteitä. (Castells 1999, 64–65.)

Marjut Anttonen on tutkinut suomalaiset juuret omaavien kveenien harjoittamaa etnopolitiikkaa Pohjois-Norjassa. Käynnissä oli etnopoliittinen kiista siitä, kenellä on oikeus edustaa suomalaisuutta, kveeneillä vai myöhemmin Norjaan muuttaneilla suomalaisilla siirtolaisilla. Kveenit käyttivät apunaan oman ryhmänsä erottamisessa muista muun muassa tiedotusvälineitä, joissa tehtiin etnopolitiikkaa esimerkiksi luomalla käsitystä suomesta ja kveenistä täysin erilaisina kielinä. Kielen määrittely omaksi kielekseen ei ollut kielitieteellinen vaan kielipoliittinen kysymys. Toisen pohjoisnorjalaisen vähemmistön eli saamelaisten keskuudessa suomen kielen opetuksen laajeneminen nähtiin uhkana. Kielikiistat liittyivät todellisuudessa siihen, millaisia vähemmistöpoliittisia oikeuksia suomenkieliselle väestölle voitiin antaa ja suoda. Pohjois-Norjassa asuu paljon sekataustaisia ihmisiä ja

kaikki eivät ole kiinnostuneita korostamaan etnistä sukutaustaansa millään tavalla. Lähisukulaisetkin voivat kokea identiteettinsä eri tavoin, koska identiteetin määrittely liittyy poliittisiin intresseihin. Ennen kveeneistä yritettiin tehdä norjalaisia ja nyt samalla tavalla suomalaisista kveenejä. (Anttonen 1999.) Identiteettiä voidaan myös vähentää, jos se heikentää mahdollisuuksia poliittiseen valtaan ja resursseihin. Pitää kuitenkin muistaa, että ihminen ei muodosta identiteettiä sellaisten kanssa, joihin ei tunne kuuluvansa. Mustalaisidentiteetti sotii instrumentalistisia teorioita vastaan, sillä identiteetistä ei ole etnisen ryhmän jäsenille hyötyä. (Eriksen 1993, 74–83.) DeBenardi viittaa Hallidyhyn, jonka mukaan kielen käyttö ilmaisee ja luo sosiaalista eroa. Kieli toteuttaa yhteiskunnan valtarakennetta siinä määrin kun se ilmaisee, symbolisoi ja ylläpitää yhteiskunnallista järjestystä. Kielellisiin variaatioihin liitetty arvovalta tai stigma usein tukee tai ilmaisee sosiaalisiin identiteetteihin liitettyä arvoa. (DeBenardi, 1994.)

Kansallisvaltio ylläpitää kansallista identiteettiä monin eri keinoin. Muun muassa joukkotiedotusvälineet ja kansallinen koululaitos ylläpitävät tehokkaasti kansallista identiteettiä. Anderson (1991, 145) mainitsee kansallishymnin vahvaksi kansallistunteen nostattajaksi. Yhteenkuuluvaisuuden tunne muiden kanssa syntyy väistämättä, kun samaa säveltä lauletaan samanaikaisesti muiden kanssa. Toinen symboli on kartta, josta voidaan tehdä suorastaan logomainen irrottamalla se todellisista yhteyksistään, jolloin se näyttää itsenäiseltä suhteessa muuhun maailmaan. Myös urheilu kuten kansainväliset jalkapallo-ottelut saavat epäpoliittisenkin yksilön samaistumaan kansakuntaan (Hobsbawm 1994, 157). Kristi Salve on tutkinut mareja, jotka hänen mukaansa luonnehtivat kansallista identiteettiään seuraavasti: "Olemme mareja, koska pidämme marilaisia pukuja ja tanssimme marilaisia tansseja" (1998, 129). Jorma Anttila erittelee sosiaalisten representaatioiden merkityksiä. Ne luovat kollektiivista tajuntaa ja perustuvat yksilön omaan yhteisöönsä liittämiin ominaisuuksiin. Ne ovat yksilön tulkintoja maailmasta ja ovat siltana yksilöllisten ja sosiaalisten todellisuuksien välillä. Niiden avulla luokitellaan asioita ja tapahtumia. Kaiken kaikkiaan ne määräävät ajatteluamme. Sosiaaliset representaatiot edustavat kollektiivista muistia ja vastaavat myyttejä ja uskomuksia. Näihin representaatioihin liittyy myös objektivointi, jossa käsitteeseen liitetään kuva. Kansakunnat, rodut ja luokat voivat henkilöityä. Tästä esimerkkinä on mm. Suomi-neito. Se on objektivointi Suomesta. (Anttila 1993, 109.)

Symboleja käytetään ylläpitämään kansallisen identiteetin illuusiota. Ne eivät kuitenkaan saa olla liian konkreettisia, sillä niihin pitää jättää tulkinnanvaraa. Tästä syystä abstrakti lippu sopii hyvin kansakunnan symboliksi. Kaunismaa mainitsee suomenlipun, jossa on kuvattuna sininen risti valkoisella pohjalla. Suoranaisesti se ei symboloi mitään, joten jokainen voi liittää siihen oman, itselle tai aikakaudelle sopivan tulkintansa. Keskeistä

identiteetissä on symbolointitapojen valikointi. Kyse on valikoinnista, toisia ryhmäkuvaan liittyviä ominaisuuksia jätetään huomiotta ja toiset huomioidaan, jotta kuvasta ei tule liian hajanaista. Kansallisen identiteetin sisällön muodostavat merkityskonstruktiot, joiden kautta kansakunta näyttää joiltakin olemuksellisilta puoliltaan samanlaatuiselta tai jopa yhdeltä kokonaisuudelta vaikka se todellisuudessa onkin väistämättä sisällöltään heterogeeninen. (Kaunismaa 1997, 223.) Marjut Anttosen tutkimat kveenit ovat suunnitelleet oman logon ja kansallispuvun ja kveenimuseokin on suunnitteilla. Anttonen huomasi, että enemmistö Pohjoismaiden saamelaisista eli siten, ettei ulkoista eroa ruotsalaisiin tai suomalaisiin pystynyt havaitsemaan. Saamelaiset itse kuitenkin korostivat tietoisesti kulttuurinsa omaleimaisuutta erityisillä kulttuurisilla tuntomerkeillä kuten poronhoito, joiku, kieli tai puku. (Anttonen 1999.)

3.4 Kansallisen identiteetin tulevaisuus?

Ovatko etninen ja kansallinen identiteetti enää tulevaisuudessa merkityksen lähteinä vai samaistuvatko ihmiset laajempiin kokonaisuuksiin kuten Eurooppaan? Hobsbawmin mukaan se, että tutkijat ovat alkaneet ymmärtää nationalismia ilmiönä, on merkki siitä, että sen aika alkaa olla ohi (1994, 209). Sosiologi Klaus Mäkelä kirjoitti kärjistäen jo vuonna 1982, että kypsässä kapitalismissa kansallisvaltio on suorittanut tehtävänsä loppuun. kansallisvaltion aika alkaa olla ohi, kun työläiset ovat ensin taistelleet itselleen valtiolliset oikeudet ja sitten hyvinvointivaltion. Se on jo täyttänyt tehtävänsä. (Mäkelä 1999, 22.) Myös Erik Allardt kirjoitti 15 vuotta sitten, että elämme nyt agraarisen ja teollisen vaiheen jälkeen kolmannessa yhteiskuntamuodossa eli informaatioteknologian yhteiskunnassa, johon kuuluu voimakas kansainvälistyminen. Nyt ei enää riitä, että ollaan yhdenmukaisia kansallisvaltion tasolla vaan tulisi olla yhdenmukainen kansainvälisestikin mitattuna. Toisaalta nyt on mahdollisuus myös suurempaan moninaisuuteen kansallisvaltion sisällä. (Allardt 1988, 15–33.) Samaa pohtii myös Castells kymmenen vuotta myöhemmin. Globaalissa maailmassa kansallisvaltio menettää merkitystään, kun pääoma, hyödykkeet, palvelut, teknologia, viestintä, liikenne ja informaatio eivät enää välitä maiden rajoista. Kansallisvaltiot eivät enää pärjää yksinään. Yksikään valtio ei voi esimerkiksi yksin ratkaista globaaleja ympäristöongelmia. Toisaalta vaikka kansallisvaltioiden on tehtävä yhteistyötä taloudellisissa, ympäristö- ja turva- asioissa, ne kuitenkin haluavat pitää kiinni omista eduistaan. Työpaikat tulevat olemaan epävakaampia ja epätasa-arvo lisääntyy, mikä johtaa levottomuuksiin ja valtion kyseenalaistamiseen. (Castells 1999, 242–304, ks. myös Hobsbawm 1994, 198, Mäkelä 1999, 22.)

Keskustelua kansallisvaltion tulevaisuudesta käydään jatkuvasti, muun muassa lehtien palstoilla. Vesa Puuronen Joensuun yliopistosta kirjoitti Helsingin Sanomien mielipidepals-

talla heinäkuussa 2003, miten maailman siirtyminen suurempien yksikköjen aikakauteen vähentää kansallisvaltioiden ja kansallisten identiteettien merkitystä. (Puuronen 2003.) Valtiotieteilijä Osmo Tuomi kirjoitti Puurosen mielipidetekstiin ansiokkaan vastineen, jossa hän korosti, että trendi kohti suurempia yksiköitä on enimmäkseen taloudellista, ei kulttuurista. Hän kyseenalaistaa, että yhteiskuntien kehitys olisi lainomaista. Yleensä se tapahtuu jonkin poliittisen ideologian mukaisesti. Nyt halutaan luoda yhtenäinen Eurooppa, jotta pärjätään ulkopuolisille uhille ja vastakohdille, kuten USA:lle. Tuomi kritisoi meille kansallisen identiteetin tilalle syötettävää EU-identiteettiä, joka kilpailisi muiden suurvaltaidentiteettien kanssa. (Tuomi 2003.) Castellsin mukaan yhteiskunnallinen teoria ei aina vastaa nykyistä käytäntöä. Hän ottaa esimerkiksi juuri Hobsbawmin julistuksen siitä, miten nationalismin ajan uskotaan jo olevan ohi. Castellsin mukaan todellisuudessa nationalismi ja kansakunnat elävät omaa elämäänsä irrallaan valtiosta (Castells 1999, 29). Myös Saukkosen mukaan monissa tutkimuksissa ajatellaan, että kansallinen identiteetti häviää, kun keinotekoisuus paljastetaan, mutta asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen (Saukkonen 2002).

On mahdollista, että ihmiset tulevaisuudessa samaistuvat enemmän Eurooppaan. Tämän ei kuitenkaan tarvitse poistaa tunnetta kansallisesta tai etnisestä identiteetistä. Ihminen voi identifioitua yhtäaikaisesti kotiseutuunsa, maakuntaansa, valtioonsa ja vaikka mantereeseensa. Ensin Euroopasta pitää kuitenkin tulla muutakin kuin vain taloudellinen ja poliittinen liitto. Ihmisten on tunnettava kulttuurista yhteenkuuluvaisuutta muiden eurooppalaisten kanssa. Juventud Vasca (1996) tutkimuksen mukaan baskinuorista eniten eurooppalaisiksi itsensä tuntevat ne, jotka kuuluvat ideologialtaan oikeistoon ja ovat identiteetiltään enemmän espanjalaisia kuin baskeja. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (Vaatelias vaalikansa 2002, 88) tutkimuksen mukaan suomalaisista Eurooppaan samaistuvat keskimääräistä useammin akateemisesti koulutetut, nuorimmat, opiskelijat ja kokoomuksen kannattajat. Nationalismi ja kansakunta eivät Smithin mukaan tule katoamaan. Hän uskoo, että konfliktit eri ryhmien välillä tulevat jatkumaan, sillä nationalismi on mukana monissa maailman konflikteissa. Maailmankulttuuri olisikin keinotekoinen, universaali ja ajaton sekä jatkuvasti muuttuva, mutta voiko maailmankulttuuri onnistua, siitä ei ole aiempia esimerkkejä. (Smith 1991, 158–160.) Gellnerinkään mielestä nationalismin aika ei ole päättymässä, mutta konfliktin terävyys vähenee (Gellner 1983, 121).

Näyttää siltä, että kansallisvaltion aika ei ole ohi vielä pitkään aikaan, mutta sen rinnalle nousee muita rakennetasoja. Uutta valtajärjestelmää on luonnehdittu auktoriteettien lähteiden moninaisuudella ja kansallisvaltio on vain yksi näistä lähteistä. Kansallisvaltion "yläpuolella" on kansainvälisiä verkostoja, kuten kansalaisjärjestöt, rikollisuus, pääoma, viestintä jne. Sen "alapuolella" taas ovat yhteisöt, heimot, jengit ja paikalliset

tahot. Kansallisvaltio toimii tulevaisuudessa solmukohtana näiden laajempien valtaverkostojen välillä. (Castells 1999, 242–304.) Castellsin mukaan globalisaatio ja identiteetti ovat keskenään riiteleviä trendejä. Uusi globaali yhteiskunnallinen organisaatio on levittäytynyt kaikkialle maailmassa ja samalla on esiintynyt voimakkaita kollektiivisen identiteetin ilmaisuja, jotka vaativat yksilön oikeutta määrätä elämästään ja ympäristöstään. Nämä liikkeet ajavat usein naisten tai ympäristön asiaa, mutta myös kansakunnan tai etnisen ryhmän oikeuksia. (Castells 1999, 1–2.) On jo nähtävissä sellaisia ilmiöitä kuten uuspaikallisuus, supranationaalisuus, sivilisaatiot, ja korporaatioidentiteetit sekä sykkivät yhteisöidentiteetit, jotka saattavat toimia aikansa hyvinkin aktiivisesti kadotakseen sitten ilman erityistä syytä ja jälkiä jättämättä. Toisin kuin muut yhteisöidentiteetit, kansallinen identiteetti kiinnittyy valtioon ja identiteettipolitiikan toteuttamisen mahdollisuudet ovat näin laajemmat. (Saukkonen 2002, ks. myös Hall 1999, 63.)

Hall huomauttaa, että globalisaatio on levinnyt epätasaisesti eivätkä kaikki väestönkerrokset eivät elä yhtäläisesti globaalissa maailmassa. Globalisaatio näyttää läntiseltä ilmiöltä. Tosin globalisaation vaikutuksia ei voida ennustaa ja ehkä länsi joutuu tulevaisuudessa luopumaan valta-asemastaan. Totta on kuitenkin, että identiteetit suhteellistuvat kaikkialla ajan ja tilan tiivistymisen vaikutuksesta. Siirtolaisuus vaikuttaa kansallisten identiteettien moninaistumiseen. Etniset ryhmät voivat kuitenkin reagoida torjuvasti uusiin tulokkaisiin. Paikalliset identiteetit saattavat globalisaation vaikutuksesta jopa vahvistua, mutta toisaalta myös uusia identiteettejä voi syntyä. Kaiken kaikkiaan globalisaation yleinen vaikutus on luonteeltaan ristiriitainen. Toiset etniset ryhmät takertuvat globalisaatiossa entisestään vanhaan perinteeseen ja pyrkivät palauttamaan aiemman puhtautensa. Toiset taas ymmärtävät identiteettien suhteellisuuden ja ovat valmiita muuttumaan. (Hall 1999, 65–70.)

Pasi Saukkonen on huomannut että nykyisin ollaan huolissaan kansallisen identiteetin jatkuvuudesta ja siitä, vieläkö valtiolla on valtaa vai onko se jo valunut muualle. Mietinnässä on myös se, vieläkö aluetta voi valvoa ja onko kansallinen kulttuuri vielä olemassa, vai onko maahanmuutto muuttanut sitä. Voidaanko vielä puhua yhteisistä sukujuurista? Vieläkö identifioidutaan valtioon vai johonkin muuhun? Kansallinen identiteetti rapautuu tulevaisuudessa, mutta hitaasti ja osa väestöstä tarrautuu siihen epätoivoisesti. Saukkosen mielestä kansallinen identiteetti tulee kuitenkin säilymään ainakin kolmella tavalla: "vanhasta muistista", aggressiivisena muutosvastarintana, anakronistisina kulttuurisina ja poliittisina hankkeina. Psykologiset vetovoimatekijät sitovat ihmisiä valtioon (mahdollisuus osallistua päätöksentekoon, tietää kuka ja missä on), samoin aika (ollaan osa historiaa) ja perhe (luotettava ja turvallinen yhteisö). (Saukkonen 2002.)

Luku 4

Metodit ja aineisto

4.1 Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen yhdessä

Yhdistän tutkimuksessani kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusstrategiaa. Mustavalkoinen jako kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen onkin nykyisin kyseenalaistettu (Alasuutari 1999, 26). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nämä kaksi metodityyppiä olisivat assimiloituneet toisiinsa, vaan kyseessä on metodologinen triangulaatio eli eri menetelmien kierrättäminen samassa tutkimuksessa. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista metodia on yhdistänyt muun muassa etnisyyden optionaalisuutta kuvaavassa tutkimuksessaan sosiologi Mary Waters (1990) ja baskinuorten etnistä identiteettiä tutkinut antropologi Eugenia Ramírez Goicoechea (1991). Kvantitatiivisuutta tutkimuksessani edustavat kyselylomakkeet ja niiden kautta saatavien tulosten alustava tilastollinen analysointi, kvalitatiivisuutta taas teemahaastattelut ja osallistuva havainnointi. Suomalaisia opiskelijoita en haastatellut, vaan keräsin aineiston ainoastaan kyselylomakkeilla. Haastattelut olisivat tuoneet tutkimukseen lisätietoa ja helpottaneet vertailua baskien kanssa, mutta jätin ne tekemättä, sillä aineisto paisui ilman niitäkin suureksi yhdelle pro gradu -tutkielmalle. Tutkimus on muutenkin enemmän baskeihin painottuvaa.

Kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten metodien käyttö täydentävät toisiaan. Kvantitatiivinen aineisto avaa ulottuvuuksia, joita sitten syvennän ja avaan kvalitatiivisella aineistollani. Mielestäni molempien menetelmien käyttö on luontevaa, sillä konstruktionismikin yhdistää humanistista ja strukturalistista otetta. Myös Derek Layder (1998) kehottaa käyttämään yhtä aikaa erilaisia aineistonkeruumetodeja adaptiivista menetelmää kuvaavassa kirjassaan "Social Practice". Pyrin noudattamaan Layderin periaatteita teorian ja aineiston vuorottelusta. Hankalana puolena on menetelmän työläys. Vaarana piilee, että tutkimus jää analyysiltaan pinnalliseksi kun tutkijan energia on käytetty aineiston jär-

jestämiseen ja kuvailuun. Jossakin vaiheessa aineistoani järjestellessäni uskoni olikin loppumassa, mutta aiheen mielenkiintoisuus auttoi onneksi jaksamaan. Painotan tutkimuksessani enemmän kvalitatiivista aineistoa ja täydennän sitä kvantitatiivisella aineistollani. Koska määrällisesti aineistoni on hyvin laaja, pystyin hyödyntämään siitä tässä tutkimuksessa vain osan. Tutkimuskysymykseni profiloitui vielä aineistonkeruun jälkeen ja valitsin tuloksia kirjoittaessani kysymyksistä tehtävän kannalta oleellisimmat.

Teemahaastattelut

Baskimaan osalta keräsin aineistoni ajanjaksolla 4.–18.1.2003. Tein yhdeksän teemahaastattelua espanjaksi. Mielestäni haastattelujen määrä oli tähän työhön riittävä. Nauhoitetut haastattelut kestivät puolesta tunnista reiluun tuntiin. Haastattelun kestoon vaikutti informantin puheliaisuus ja omat kehittyvät haastattelijantaitoni. Informanttini olivat 19–25 -vuotiaita opiskelijoita tai juuri työelämään siirtyneitä, neljä naista ja viisi miestä. Informanteista kaksi asui Donostiassa (Gipuzkoan provinssi) ja loput Bilbaon seudulla (Bizkaia). He edustivat kaupunkiväestöä ja olivat keskimääräistä koulutetumpia. Olisin luultavasti saanut erilaisia tuloksia, jos informanttini olisivat esimerkiksi olleet Baskimaan eteläisimmän provinssin Araban asukkaita, keski-ikäisiä tai kotoisin maaseudulta. Kaupunkinuorten asenteita uskon kuitenkin informanttini kuvaavan melko edustavasti. Pyrin kysymään kaikilta informanteilta samat kysymykset (ks. liite G) missä en kuitenkaan täysin onnistunut, sillä tutkimuksen edetessä keksin koko ajan kiinnostavampia kysymyksiä. Kokemukseni karttuessa haastatteluista tuli perusteellisempia ja tasokkaampia. Haastatteluissa oli silti melko vaikeaa päästä asioissa pintaa syvemmälle. Informantit valitsin lumipallomenetelmää käyttäen eli sain haastateltavia ystävieni ystävistä ja sukulaisista. Säilytin kuitenkin edustavuuden valitsemalla informantit tasapuolisesti muun muassa molempien sukupuolien edustajista. Informantit edustivat myös ajattelultaan erilaisia nationalismin asteita. Henkilön ideologian pystyi suurin piirtein päättelemään etukäteen hänen ystäväpiirinsä perusteella ja osan haastateltavista tunsin jo etukäteen. Seuraava matkapäiväkirjani ote kertoo alkukankeudestani haastattelujen teossa.

> Palattuamme kotiin tein ensimmäiset haastatteluni. Ensin haastattelin Leiren "cuadrilla"-ystävää [*cuadrilla* = baskien tiivis ystäväryhmä] Ismeneä. Olin jännittynyt ja toisaalta Ismene ei oikein keksinyt vastauksia. Haastattelu kesti juuri ja juuri puoli tuntia ja olin siihen kaikkea muuta kuin tyytyväinen. Leiren haastattelu meni onneksi paremmin. Leire oli kova juttelemaan ja hänen puhuessaan oli helppoa keksiä lisäkysymyksiä. Itselleni oli kuitenkin ehkä vielä epäselvää, mitä haastattelulla oikein halusinkaan selvittää.

Informanttini näyttivät ymmärtävän kysymykseni oikein, vaikka espanjankielen taidossani on parannettavaa. Kulttuurierot olivat kieltä suurempana esteenä haastattelun onnistumisessa. Olin tottunut suomalaisten vähättelevään asenteeseen heidän kuvatessaan itseään ja hämmästyin ensin huomatessani, että baskit, muiden kansojen tavoin, haluavat antaa myönteisen kuvan omasta ryhmästään ja vastaavasti kielteisten asioiden kaivelu on työlästä. Baskeilla edellä mainittu piirre vain korostui poliittisen tilanteen vuoksi. Tilanteessa, jossa muilla espanjalaisilla on baskeihin kohdistuvia ennakkoluuloja, baski-informantit halusivat korostaa baskien hyviä puolia ja kieltää huonot puolet. Vastaukset kysymyksiin olisivat saattaneet olla erilaisia, jos kysyjänä olisi ollut paikallinen tutkija. Vaikka monille politiikka on Baskimaassa teema, josta ei haluta puhua, huomasin kuitenkin haastattelussa olevan melko helppoa kysyä arkojakin asioita. Tutkimuksen eettistä puolta ajatellen, haastattelut vaikuttivat varmasti haastateltaviin ja jättivät ehkä heidät pohtimaan joitakin ennen itsestään selvinä pitämiään perusteluja. Ehkä joistakin heidän itsestään selvinä pitämistään asioista tuli haastattelun jälkeen epäselvempiä ja epävarmuudessaan epämiellyttävämpiä. Käytän informanteistani tekstissä lyhenteitä I1–I9, itsestäni käytän lyhennettä JK. Informanttien sukupuoli, ikä, ammatti tai pääaine sekä syntymäpaikka löytyvät lähteistä.

Kyselylomakkeet

Kyselylomakkeita jaoin Universidad del País Vascon (Baskimaan yliopisto) Leioan (Bilbao) kampuksella yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoille, jotka muodostavat tutkimukseni perusjoukon. Toisin kuin Suomessa, yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa opiskelevat myös viestintätieteilijät. Osa opiskelijoista opiskelee euskeran ja osa taas espanjan kielellä ja molempia ryhmiä on otoksessani mukana. Tutkimuksen kannalta minulle paras aika vierailla olivat tammikuun kaksi ensimmäistä viikkoa. Baskimaan yliopistossa taas tämä aika juuri ennen tenttikautta oli vuoden kiireisimpiä. Onnistuin kuitenkin keräämään sopivan kokoisen aineiston. Käytin aineistonkeruussa yksiasteista ryväsotantaa. Jaoin kyselylomakkeeni viidelle eri yliopistoryhmälle, jotka valitsin satunnaisesti (Baskimaassa opiskellaan ryhmissä suomalaisen peruskoulun tapaan). Pyysin luvan viideltä yliopistonopettajalta lomakkeiden jakamiseen heidän ryhmilleen. Postikyselyyn en ryhtynyt, sillä se olisi ollut liian kallista ja hankala toteuttaa. Postikyselyn suuren katoprosentin mahdollisuus ei myöskään houkuttanut, enkä halunnut, että kyselyyni vastaisivat vain tietyntyyppiset opiskelijat, esimerkiksi yleisesti muita aktiivisemmat tai ajatuksiltaan radikaalimmat opiskelijat.

Jyväskylässä keräsin koko aineiston yhdellä kertaa sosiologian ja yhteiskuntatieteiden approbatur-kokonaisuuden metodiluennolta. Perusjoukko Jyväskylässä oli sosiologian ja

yhteiskuntatieteiden pääaine- ja sivuaineopiskelijat. Perusjoukot eivät Bilbaossa ja Jyväskylässä olleet täysin samat, mikä pitää ottaa huomioon tuloksia tarkasteltaessa. Uskon ryhmien kuitenkin olevan vertailukelpoisia. Tarkoituksenani onkin tutkia eri strategioita tuottaa etnistä/kansallista identiteettiä ja eri kollektiivisen itseymmärryksen malleja ja tulosten yleistäminen koko perusjoukkoa koskevaksi on toisarvoista. Vaikka olen kiinnostunut nimenomaan baskien ja suomalaisten kollektiivisesta itseymmärryksestä, en voi tutkia baskiutta tai suomalaisuutta yleensä, vaan minun on päästävä käsiksi joihinkin tiettyihin suomalaisiin. Yhteiskuntatieteilijät muodostavat mielestäni sisäisesti yhtenäisen ryhmän. He ovat riittävän vanhoja, jotta ovat ehtineet sosiaalistua ympäröivään kulttuuriin; heitä tuntuvasti nuoremmat vasta opettelevat suomalaisiksi. Toisaalta he ovat riittävän nuoria: perhe- ja työelämä eivät ole vielä erilaistaneet heitä

Kyseessä on kontrolloitu kysely eli lomake (ks. liitteet H ja I) jaettiin ja kerättiin henkilökohtaisesti ja opiskelijoilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä epäselvistä lomakkeen kohdista. Lomakkeiden jaon yhteydessä selitin tutkimuksen tarkoituksen. Euskeraksi opiskeleville myös sosiologian opettaja selitti tutkimuksen tarkoituksen euskeran kielellä. Tässä hankaluutena on se, etten ymmärtänyt mitä opettaja sanoi opiskelijoille euskeraksi ja miten hän selitti tutkimukseni tavoitteet. Kato jäi kyselyssä hyvin pieneksi. Vain muutama opiskelija ryhmää kohti jätti lomakkeen täyttämättä ja lisäksi muutama opiskelija ei täyttänyt lomaketta loppuun asti. Eräälle ryhmälle Bilbaossa ainoastaan jaoin lomakkeet ja ilmoitin hakevani ne seuraavana päivänä. Vastausprosentti jäi tällöin alhaiseksi, koska opiskelijat sanoivat seuraavana päivänä unohtaneensa täyttää lomakkeen. Tämä keino ei siis osoittautunut puoliksikaan niin hyväksi kuin kontrolloitu kysely. Jyväskylässä käytännössä kaikki luennolla olleet täyttivät lomakkeen. Jopa avokysymyksiin oli vastattu monisanaisesti. Jyväskyläläisten kohdalla lähes joka kysymyksen kohdalla vastausprosentti oli sata. Baskimaalaisten lomakkeissa oli kysymyksiä, joihin kaikki eivät halunneet tai osanneet vastata. Näihin palaan tarkemmin analyysiosiossa.

Kyselytilanteessa opiskelijoilta ei kielletty puhumasta vierustovereidensa kanssa ja näin ollen vierustoverilla saattoi olla vaikutusta joidenkin opiskelijoiden vastauksiin kuten omalla läsnäolollanikin. Yleensäkin luokkahenki ja opetettava aine saattoivat vaikuttaa tuloksiin. Esimerkiksi yhdellä ryhmällä oli juuri menossa tutkimusmetodikurssi ja voisi päätellä, että he vastasivat kysymyksiin tavallista huolellisemmin. Jotkut baskiopiskelijat saattoivat täyttää lomakkeen huolimattomasti siitä syystä, että heitä houkutteli se, että lomakkeen täyttäneet saivat luvan lähteä tupakalle ennen tunnin jatkumista. Jyväskylässä taas lomake täytettiin luennon lopulla, jolloin osalle saattoi tulla kiire lähteä kotiin.

Pro gradu -tutkielma on tutkimustyön harjoittelua ja monet asiat olenkin oppinut kantapään kautta niin hyvin, että tuskin koskaan teen samoja virheitä enää uudelleen. Kiirei-

sen graduntekoaikatauluni vuoksi lähdin Baskimaahan hieman puolivalmiina. Tutkimuskysymykseni eivät olleet päässäni vielä kristallinkirkkaina, vaikka olinkin lukenut kansalliseen identiteettiin ja baskeihin liittyvää kirjallisuutta jo etukäteen. Niinpä baskeille suunnattu kyselylomake jäi osin puutteelliseksi. Minulla ei ollut mahdollisuutta tehdä pilottitutkimusta, kuten graduntekijöillä ei yleensäkään ole. En voinut myöskään tehdä ensin kaikkia teemahaastatteluja ja niiden pohjalta muokata kyselylomaketta, sillä kahden viikon aineistonkeruumatkalla oli lomakevastaukset ja haastattelut saada kokoon samanaikaisesti. Teemahaastatteluista sain lisäideoita kyselylomakkeen suunnitteluun vaikka baskeja ajatellen ideat tulivat liian myöhään. En kuitenkaan malttanut olla käyttämättä uusia kysymyksiä jyväskyläläisille suunnatussa lomakkeessa. Näin ollen lomakkeista ei tullut täysin vertailukelpoisia vaan osa jyväskyläläisten lomakkeiden kysymyksistä on vertailtavissa ainoastaan baskeille tehtyjen teemahaastattelujen kysymyksiin. Osan kysymyksistä oli pakko olla erilaisia eri ryhmille niiden erilaisen koostumuksen vuoksi. Kyselylomakkeessa ensimmäiset kysymykset keskittyivät vastaajan taustatietoihin ja etnisen identiteetin kokemiseen. Halusin aloittaa helpoilla kysymyksillä ja siksi henkilötiedot kysyttiin ensin.

Yksi kyselylomakkeen ongelma on se, että koskaan ei voi tietää, ymmärtävätkö kaikki vastaajat kysymykset samalla tavalla. Annoin lomakkeen esitarkistukseen baskiystävilleni, mutta sekään ei estänyt väärinkäsitysten syntymistä joidenkin lomakkeen kysymysten kohdalla. Kyselylomakkeen vastauksiin täytyy aina suhtautua varauksella sillä niissä saatetaan esimerkiksi liioitella tai vastata oman poliittisen ideologian mukaisesti. Käsitteet voidaan ymmärtää eri tavalla. Esimerkiksi kysymyksessä 15 ja 23 baskien lomakkeessa mainittiin sana itsenäisyys (*independencia*). Sana saattaa kuitenkin tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Kaikille itsenäisyyden saavuttaminen ei tarkoita omaa valtiota. Sillä, mitä Baskimaan itsenäistymisellä tarkoitetaan, on yhtä monta merkitystä kuin sillä, mitä tarkoitetaan naisten emansipaatiolla. Suomalaisille itsenäisyys on todennäköisesti yksiselitteisempi käsite. Aina ei voi myöskään olla varma espanjalaisten sanojen todellisista merkityksistä, sillä sanakirja ei sisällä kaikkia vivahteita. Yritin kysellä baskeilta haastatteluissa mitä he tietyllä sanalla, kuten esimerkiksi sanalla "frio" (kylmä) tarkoitettiin ihmistä kuvaavana piirteenä. Myös stereotypioita kartoittavan kysymysten (21 & 22) adjektiivit saattavat tarkoittaa baskeille ja suomalaisille eri asioita. Käännösvirheidenkin mahdollisuus on olemassa.

Osallistuva havainnointi

Täydensin aineistonkeruutani osallistuvalla havainnoinnilla. Tein huomioita baskimaalaisten tavasta elää ja ajatella jo keväällä 2000 ollessani opiskeluvaihdossa Bilbaossa. Asuin

kahden aineistonkeruuviikkoni aikana tammikuussa 2003 kolmessa eri perheessä paikallisten ihmisten luona Donostiassa (espanjaksi San Sebastian), Mungiassa (Bilbaon lähellä oleva kylä) ja Arrigorriagassa (Bilbaon esikaupunki). Perheiden sosioekonominen asema ja taustat olivat erilaisia. Yhdessä perheistä molemmat vanhemmista olivat alun perin siirtolaisia muualta Espanjasta, toisessa isä oli baskimaalainen ja äiti Extremadurasta. Kolmannessa perheessä asui äiti ja tytär ja tässä perhe oli tavallaan "aidoin" baskiperhe siinä mielessä, että perheessä puhuttiin yleensä vain euskeraa. Oli mielenkiintoista seurata baskimaalaisten perhe-elämää ja kuulla eri ajattelutapoja edustavien ihmisten ajatuksia baskiudesta ja Baskimaan tilanteesta. Mielipiteet vaihtelivat uskonnon kaltaisesta äärinationalismista maltilliseen nationalismiin ja tilanteeseen, jossa politiikka oli jo melkein kirosana. Seuraava matkapäiväkirjaote valaisee tunnelmia Baskimaassa:

> Kylä, jossa olimme, on hyvin kapinallinen. Sitä kutsutaankin Baskimaan Belfastiksi. Nuoret baskimiehet erottuivat pukeutumiseltaan voimakkaasta espanjalaisista. Heillä oli useimmilla pitkä takatukka tai muutama rasta, renkaita korvissa, tietyntyyppiset housut ja niin edelleen. Useimmilla oli paidassa tai takissa Baskimaan lippu. Kylän taloista useimmissa oli lippu, joka vaati baskivankien tuomista Baskimaan vankiloihin. Nyt heidät [vangit] oli levitetty vankiloihin ympäri Espanjaa. Oli myös banderolleja, jotka vaativat Espanjan poliisin poistumista Baskimaasta. Kaupungintalolla oli kaksi erilaista kylttiä: toinen vaati baskivankien palauttamista Baskimaahan, toinen vaati väkivaltaisuuksien lopettamista. Nämä olivat kahden vastakkaisen tahon: nationalistien ja ei-nationalistien lippuja, samalla se oli jako myös vasemmistoon ja oikeistoon. Vasemmisto oli nationalistinen. Molemmat, Leiren äiti ja hänen ystävänsä ovat hyvin baskimielisiä, kannattavat Baskimaan itsenäistymistä ja käyvät yhdessä mielenosoituksissa ja muissa. - Tuntuu, että yhteinen päämäärä antaa tarkoitusta elämään molemmille eläkeläisille.

Tutkimuksen eettisyyden arviointi

Tutkimukseni aihe ei mielestäni ole ristiriidassa yhteiskuntatieteiden etiikan kanssa. En tee pro gradu -työtäni taholle, joka maksaisi tietyntyyppisistä tuloksista, ja jonka vuoksi en voisi julkistaa kaikkia tutkimustuloksiani. Aiheeni on yhteiskunnallisesti merkittävä. En ole valinnut sitä ainoastaan aiheen muodinmukaisuuden vuoksi, vaikka on myönnettävä, että identiteetti, etnisyys ja nationalismi ovat nykyisin paljon tutkittuja aiheita, joten niiden voidaan sanoa olevan nykyään muodissa. Muodissa olemisen sijaan voitaisiin ennemminkin puhua aiheen ajankohtaisuudesta ja tärkeydestä. Tiedotusvälineissä aihe on myös usein esillä sen ajankohtaisuuden vuoksi.

Omat ennakkoasenteeni ja käsitykseni esimerkiksi nationalismin keinotekoisuudesta saattavat vaikuttaa analyysiin. Objektiivisena pysyminen on mahdoton tehtävä, vaikka siihen pyrinkin. Aineistonkeruumatkani aikana kuulin monenlaisia eri mielipiteitä baskeista ja kansallisuusaatteesta ja oli varottava joutumasta manipuloiduksi tiettyjen aatteiden kannattajaksi. Oma arvomaailmani vaikuttaa asioiden tulkintaan. Oli helpompi haastatteluissa kyseenalaistaa ja esittää vastakysymyksiä niiden henkilöiden vastauksiin, joiden mielipiteet eivät vastanneet omia mielipiteitä. Vieraan kulttuurin ymmärtäminen on aina vaikeaa, mutta onneksi Baskimaa ja Espanja ovat osa länsimaista kulttuuria ja siten helpommin ymmärrettävämpiä kuin jokin kaukaisempi kulttuuri.

Tutkimuksessani voisi nähdä epäilyttävänä seikkana sen, että itse henkilökohtaisesti seurasin kyselylomakkeiden täyttöä luokkahuoneissa. Vaikka kunkin ryhmän kohdalla teimme molemmat opettajan kanssa selväksi opiskelijoille, että lomakkeeseen vastaaminen oli vapaaehtoista, saattoi osa heistä siitä huolimatta tuntea vastaamispainetta. Baskien ryhmä oli hyvin heterogeeninen ja osa kysymyksistä saattoi tuntua loukkaavilta sekä äärinationalistien että toisaalta "espanjalaismielisten" mielestä. Osa opiskelijoista suhtautuu kaikkeen politiikkaan viittaavaan varauksellisesti ja heistä saattoi olla epämieluisaa vastata kysymyksiin. Uskon kuitenkin, että yhteiskuntatieteilijöille lomakkeen aiheet olivat jo ennestään tuttuja ja he joutuvat pohtimaan muutenkin tämäntyyppisiä asioita. On myös muistettava, että tutkijat saattavat huomaamattaan luoda kategorioita ja käsitteitä, joita ihmisillä ei ole valmiina. On mahdollista, että joku vastaajista ei ollut koskaan nähnyt ongelmallisena sitä, onko hän baski vai espanjalainen, mutta kysymys pakotti hänet pohtimaan asiaa ja näin tekemään siitä ongelman.

4.2 Aineiston kuvailu

Kysely tehtiin Bilbaossa Baskimaan yliopistossa. Kaupungissa on myös toinen yliopisto, Deusto, joka on yksityinen. Aineisto olisi todennäköisesti ollut koostumukseltaan erilainen, jos se olisi kerätty Deuston yliopistosta. Sen opiskelijat tulevat keskimäärin varakkaammista perheistä kuin Baskimaan yliopiston opiskelijat, vaikka Deustossa on myös stipendillä opiskelevia henkilöitä. Deuston yliopistossa ei voi opiskella euskeran kielellä, joten siellä on todennäköisesti vähemmän kiihkeitä baskiaatteen kannattajia. Baskimaalaisten opiskelijoiden vastauslomakkeita oli 140, joista yhden hylkäsin liian vajavaisen täyttämisen ja toisen vastaajan poikkeavan korkean iän (47 vuotta) vuoksi. Jäljelle jääneitä lomakkeita on siis 138. Jyväskyläläisten opiskelijoiden vastauslomakkeita on 105 kappaletta sen jälkeen, kun poistin lomakkeen, jossa vastaaja oli Suomessa asuva Venäjän kansalainen. Näin

otoksesta poistettiin räikeimmin tuloksia vinouttavat lomakkeet. Baskimaan yliopistosta eli Universidad del País Vascosta käytän vastedes lyhennettä UPV ja Jyväskylän yliopistosta lyhennettä JY.

Baskimaalaiset opiskelijat ovat odotetusti keski-iältään nuorempia kuin jyväskyläläiset (ks. kuva 4.1). Suomalaiset yliopisto-opiskelijat ovat yleensäkin eurooppalaisia vertaisiaan vanhempia ja iältään heterogeenisempi ryhmä. UPV:n opiskelijoiden keski-ikä on 19,7 vuotta. Nuorin vastaajista on 18-vuotias ja vanhin 32-vuotias. JY:n opiskelijoiden kohdalla keski-ikä on 22,1 vuotta, ikähaarukan ollessa 18-36 vuotta. Baskeista ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita on kolmannes ja lähes kaikki muut opiskelevat toista vuottaan. Jyväskyläläisistä ensimmäisen vuoden opiskelijoita on otoksessa odotetusti yli puolet (58 %), toisen vuoden opiskelijoita 16 prosenttia ja kolmannen 13 prosenttia. Tätä pidempään opiskelleita on otoksessa siis reilu kymmenen prosenttia. Suomalaiset yliopisto-opiskelijat aloittavat opintonsa espanjalaisia opiskelijoita myöhemmin ja myös opiskelevat kauemmin.

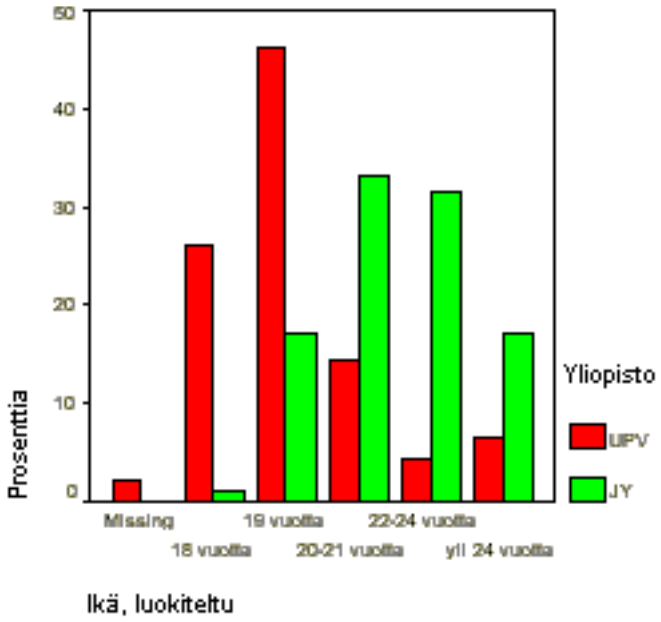

Kuva 4.1: Informanttien ikäjakaumat UPV:ssa ja JY:ssa

Molemmissa maissa yhteiskuntatieteellinen tiedekunta on naisvaltaistunut viime vuosina (ks. kuva 4.2). UPV:n opiskelijoilta ei lomakkeessa kysytty siviilisäätyä, mutta tilastojen perusteella (ks. esim. Juventud Vasca 1996) lähes kaikki yliopisto-opiskelijat asuvat vielä kotonaan vanhempiensa luona. Jyväskyläläisistä opiskelijoistakaan ei kukaan ole vielä naimisissa, neljäsosa heistä elää avoliitossa ja loput yksin tai soluasunnossa.

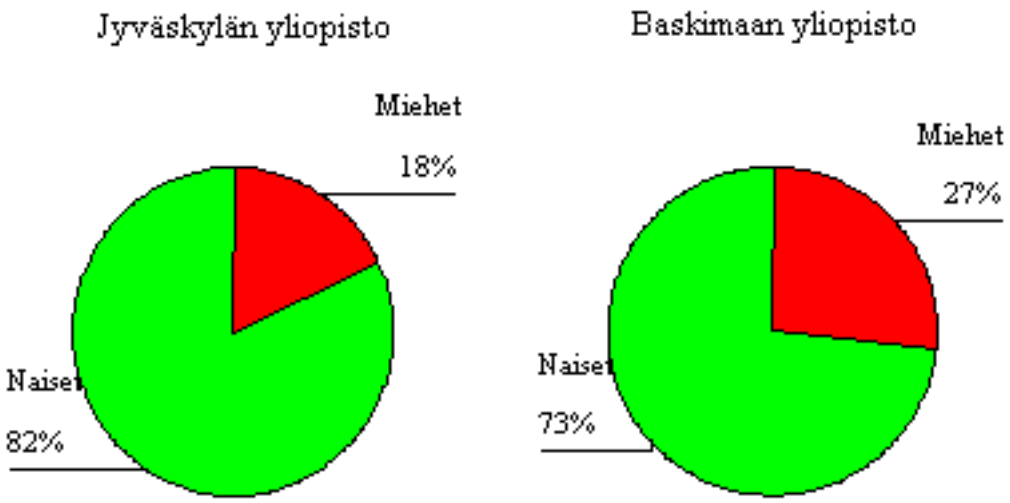

Kuva 4.2: Informanttien sukupuolijakaumat JY:ssa ja UPV:ssa

Puolet otokseni baskimaalaisista opiskelee journalismia, viidenneksen pääaine on valtio-oppi ja lopun neljänneksen audiovisuaalinen viestintä. Pieni osa vastaajista opiskelee luonnontieteitä tai muualla kuin yliopistossa. Pääaine ei näytä vaikuttavan suurimpaan osaan opiskelijoiden vastauksista. Näin ollen myös muiden kuin yhteiskuntatieteilijöiden lomakkeet on otettu tutkimukseen mukaan. Katson, että otoskoon riittävä suuruus on tärkeämpää kuin oikea pääaine. Tulokset näyttävät olevan yleistettävissä muihinkin nuoriin kuin yhteiskuntatieteilijöihin, koska pääaineiden välisiä eroja ei löytynyt. Jyväskylän yliopiston otoksesta löytyy useampia pääaineita, sillä osa sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan metodikurssin opiskelijoista on sivuaineopiskelijoita. Sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan opiskelijoita on yhteensä luonnollisesti suurin osa eli molempia viidennes. Muita yhteiskuntatieteilijöitä on noin parikymmentä prosenttia. Humanistisia aineita lukevia on neljännes ja kasvatustieteitä opiskelevia noin kymmenen prosenttia. Muiden tiedekuntien edustajia on hyvin vähän.

Jyväskyläläisopiskelijat opiskelevat luonnollisesti kaikki suomenkielellä. UPV:n opiskelijoiden kohdalla tilanne on toinen. Heistä kaksi kolmasosaa opiskelee espanjaksi ja yksi kolmasosa euskeraksi. Kuvasta 4.3 nähdään baskiopiskelijoiden yleinen euskeran osaaminen. Osaamisestaan huolimatta baskiopiskelijat käyttävät euskeran kieltä melko vähän. Vanhempien kanssa puhutaan enimmäkseen espanjaa, sisarusten ja ystävien kanssa euskeraa käytetään enemmän, mutta yhdessä espanjan kanssa. Juventud Vasca - tutkimuksen mukaan Baskimaassa vajaalla puolella nuorista on niin hyvä euskeran taito, että he puhuvat sitä sujuvasti. Alaryhmistä parhaiten kieltä puhuvat kaikkein nuorin ryhmä, gipuzcoalaiset ja he, jotka tuntevat itsensä ensisijaisesti baskeiksi. Euskeraa osaavatkin käyttävät kuitenkin enemmän espanjaa. Kieliä käytetään tasavertaisesti vain Gipuzkoan provinssissa. Suurin osa baskinuorista suhtautuu euskeraan myönteisesti ja haluaisi edis-

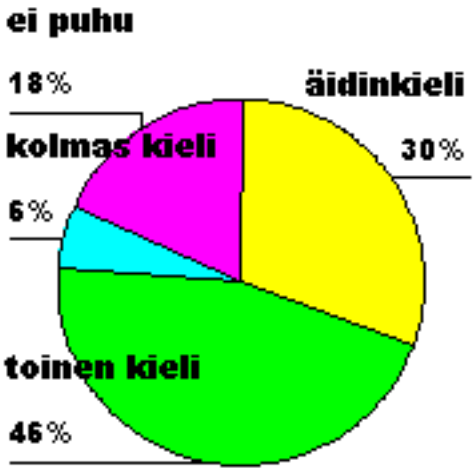

Kuva 4.3: Baski-informanttien euskerantaito

tää sen asemaa. Se, tunteeko itsensä baskiksi vai espanjalaiseksi, näyttää vaikuttavan siihen, miten myönteisesti suhtautuu euskeran kielen edistämiseen. (Juventud Vasca 2000, 127.)

JY:n opiskelijoiden lomakkeiden vastaukset ovat yhteneväisempiä kuin UPV:n opiskelijoiden vastaukset, vaikka JY:ssa opiskelevat ovatkin kotoisin ympäri Suomea. Suomalaiset opiskelijat tulevat yli 60:sta eri kunnasta. Yleisimpiä synnyinpaikkakuntia ovat Jyväskylä (8 henkilöä), Helsinki (8), Kuopio (7) ja Lahti (5). Maakunnista eniten opiskelijoita on syntynyt Pohjois-Savossa (17), Keski-Suomessa (15), Uudellamaalla (14) ja Hämeessä (12). Ahvenanmaalta ja Varsinais-Suomesta ei ollut yhtään opiskelijaa ja Lapista sekä Kainuustakin vain yksi. On vaikeaa tehdä tilastollisesti päteviä vertailuja siitä, onko vastuksissa eroja eri maakunnista tulevien välillä, koska kutakin maakuntaa kohti on vain muutama vastaaja.

Baskimaan yliopiston opiskelijoista peräti 86 prosenttia on syntynyt Baskimaassa tai Navarrassa. Puolet vastaajista on syntynyt Bizkaian provinssissa, jossa kampus sijaitsee. Baskimaan läntisessä naapurimaakunnassa Cantabriassa on syntynyt viisi prosenttia (seitsemän henkilöä) vastaajista ja muissa maakunnissa syntyneitä oli yhteensä alle kymmenen prosenttia. Nykyinen asuinmaakunta oli lähes kaikilla vastaajilla sama kuin synnyinpaikka. Viitisen prosenttia vastaajista on myöhemmin muuttanut Baskimaahan. Otoksen seitsemän Cantabriassa syntynyttä eivät ole muuttaneet Baskimaahan, he ainoastaan opiskelevat Baskimaassa. Cantabrialaiset on jätetty joissakin kysymyksissä pois laskuista, sillä tarkoituksena on tutkia lähinnä Baskimaassa asuvia. Olisi mielenkiintoista verrata eri kaupungeista, kylistä ja kaupunginosista tulleiden opiskelijoiden vastauksia toisiinsa, sillä nationalismin aste on hyvin erilainen eri paikoissa. Opiskelijat ovat kuitenkin jakautuneet niin, että suuri osa tulee isoista kaupungeista ja loput ovat hajaantuneet ympäri maakuntaa. Otoskoot jäisivät liian pieniksi tilastollisesti päteviä tuloksia ajatellen.

Suurin osa (80 %) vastaajista asuu samassa Baskimaan provinssissa kuin missä vähintään toinen heidän vanhemmistaan on syntynyt. Niistä, jotka eivät asu kummankaan vanhempansa synnyinpaikassa, on suurin osa muualta Espanjasta tai ulkomailta tulleiden vanhempien lapsia. Baskimaan sisällä ei juuri muuteta provinssista toiseen. Vain kuuden vastaajan molemmat vanhemmat olivat elämänsä aikana vaihtaneet kotiprovinssia edes Baskimaan sisällä. Vaikkei lomakkeessa sitä erikseen kysyttykään, suurin osa otokseni opiskelijoista asuu vielä vanhempiensa luona. Baskinuoret asuvat kotoaan huomattavasti pidempään kuin suomalaisnuoret, yleensä 30-vuotiaiksi asti. Kotoa muuton estää usein oman rahan puute, mutta kotona myös viihdytään. Kuvasta 4.4 näkyy baskiopiskelijoiden vanhempien tausta. Ulkomailta muuttaneita vanhempia on vain muutama. Kutsun vastedes muualta Espanjasta tulleiden vanhempien lapsia siirtolaisten lapsiksi ja Baskimaassa syntyneiden vanhempien lapsia baskien lapsiksi, vaikka baskiksi voidaan todellisuudessa kutsua myös Baskimaan ulkopuolella syntyneitä.

Kuva 4.4: Baskiopiskelijoiden vanhempien tausta

Luku 5

On monta tapaa olla baski

Baskiuden määrittely ja baskien kollektiivisen itseymmärryksen määrittely osoittautui tutkimuksen kuluessa monimutkaiseksi tehtäväksi. Kysymykseen *"keitä baskit ovat"* löytyi monia eri vastauksia riippuen vastaajan etnisestä identifikaatiosta ja poliittisista mielipiteistä. Suurin osa Baskimaan asukkaista kokee olevansa baskeja, mutta he näkevät baskiuden eri tavoin.

5.1 Baskiuden komponentteja

Kiintymys kotiseutuun

Baskimaassa asuvat näyttävät kiintyneen voimakkaasti kotiseutuunsa. Kotipaikka on ihmisille tärkeä ja eri alueilla on oma historiallinen ja poliittinen kehityskulkunsa, elämäntyylinsä, perinteensä ja kielensä (Avilés 2002). Paikalliset sosiaaliset verkot ovat keskeisiä naapurien, kylien ja laaksojen kesken (Raento 1996, 244). Baskimaa ei ole yhtenäinen kokonaisuus vaan yhden baskiprovinssin asukkaat vertaavat itseään muiden provinssien asukkaisiin. Bizkaialaisia kutsutaan usein ekstroverteiksi ja koppaviksi, navarralaisia taas introverteiksi ja epäluotettaviksi. Muita vastaavia stereotypioita löytyy runsaasti (emt., 214). Petri Ruuskan mielestä on olemassa eräänlaista "luontevaa" paikallisuutta, jolla ei tarvitse olla välitöntä kytköstä etnisyyteen. Hän käyttää esimerkkinä suomalaista Utsjoen kuntaa, joka aikoinaan uhkasi liittyä Norjaan, jos valtion tuki ei kasvaisi. Ruuska korostaa paikallisia olemisen ja elämisen piirteitä, jotka tekevät monet asiat kulttuurisesti mielekkäiksi tai mielettömiksi. Eteläsuomalaisten voi olla vaikea ymmärtää, miten lappilaisille valtioiden rajoilla ei oikeastaan ole merkitystä. Paikallisuuden tunteella ei Ruuskan mukaan tarvitse aina olla poliittista latausta. (Alasuutari & Ruuska 1999, 127.)

Sama tilanne on Baskimaan etelärajalla Araban maakunnassa, jossa raja muuhun Espanjaan hämärtyy. Ramírez Goicoechean mukaan siirtolaiset sopeutuivat paremmin uuden asuinpaikkansa fyysiseen ympäristöön kuin sen asukkaisiin tai kulttuurisiin ja baskipoliittisiin ongelmiin. He tuntevat kiintymystä ja kuuluvuuden tunnetta uutta kotipaikkaansa kohtaan. (Ramírez Goicoechea 1991, 151–152.)

Kotiseuturakkaus on yleisinhimillinen piirre ja erityisen voimakaana sitä esiintyy Välimeren maissa. Täällä Suomessakin ihmisten juurettomuuden tunne on nostattanut kotiseutubuumin, josta eräänä esimerkkinä voisi olla Helsingin kaupunginosien mukaan nimettyjen T-paitojen suuri kysyntä. Yksi tutkimukseni teemahaastateltavistani mainitsee, että Espanjalla on vaikeuksia löytää henkilöitä työskentelemään EU-virkoihin Brysseliin, sillä ihmiset eivät halua jättää perhettään ja ystäviään. Baskeille syntymäpaikka on merkittävä asia ja se muokkaa ihmisen identiteettiä voimakkaasti. Pauliina Raento on tutkinut baskinationalisteja ja heitä haastatellessaan häntä hämäsi se, miten baskimaalaiset sanovat aina kotikunnakseen syntymäpaikkansa huolimatta siitä, missä he sillä hetkellä asuvat. Kun Raento mainitsi olevansa Helsingistä, kaikki luulivat sen tarkoittavan hänen syntymäpaikkaansa. (Raento 1996, 107.)

> JK: Onko täällä tavallista, että asutaan koko ikä samassa kaupunginosassa tai kaupungissa?
> I6: Kyllä, normaalisti kun ihmiset ostavat talon, on tavallista asua samassa kaupungissa. Ainakin ihmiset yrittävät asua Baskimaassa, vaikka eivät saisikaan asuntoa samasta kaupungista. Uskon, että se on maa [*tierra*], joka vetoaa melkoisesti ihmisiin.
> JK: Miksi Baskimaa vetoaa ihmisiin?
> I6: Miksi? Koska se on melko spesiaali. Elämäntapa, ilmasto, sosiaaliset suhteet, kieli. Uskon että Baskimaa on melko erilainen muihin yhteisöihin verrattuna. Myös luonteenpiirteiden vuoksi... mikä ihmisten olemus on. Ihmiset viihtyvät täällä, tuntevat kiintymystä maahansa. Ei se ole patriotismia, vaan yleisesti he haluavat asua täällä. Ja kaupunki, en tiedä, koska siellä on ystäviä. Mutta uskon, että yleisesti ottaen ihmiset haluavat asua siellä, missä ovat syntyneet ja missä heidän vanhempansa ovat syntyneet. Tunnen paljon ihmisiä, jotka haluavat asua samassa kaupungissa kuin vanhempansa.

Paitsi kotikylä ja -provinssi, on monelle tärkeä myös Baskimaa kokonaisuudessaan. Baskimaassa itsessään on baskien mielestä erityistä vetovoimaa. Vaikuttaa siltä, että ympäristö: vuoret, meri ja vihreys, ovat tärkeitä komponentteja baski-identiteetissä. Tosin melko harva mainitsi maiseman tai ilmaston sitä erikseen kysymättä. Luonto ei vaikuta olevan yhtä tärkeä osa identiteettiä baskeille kuin suomalaisille. Luonnon muotojen kuvaaminen Baskimaan erityispiirteenä ei ole vailla nationalistista latautuneisuutta ja halua erottautua muista, vaikkeivät ihmiset sitä tietoisesti teekään. Raento (1996, 275) on huomannut,

että kuvailtaessa Baskimaan vihreyttä, merta ja vuoria oikeastaan kuvaillaan Baskimaan nationalistishenkisimpiä seutuja. Baskimaassa ja etenkin sen eteläosissa on paljon toisenlaistakin maisemaa.

> JK: Maisema? [Mitä maisema merkitsee identiteetille]
> I7: Kyllä. Täällä menee yksi Euroopan ilmastorajoista. Siksi pohjois-osa on vuoristoinen, vihreä ja sateinen. Etelä-osa on vähän Italian rannikon kaltainen, tasaisempi. On mielenkiintoista, että juuri pohjoisosassa nationalismi, baskitunne on enemmän piintynyt. Etelässä, joka on aurinkoisempi, samankaltaisempi muu Espanja, siellä ihmiset tuntevat itsensä enemmän kuin espanjalaisiksi kuin baskeiksi... Uskon, että maisema kyllä... aina kun ajattelen Euskadia [Baskimaa], ajattelen vuoria, vihreää, sadetta ja kylmyyttä. Ehkä toisaalta kun ajattelen Espanjaa, ajattelen tasaista, aurinkoa ja lämpöä.

Käytin kyselylomakkeessani Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) suomalaisille tehdyistä kyselyistä tuttua väittämää: *"Olen kiintynyt omaan asuinseutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään toiseen paikkaan"*. Baskien vastaukset väittämään olivat hajanaisia. 45 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa. 22 prosenttia ei osannut sanoa ja loput 33 prosenttia olivat jokseenkin tai täysin eri mieltä. Odotin korkeampaa kyllä-vastausten määrää. Toisaalta on vaikeaa sanoa, miten vastaajat lopulta ymmärsivät asuinseutu-käsitteen (esp. *domilicio*), kotikaupunkina vai Baskimaana yleensä. Ainakin baskisosiometrin (Sociómetro Vasco 17: 2001, 62) mukaan baskit ovat hyvin kiintyneitä Baskimaahan. Sen mukaan syksyllä 2001 peräti 70 prosenttia kaikista Baskimaan asukkaista uskoi, että Baskimaassa asutaan paremmin kuin muualla Espanjassa, ja 23 prosentin mielestä yhtä hyvin. Tuloksissa ei ollut baskiprovinssien välisiä eroja, mutta ainoastaan baskiksi itsensä tuntevat olivat muita voimakkaammin (82 %) sitä mieltä, että Baskimaassa asutaan muuta Espanjaa paremmin. Samoissa työ- ja elinolosuhteissa peräti 85 prosenttia Baskimaan asukkaista asuisi mieluummin Baskimaassa kuin muualla Espanjassa.

Baskien erityispiirteet

Baskimaa on osa Espanjan valtiota, kuten Keski-Suomi on osa Suomea. Vertaus on kuitenkin ontuva, sillä baskit erottuvat etnisenä ryhmänä selvemmin muista espanjalaisista kuin keskisuomalaiset hallinnollisena ryhmänä muista suomalaisista. Selkeitä rajaviivoja ei kuitenkaan Baskimaan ja Espanjankaan välillä ole. Ihmiset muuttavat eri paikkoihin rajoista välittämättä ja kulttuuriset ainekset ovat sekoittuneet vuosisatojen kuluessa, jos ne edes ovat erillään koskaan olleet. On silti mahdollista nimetä joitakin baskeille tyypillisiä asioita. Nämä asiat ovat toisaalta aidosti tyypillisiä baskeille, mutta toisaalta ne ovat keinotekoisen valinnan ja eronteon tuottamisen tulosta.

Kansallinen identiteetti ja etninen ryhmä vakiinnutetaan kansallisilla symboleilla ja kertomuksilla eli kulttuurin perusrakenteilla (ks. 30). Sekä kyselylomakevastaajat että teemahaastateltavat näyttivät kyseenalaistamatta sisäistäneen baskeille määritellyt tavat ja symbolit. Vastaukset olivat hyvin yhtenevät, kuin ennalta sovitut. Baskit pyrkivät tietoisesti elvyttämään perinteitään ja suosivat nykyisin vanhoja baskiperinteitä espanjalaisten sijaan. Esimerkiksi Espanjassa ei jouluna vieraile joulupukki, vaan Itämaantietäjät tuovat lapsille lahjat loppiaisena. Aineistonkeruumatkalla huomasin, että baskit ovat elvyttäneet vanhan "*Olenchero* -perinteen", jossa vuorilla asuva ukko tuo lahjat jouluna. Ovelat lapset tietysti vaativat, että lahjoja pitää saada sekä jouluna että loppiaisena.

> JK: Voitko ajatella joitakin baskien symboleja?
> I7: Chapela, baskien perinteinen hattu. Sen voit tunnistaa missä tahansa. Ikurriña, lippu. Se on mielenkiintoista. Ikurriña tarkoittaa lippua euskeraksi, mutta käytämme sitä sanaa vain baskien lipusta, muista lipuista käytämme bandera -sanaa [lippu espanjaksi], euskeraa puhuttaessakin. Sitten on Lauburu, jolla ei ole baskialkuperää. Se on kelttien symboli, tarkoittaa pyörivää aurinkoa. Monet kulttuurit ovat kadottaneet tämän symbolin, mutta baskit ovat säilyttäneet sen. Se on kuin risti ja baskikansa onkin perinteisesti ollut hyvin uskonnollista. Täällä näkee paljon kirkkoja ja korkeimpien vuorien huipuilla on risti... Athletic de Bilbao [paikallinen jalkapallojoukkue] on baskisymboli. Joukkue ei voi virallisesti kilpailla kansainvälisellä tasolla. Se on voimakas identifikaatio, joukkue, jolla on minun lippuni.

Tärkein symboli oli vastaajien mielestä baskien lippu, *ikurriña.* Lipussa oleva kuvio on yhtä abstrakti kuin suomenlipussakin eli se täyttää tyypillisen symbolin kriteerit. Mielenkiintoista on yllä olevassa haastatteluotteessa esiin tullut *lauburu* -symboli, joka on siis vanha kelttiläinen symboli. Baskit ovat tehneet siitä oman symbolinsa. Kansallisilla symboleilla pyritään korostamaan omaa ainutlaatuisuutta, mutta lopulta symbolit ovat hyvin konventionaalisia ja samanlaisia kuin kaikilla muillakin. Muita kyselylomakkeissa ja haastatteluissa usein mainittuja baskien symboleja ovat euskera, maalaisurheilulajit ja muu maaseutuun liittyvä elämä, tanssit, mytologia, baskien perinteinen päähine *txapela* sekä gastronomia.

Oma jalkapallojoukkue on tärkeä symboli baskeille. Bilbaon joukkueen, Athletic Clubin, kannatus ei perustu ainoastaan joukkueen menestykseen vaan siihen, että joukkue nähdään bizkaialaisena joukkueena ja kansallisella tasolla baskien joukkueena. Toisin kuin muualla Espanjassa, joukkueen omistavat *"socios"* eli osakkuudet, joihin kuuluu yhteensä 32 000 henkilöä. Aluksi vain Baskimaassa syntyneille oli mahdollista pelata joukkueessa, mutta säännöt ovat vuosien kuluessa hieman löystyneet. 1950-luvulla sallittiin siirtolaisten lasten ja 1970-luvulta lähtien Baskimaahan lapsina muuttaneiden pelaaminen

joukkueessa. Aluksi joukkueen pelaajat toimivat esikuvina muille baskeille ja joukkue kiinnosti kaikkia yhteiskuntaluokkia ja oli siten niille yhdistävänä tekijänä. Joukkueen ja sen kannattajien välillä vallitsi läheinen identifikaatio. Francon diktatuurinkin aikaan joukkue sai jatkaa pelaamista, sillä Franco piti jalkapallosta. Koska nationalistiset identiteetit olivat muuten kiellettyjä, jalkapallosta tuli baskeille väline näyttää keitä he olivat ja mistä heidät oli tehty. Baskilippuja heilutettiin katsomossa silloinkin, kun se oli kiellettyä. Francon diktatuurin jälkeen pelaajatkin alkoivat opiskella euskeraa esikuvana muille. Viime aikoina joukkue ei ole kuitenkaan halunnut nationalistipolitiikan hallitsevan itseään, vaikka esimerkiksi Herri Batasuna puolue on sitä yrittänyt. (MacClancy 1996, 182–193.)

Baskien intohimo maaseudun urheilulajeihin (*deportes rurales*) on tunnettu asia. Niissä on usein kyse rajuista fyysisistä suorituksista. Työteliäisyys ja kilpailuhenkisyys liitetään baskeihin yleisesti. Reijo Rinnekankaan mukaan baskit pitävät paljon kilvoittelusta ympäristön kanssa. Järkkymättömätön velvollisuuden- ja ylpeydentunto, ovat baskiyhteisön kantava voima. Työtehtäväänsä laiminlyövää pidetään alhaisimpana koirana. (Rinnekangas 1988, 33.) Maalaisurheilua kuvataan yleensä maaseudun elämän jokapäiväisten tehtävien heijastumiksi. Esimerkiksi venekilpailuilla on juurensa perinteisissä kalastustehtävissä ja tukinhakkuu tulee puunhakkaajilta. Tämän yhteyden kieltäminen olisikin mielivaltaista. Arrubarrena on kuitenkin sitä mieltä, että kun maanviljelijä ottaa viikatteensa kilpaillakseen naapuriaan vastaan tai nostaa kiviä yleisön edessä, kuvastuu siitä voimakas tahto todistaa paremmuutensa kilpakumppaniin nähden ja ehkä tiedostamaton halu olla julkisen huomion ja ihailun kohteena. Nämä baskien urheilulajit ovat luoneet stereotyyppistä kuvaa baskeista lihaksikkaina jättiläisinä, jotka aina yrittävät rikkoa ennätyksiä. Kisoja on kaikenlaisia ja niissä lyödään vetoa voittajan puolesta. (Arrubarrena 2002, 133.)

> I9: Yleisesti ottaen ihmiset ovat hyvin työteliäitä. He tuntevat itsensä onnekkaiksi, jos heillä on työtä. He pitävät työstä. Lisäksi baskiurheilu on läheisessä suhteessa työhön. Esimerkiksi puunhakkuu on ennen ollut työ, samoin kivien kantaminen. Troolarit, se oli myös työ, kun menivät pyydystämään valaita silloin kun niitä vielä metsästettiin. Minusta on mielenkiintoista, että baskien urheilulajit ovat niin lähellä työtä. Yleensähän vapaa-aikana tehdään jotain, mikä saa unohtamaan työn, mutta täällä ei. Pelota [baskien pallopeli] on ainoa, jolla ei ole mitään tekemistä työn kanssa.
> JK: Uskotko, että baskit pitävät kilpailusta?
> H9: Kyllä, täällä se merkitsee paljon. On mielenkiintoista, että urheiluun laitetaan niin paljon rahaa.

Mielenkiintoista on se, että siinä missä suomalainen olisi saattanut nähdä omassa ylettömässä työnteossaan kielteisiäkin piirteitä, baskihaastateltavat eivät edes johdattelusta

huolimatta nähneet siinä mitään haitallista. Yleisesti ottaen he eivät maininneet ryhmästään mitään huonoja puolia, vaan ne kaikki käännettiin hyviksi.

> I6: Baskit voivat ensin tuntua hyvin sulkeutuneilta tai hyvin vakavilta tai hyvin tylyiltä. Meitä pidetään sulkeutuneina, vähän juroja tai hyvin alkeellisia, kuten groteskeja, hyvin *de pueblo* [maalaismainen]. Ja sitten kun meidät tuntee paremmin, uskon että baski on henkilö, jolla on hyvä sydän. Olemme ihmisiä, jotka arvostavat tunteita, jotta olisivat hyviä ihmisiä. Baskit ovat rakastavia, avoimia, hyvin vaatimattomia ja auttavaisia, hyvin mukavia. Vaikka ensin ei siltä vaikuta, uskon että baskit ovat hyvin ja arvostavat paljon ihmissuhteita, arvostavat periaatteita ja ovat vilpittömiä.
>
> - - - - -
>
> JK: Mitä luulet, millaisia ovat baskien luonteenpiirteet? Millaisia baskit ovat?
> I8: Baskit ovat yleisesti ottaen, pohjimmiltaan, hyvin, hyvin hyviä ihmisiä. He ovat hyvin varautuneita, mutta pohjalla on hyvin iso sydän. - Kutsumme ihmisiä kylään, juhlimme mitä tahansa asiaa, ihmisiä, jotka antavat paljon. Hiukan ehkä varautuneita. Joiltakin alueilta tulleet voivat vaikuttaa kylmiltä. Minulla on ystäviä, jotka ovat pohjoisilta alueilta ja ehkä siellä on samankaltaisempaa kuin... (?). Tunnen eteläamerikkalaisia, joiden mielestä vaikutamme hieman kylmiltä. Itse en osaa sanoa, voi olla, että olemme hieman kylmiä, mutta pohjimmiltamme hyviä ihmisiä.

Informantit halusivat korostaa, että heistä ensivaikutelmalta saatu kuva ei todellisuudessa pidä paikkaansa. Sulkeutuneisuus ja varautuneisuus baskien ominaispiirteinä mainittiin kaikissa haastatteluissa ja useissa lomakevastauksissa. Niissä vastaajilla tuntui implisiittisesti olevan vertailukohtana eteläespanjalaiset. Lomakkeessa (nro 24) kysyttiin myös, mitä piirteitä vastaajat liittäisivät Suomeen ja suomalaisiin. Näissäkin vastauksissa esiintyi sanoja kylmyys, sulkeutuneisuus, vakavuus ja ahkeruus. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että vaikka informantit liittivät suomalaisiin ja baskeihin samoja piirteitä, eivät he välttämättä ajatelleet näitä ryhmiä samankaltaisina vaan kyse on viiteryhmästä. Baskit saattoivat olla kylmiä ja sulkeutuneita verrattuna eteläespanjalaisiin, mutta eivät enää suomalaisiin verrattuna. Alla oleva haastatteluote on siinä mielessä mielenkiintoinen, että toisaalta informantti korostaa, että vaikka baskeja pidetään työteliäinä, eivät he ole sen kummempia kuin galicialaisetkaan. Hän viittaa tässä siihen, että kaikki ovat yksilöitä eikä ryhmien välillä ole eroja. Toisaalta hän kuitenkin mainitsee saksalaisen mentaliteetin ja korostaa, että baskeilla on sellainen maine, että heitä pidetään työnteossa melkein saksalaisten veroisina. Kuitenkin vain melkein, saksalaisiin verrattuna baskit eivät olekaan niin työteliäitä kuin implisiittiseen vertailukohteeseen, muihin espanjalaisiin verrattuna.

> JK: Mikä on baskien suhde työhön?
> I7: Aina olemme olleet kovia tekemään töitä... Juttelin ihmisten kanssa, jotka ovat kalastajakylästä, jossa on se maine, että baskit ovat kovin työteliäitä, kovia, melkein kuin saksalainen mentaliteetti. Juttelin heidän kanssaan, että koko ajan on vähemmän ihmisiä, jotka työskentelevät laivoilla, se on erittäin kovaa työtä. Aina on tullut ihmisiä Galiciasta, joilla on kokemusta työskentelystä merellä. Vaikka galicialaisilla ei ole kovan työntekijän mainetta, he työskentelevät yhtä kovasti kuin muutkin. Emme ole erityisiä.

Suomessa muutaman kuukauden opiskellut informantti kuvaa suomalaisia ja baskeja melko samoin termein. Tällä hän ei kuitenkaan tarkoita, että suomalaiset ja baskit olisivat samanlaisia, vertailukohde on taas eri. Kysymykset eivät olleet haastattelussa peräkkäin.

> JK: Oletteko enemmän introvertteja vai ekstroverttejä?
> I2: En tiedä. Meistä sanotaan, että olemme sulkeutuneita, mutta ehkä meillä vie aikaa avautua, kehittää luottamus, mutta kun baski avautuu, sinulla on varmuus tästä henkilöstä...voit luottaa tähän henkilöön. – Meistä sanotaan, että olemme ujoja ja hiljaisia.
> JK: Mutta se ei ole totta?
> I2: en tiedä, se riippuu, yleisesti ottaen ei ole yksiä piirteitä jotka kuvaisivat selvästi koko kansaamme.
> JK: Olet ollut Suomessa, mitä ajattelet suomalaisista? Voit sanoa totuuden.
> I2: Mitä olen sanonut aiemmin, että olette hyvin sulkeutuneita, introvertteja, mutta se on valetta. On kaikenlaisia ihmisiä. On totta, että ehkä yhteisö tai elämä yleisesti on rakentunut enemmän sisällä oleviin paikkoihin kuten kotiin - kylmän vuoksi. Ette voi olla kadulla! Toisaalta, mukavia ihmisiä, hieman kylmiä siinä mielessä että me haluamme olla enemmän ihmisten kanssa, te olette enemmän individualisteja. On kaikkia kaikissa paikoissa.

Haastatteluotteessa tulee hyvin esiin toinen baskien diskurssia leimaava piirre – yleistämisen välttäminen. Kaikki haastateltavat korostivat, että kaikki ovat todellisuudessa yksilöitä ja aina korostaa kyseessä olevan oma, henkilökohtainen mielipide tai uskomus. Vaikuttaisi siltä, että molemmat baskidiskurssin piirteet (yleistämisen välttäminen ja myönteisten puolien korostaminen) johtuvat Baskimaan kriisiytyneestä tilanteesta. Kysyttäessäni sekä lomakkeissa että haastatteluissa, miten muut Espanjan kansalaiset näkevät baskit, oli yksimielinen vastaus, että baskit nähdään terroristeina, murhaajina ja väkivaltaisina ETA:n kannattajina. Vastaajien mukaan espanjalaisilla on hyvin vääristynyt kuva baskeista ja syyksi siihen lähes kaikki mainitsivat poikkeuksetta tiedotusvälineiden antaman väärän kuvan. Osa mainitsi myös oikeistopuolue Partido Popularin ja pääministeri Aznarin sekä koko keskushallinnon julkisuuteen syöttämän kuvan baskeista kansallisena ongelmana. Monet vastaajista muistivat mainita, että kaikki espanjalaiset eivät toki näin ajattele, varsinkaan ne, jotka ovat käyneet Baskimaassa. Monet haastateltavista kertoivat itselleen tai ystävilleen sattuneista tapauksista, joissa muualla Espanjassa matkustaessaan

oli heidän autoistaan rikottu lasi tai heitä oli solvattu. Baskit eivät kuitenkaan myöntäneet tämän stigmatisoinnin vaikuttaneet itsetuntoonsa vaan päinvastoin se vaikutti lisänneen heidän ylpeyden tunnettaan baskiuttaan kohtaan.

Fyysinen olemus ei ole Baskimaassa merkityksellistynyt eroa tuottavaksi piirteeksi. Joistakin henkilöistä saattaa kuitenkin ulkoisen olemuksen perusteella huomata, että he ovat baskeja. Ramírez Goicoechean tekemissä haastatteluissa tällaisiksi erottaviksi piirteiksi mainittiin muun muassa kasvot, lähinnä posket ja poskiluut sekä nenän väri ja muoto (Ramírez Goicoechea 1991, 246). Piirteillä viitattiin maaseudun baskeihin (emt., 248), joita muutenkin tunnuttiin pitävän alkuperäisinä, "aidompina" baskeina. Omista informanteistani osa kertoi tunnistavansa baskin Baskimaan ulkopuolellakin. Harva mainitsi fyysisiä piirteitä, yleensä henkilö tunnistettiin baskiksi tietyn vaate- tai hiustyylin ja korujen perusteella. Vaate- tai piirrekysymys ei kuitenkaan koskaan tullut esiin lomakkeen avokysymysten vastauksissa, ainoastaan johdattelemalla vastaajaa haastattelussa.

> JK: Onko hetkiä, jolloin näet jonkun kadulla ja ajattelet, että tuon pitää olla baski, vaikka Valenciassa?
> I6: Toisinaan kyllä. On mahdollista erehtyä, mutta muualla olen nähnyt henkilöitä, jotka näyttivät baskeilta. Esimerkiksi kasvojen piirteet, kulmikkaat kasvot, iso nenä, hyvin tumma tukka. Tapa pukeutua, hiusten leikkaus. Tukka on ...(?) Hyvin tyypillinen baskeille. Yksi stereotypia, sekä tytöillä ja pojilla.
> JK: Minkä tyyppisiä vaatteita?
> I6: Ei niin, että kaikki baskit pukeutuisivat niin. Mutta ne, jotka voit erottaa. Vapaat vaatteet, vähän hippityyliä, sinipunaisia, mustia... Paljon ketjuja, tytöillä paljon korvakoruja.
>
> - - - - -
>
> JK: Onko olemassa jotakin baskien fenotyyppiä, eli näet jonkun kadulla ja tiedät, että hän on baski?
> I8: Kyllä minulle on tapahtunut niin.
> JK: Voitko tarkentaa miksi.
> I8: Ehkä huomasin, kun puhuin heille tai heidän vaatteistaan. Ehkä vuorivaatteita tai sellaisia.
> JK: Kasvoissa jotakin?
> I8: Se on enemmän tällainen [näyttää käsillä], ja heillä on takatukka.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että Baskimaassa asuvat ihmiset ovat kiintyneitä kotipaikkaansa ja Baskimaahan yleisesti eivätkä yleensä muuta muualle kuin pakon sanelemana. Vaikka baskiutta on monenlaista, olivat sekä teemahaastateltavat että lomakevastaajat sisäistäneet kyseenalaistamatta baskeihin historian kuluessa liitetyt tavat, symbolit ja jopa luonteenpiirteet. Symbolit olivat yleismaailmallisia, mutta ne nähtiin erityisinä. Vastaajat varoivat yleistämästä baskien piirteitä. Tämä johtunee siitä, että vastaajien mielestä

muilla espanjalaisilla on paljon baskeja koskevia, vääriä ennakkoluuloja. Baskit korostivat vahvasti oman ryhmänsä myönteisiä puolia ja käänsivät ensin kielteisiltä vaikuttavatkin puolet edukseen. Baskeja ei kuvattu fyysisillä piirteillä, eivätkä vastaajat siten nähneet baskeja biologisena "rotuna".

5.2 Baskius lomakevastauksissa

Vastaajien oma identifioituminen

Baskimaan moninaisuus on tuottanut erilaisia identiteettejä (Raento 1996, 203). Vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen mukaan reilu puolet Baskimaassa asuvista nuorista tunsi itsensä yksinomaan baskiksi ja vain viisi prosenttia tunsi itsensä ennen kaikkea espanjalaiseksi. Kaikkein vahvimmin itsensä baskeiksi tuntevat olivat tutkimuksen mukaan Gipuzkoan provinssista, miehiä tai alle 20-vuotiaita. Araban provinssissa puolestaan oli jopa yhtä paljon niin itsensä espanjalaiseksi kuin baskiksi tuntevia. (Juventud Vasca 2000, 87.) Syksyllä 2001 koko väestölle tehdyssä kyselyssä itsensä ainoastaan baskiksi tuntevien osuus oli pienempi, 26 prosenttia ja osuus on edelleen laskussa. Suurin osa Baskimaan asukkaista, 62 prosenttia, sanoi tuntevansa itsensä yhtä aikaa sekä baskiksi että espanjalaiseksi, seitsemän prosenttia ainoastaan espanjalaiseksi. Luvuissa on eroja eri provinssien, maaseutu- ja kaupunkiväestön sekä nationalistien ja ei-nationalistien välillä. Avilés haluaa kuitenkin korostaa, että kaikissa eri ryhmittymissä, nationalistienkin joukossa, enemmistö tunsi itsensä sekä baskiksi että espanjalaiseksi. (Avilés 2002.)

Tämän tutkimuksen lomakkeen kohdassa 12 kysyin, tunteeko vastaaja itsensä baskiksi, espanjalaiseksi vai jotakin siltä väliltä (kuva 5.1). Tulokset ovat yhteneväisiä Juventud Vasca - tutkimuksen tulosten kanssa. Lähes puolet vastaajista tunsi itsensä vain ja ainoastaan baskiksi, kolmannes sekä baskiksi että espanjalaiseksi. Pelkästään espanjalaiseksi itsensä tuntevia on vastauksissa vain kolme prosenttia eli neljä henkilöä ja he kaikki asuvat Baskimaan ulkopuolella. Neljä henkilöä ilmoitti tuntevansa itsensä maailmankansalaiseksi, vaikkei kyseistä vaihtoehtoa oltu annettu valmiina.

Minkälaiset ihmiset tuntevat itsensä ainoastaan baskeiksi ja ketkä taas tunnustautuvat sekä baskeiksi että espanjalaisiksi? Onko vanhemmilla ja synnyinpaikalla merkitystä opiskelijoiden identifioitumiseen? Kyselylomakevastauksista ei voi päätellä mitään tilastollisesti merkittävää vastaajan synnyinpaikan vaikutuksesta etniseen identifioitumiseen. Näyttäisi kuitenkin siltä, että Bilbao suurena kaupunkina ja Barakaldo perinteisenä siirtolaiskaupunkina sisältäisivät heterogeenisempia jakaumia vastaajien etnisestä identiteetistä

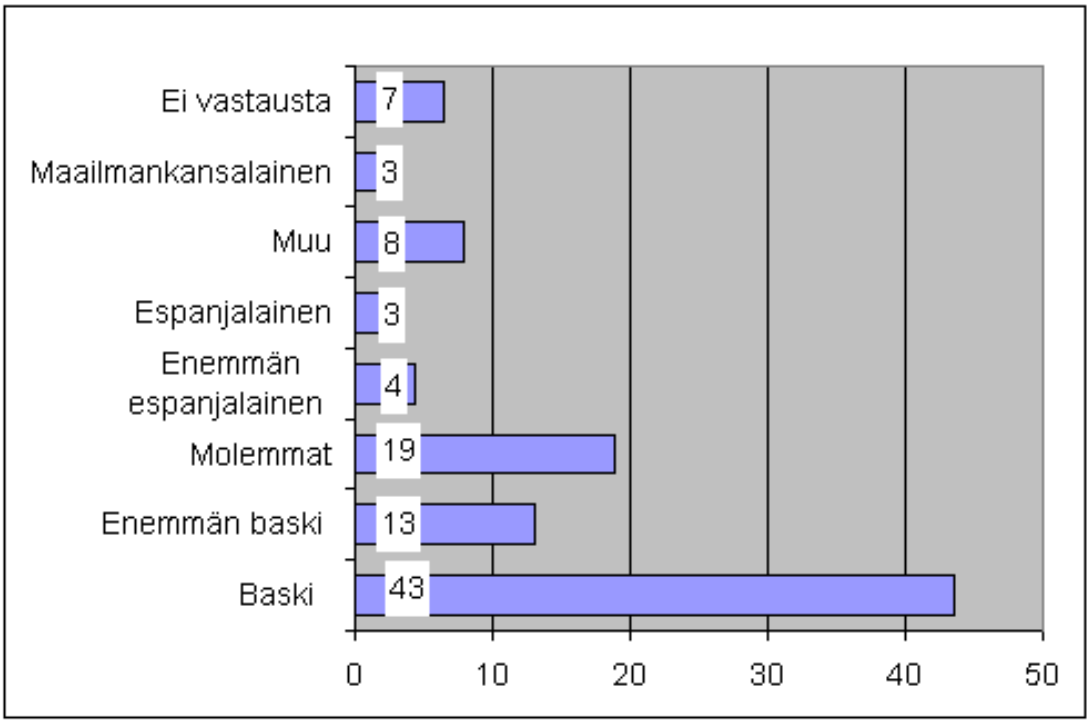

Kuva 5.1: Baski-informanttien etninen identifikaatio

kuin pienemmät kylät. Koska aineisto on kerätty Bizkaian provinssissa, on vain baskiksi itsensä tuntevien osuus suurempi kuin jos aineisto olisi kerätty Arabassa.

Siirtolaisten lapsille itsensä tunteminen yhtäaikaisesti sekä espanjalaiseksi että baskiksi (tai muun maakunnan asukkaaksi) ei näytä olevan yhtä ongelmallista kuin baskivanhempien lapsille (ks. taulukko 5.1). Heille edellinen viittaa kotiseutuun ja toinen kansallisuuteen. Tulosten yleistämistä tosin rajoittaa siirtolaisvanhemmat omaavien opiskelijoiden pieni lukumäärä otoksessa. Aineistosta on poistettu muualla kuin Baskimaassa tai Navarrassa asuvat opiskelijat, koska on luonnollista, etteivät he identifioidu Baskimaahan. Kahdella eri tavalla katsottuna saadaan hieman erilaisia tuloksia. Kun katsotaan samaistumista Baskimaa-Espanja akselilla, näyttää vanhempien siirtolaisuus vaikuttavan erittäin merkittävästi (p=0,000) etniseen identiteettiin. Testi ei ole tosin tiukkojen kriteerien mukaan käytössä, koska kaikkiin ruutuihin ei tule riittävästi tapauksia. Siirtolaisvanhempien lasten oman identiteetin "muu vastaus" sarakkeeseen sijoittuu peräti 42 prosenttia vastauksista. Kun luokka avataan, huomataan, että se sisältää muihin maakuntiin kuin Baskimaahan samaistumista. Uudelleenluokiteltuna yleiselle maakunta-valtio -akselille sijoitettuna (ks. taulukko 5.2) baski- ja siirtolaistaustaisten vanhempien lasten vastausten ero ei ole enää tilastollisesti erittäin merkitsevää (p=0,095). Ero on kuitenkin havaittavissa, koska pelkästään maakuntaan identifioituvien määrä vähenee siirryttäessä taulukon vasemmalta reunalta oikealle, samalla kun molempiin tasoihin (maakunta & val-

tio) yhtäaikainen identifioituminen kasvaa. Huomattavaa on, että kaikki vastaajat näyttivät kokevan itsensä ainakin osittain baskeiksi sukutaustastaan huolimatta eikä juuri kukaan identifioitunut pelkästään espanjalaisiin.

Taulukko 5.1: Vanhempien siirtolaistaustan vaikutus informantin identifioitumiseen baski-espanjalainen akselilla, % (N=128)

	molemmat baskeja	toinen baski	molemmat siirtolaisia
vain baski	**60**	**50**	**12**
baski ja espanjalainen	37	45	31
vain espanjalainen	0	0	15
muu	3	5	**42**
yhteensä	100	100	100

Taulukko 5.2: Vanhempien siirtolaistaustan vaikutus informantin identifioitumiseen eri tasoille, % (N=122)

	molemmat baskeja	toinen baski	molemmat siirtolaisia
vain maakuntataso	61	49	30
maakunta- ja valtiotaso	36	44	60
vain valtiotaso	0	0	5
muu vastaus	3	7	5
yhteensä	100	100	100

Koska en pystynyt kysymään vanhemmilta itseltään heidän käsitystään etnisestä identiteetistään, kysyin baskiopiskelijoiden käsitystä siitä. Kymmenen prosenttia ei vastannut kysymykseen. Vanhempien baskiksi identifikoituminen arvellaan keskimäärin hieman omaa pienemmäksi. (ks. taulukot 5.3 & 5.4). Vanhempien etninen identiteetti näyttää vaikuttavan lasten etniseen identiteettiin tai sitten vastaajat haluavat nimetä vanhemmilleen saman identiteetin kuin itselleen. Jälkimmäistä vaihtoehtoa vastaan puhuu tosin se, että siirtolaisvanhempien identifioituminen baskeihin on vastaajien mukaan pienempää kuin heidän oma identifioitumisensa.

Vanhempia ja sukujuuria voimakkaammin vastaajan etniseen identiteettiin näyttää vaikuttavan vastaajan euskerankielisyys. Tarkastellaan ensin opiskelukielen vaikutusta etniseen identiteettiin (taulukko 5.5). Euskeraksi opiskelevat ovat muita ehdottomampia etnisestä identiteetistään ja lähes kaikki heistä ilmoittavat tuntevansa itsensä ainoastaan baskeiksi, kun taas espanjaksi opiskelevat ovat identiteetiltään suurimmaksi osaksi sekä

Taulukko 5.3: Äidin (ylh.) etnisen identiteetin suhde vastaajan (vas.) etniseen identiteettiin, % (N=104)

	vain baski	baski ja espanjalainen	vain espanjalainen
vain baski	**80**	36	18
baski ja espanjalainen	20	**64**	65
vain espanjalainen	0	0	**18**
yhteensä	100	100	100

Taulukko 5.4: Isän (ylh.) etnisen identiteetin suhde vastaajan (vas.) etniseen identiteettiin, % (N=102)

	vain baski	baski ja espanjalainen	vain espanjalainen
vain baski	**83**	22	8
baski ja espanjalainen	17	**78**	67
vain espanjalainen	0	0	**25**
yhteensä	100	100	100

Vastauksista on poistettu Baskimaan ulkopuolella asuvat ja annetuista vaihtoehdoista poikkeavat sekä puuttuvat vastaukset. Otokseksi jää näin noin sata. Taulukoissa on yhdistetty luokat *"enemmän baski kuin espanjalainen"*, *"espanjalainen ja baski"*, sekä *"enemmän espanjalainen kuin baski"* ja poistettu *"muu etninen identiteetti"* -vastaukset. Tulokset ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä (p=0,000), mutta kolmasosassa ruuduista ei ole tarpeeksi tapauksia, jotta testiä voisi käyttää.

baskeja että espanjalaisia. Osa euskerankielisistä opiskelee espanjaksi. Euskeraa äidinkielenään puhuvat identifioituvat selkeimmin baskeiksi (ks. kuva 5.2). Toisena kielenään euskeraa puhuvat tunnustautuvat jo selvemmin espanjalaisiksi. Kun katsotaan euskeran kielen ja etnisen identiteetin suhdetta varianssianalyysillä, on tulos edelleen tilastollisesti erittäin merkittävä (p=0,000). Eta-kerroin on 0,269 eli ryhmissä on jonkin verran myös sisäistä vaihtelua. Tarkasteltaessa euskeran puhumisen korrelaatiota suhteessa etniseen identiteettiin Pearsonin korrelaatiokertoimella, se on 0,590 eli tilastollisesti merkittävä (p=0,01). Euskerankielisyys selittää etnisen identiteetin määrittelystä noin 60 prosenttia. Euskeraa baskiuden symbolina ja erottautumisen välineenä käsitellään myöhemmin lisää.

Taulukko 5.5: Opiskelukielen suhde etniseen identiteettiin, % (N=129)

	espanja	euskera
Vain baski	22	**88**
Baski ja espanjalainen	**56**	10
Vain espanjalainen	5	0
Muu	17	2
Yhteensä	100	100

Tulos on tilastollisesti erittäin merkittävä (p=0,000), mutta neljännes ruuduista ei täytä tapausten lukumäärävaatimusta. Jos luvuissa ei olisi mukana Baskimaan ulkopuolella asuvia, espanjalaiseksi itsensä tuntevia olisi ainoastaan yksi henkilö.

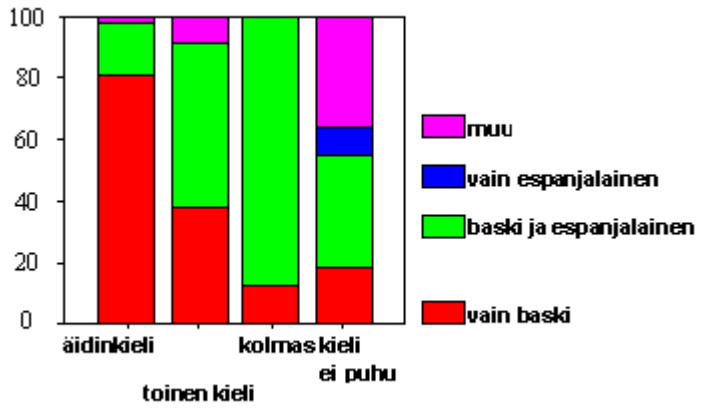

Kuva 5.2: Euskeran puhuminen ja etninen identiteetti, % (N=120). (Otoksesta poistettu baskimaan ulkopuolella asuvat.)

Otoksen miesopiskelijat tuntevat itsensä naisia voimakkaammin baskeiksi (taulukko 5.6). Sukupuolella ei ole yhteyttä euskeran kielen osaamiseen, euskeraksi opiskeluun tai vanhempien siirtolaisuuteen, joten sillä näyttää olevan muista tekijöistä riippumaton vaikutus etnisen identiteetin määrittelyyn. Miehet ovat aatteiltaan naisia radikaalimpia.

Taulukko 5.6: Sukupuolen vaikutus etnisen identiteettiin, % (N=129)

	mies	nainen
Vain baski	**61**	**38**
Baski ja espanjalainen	29	45
Vain espanjalainen	2	4
Muu	8	14
Yhteensä	100	100

Yhteenvetona voidaan sanoa, että yllättävän suuri osa kyselyyn vastanneista tunsi itsensä identiteetiltään ainoastaan baskiksi. Suuri luku johtuu todennäköisesti euskerankielisten suuresta osuudesta aineistossa, sillä sekä vastaajan äidinkieli että opiskelukieli vaikuttivat identifikaatioon. Siirtolaisvanhempien lapset (jotka myös puhuvat useammin espanjaa) tuntevat itsensä ongelmattomammin sekä baskeiksi että espanjalaisiksi. Identifioituminen näyttää periytyvän useassa tapauksessa vanhemmilta lapsille, kuitenkin niin, että lapset tuntevat itsensä vanhempia voimakkaammin baskeiksi, jos kyseessä ovat siirtolaisvanhemmat. Miehet identifioituvat naisia voimakkaammin baskeiksi.

Ketkä ovat eniten baskeja?

Jo heti tutkimuskohteeseeni perehtyessäni huomasin, ettei ollut helppoa määrittää keitä voi oikeastaan kutsua baskeiksi. Koska baskeilla ei ole itsenäistä valtiota, ei tutkimuskohteeksi tulevaa väestöä voida rajata valtiokriteereillä, kuten suomalaisia Suomen kansalaisuudella tai passilla. Eräät innokkaat ovat tosin painaneet baskien epävirallisen henkilöllisyyskortin, jota saatetaan kysyä vaikka paikallisessa pubissa. Vastaavanlaisen passin ovat kehitelleet myös korsikalaiset nationalistit. Korsikassa passin voi saada ihminen, joka on korsikalainen syntyperältään tai kohtaloltaan eli on asunut saarella yli kymmenen vuotta (Helsingin Sanomat 2003). Kuten korsikalaisuuden, myös baskiuden määrittely tuottaa nationalisteille ongelmia ja tämä onkin tutkimukseni peruskysymyksiä.

Gershon Shafir viittaa (1995, 123) Juan Linzin tutkimuksiin, jossa selvitettiin, keitä baskimaalaisten mielestä voidaan kutsua baskeiksi. Tutkittavien tuli ensin määritellä oma kansallinen identiteettinsä. Vastaukset tähän kysymykseen tuottivat seuraavanlaisen skaalan kahdesta primordiaalisesta kriteeristä (vanhemmat ovat baskeja ja puhua euskeraa) välittävän kriteerin (olla syntynyt Baskimaassa) kautta yhteiskunnallisiin kriteeriin (asuu ja työskentelee Baskimaassa). Tämän jälkeen vastaajien tuli paikantaa itsensä baski-espanjalainen ulottuvuudelle. Linzin mukaan aito baski-identiteetti löytyi niiltä, jotka primordiaalisten kriteerien mukaan identifioituivat baskeiksi. Kolmas skaala listasi kriteerit, jotka tarvittiin, jotta joku toinen kuin itse nähtiin baskina. Tässä primordiaalisten tekijöiden merkitys väheni radikaalisti ja yhteiskunnallisten tekijöiden merkitys kasvoi. Tuloksissa on kontrasti, ellei peräti ristiriita, oman ja kansallisen identifioitumisen ja sen välillä miten näkee toisten ihmisten identifioitumisen. Edellistä selitetään primordiaalein kriteerein, jälkimmäistä yhteiskunnallisin. (Shafir 1995, 123.)

Kysyin baskiopiskelijoilta ketkä heidän mielestään ovat kaikkein eniten baskeja. Kysymys on otettu hieman muutellen antropologi Ramírez Goicoechean 1980-luvulla tekemästä tutkimuksesta erään gipuzkoalaisen kylän yläaste- ja lukioikäisten nuorten etnisestä iden-

titeetistä. Tutkimus ei ole tieteelliseltä tasoltaan kovin korkealaatuinen, mutta se on löytämistäni tutkimuksista lähinnä omaa tutkimuskohdettani. Kysymyksen tarkoituksena oli tutkia, perustelevatko vastaajat baskiutta primordialistisin, yhteiskunnallisin vai postmodernein kriteerein. Baskiuden määrittelykysymyksessä vastaajien tuli valita valmiista vaihtoehdoista kolme sopivinta ja laittaa ne järjestykseen sopivammasta lähtien. Kuvaan 5.3 on merkitty frekvenssit siitä, montako kertaa tietty vaihtoehto oli mainittu kolmen vaihtoehdon joukossa. Lähes kolmasosa opiskelijoista valitsi vain yhden vaihtoehdon, vaikka kolmen valinta oli mahdollista. Kahdeksan opiskelijaa ei vastannut kysymykseen.

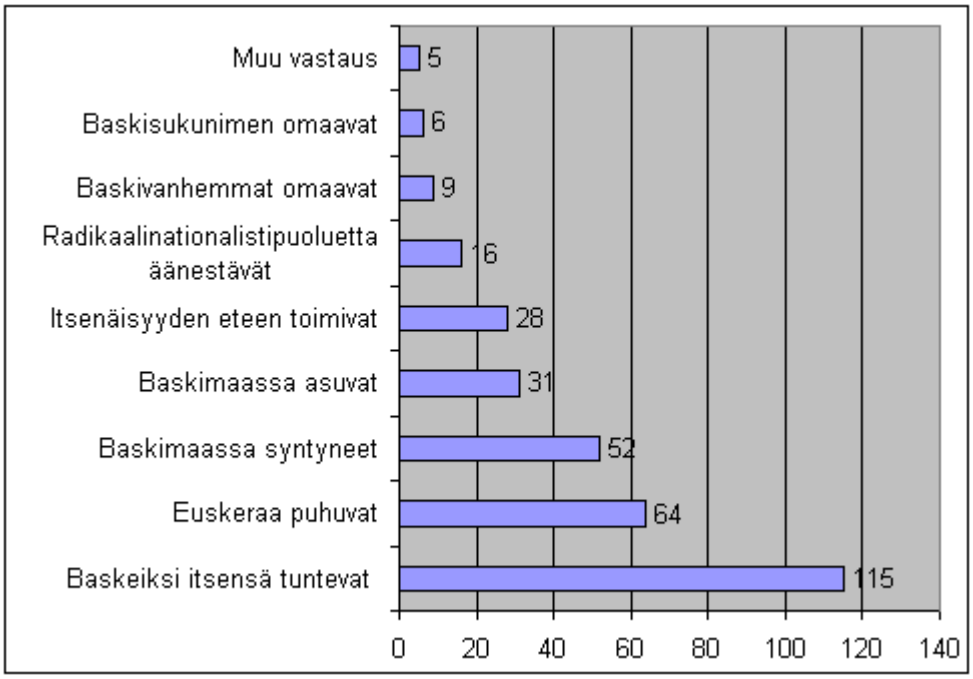

Kuva 5.3: Opiskelijoiden mainintojen lukumäärät kysymykseen "Ketkä ovat eniten baskeja?"

Baskiuteen primordiaalisena ominaisuutena viittasivat kysymyksen vaihtoehdot *"ne, joilla on baskisukunimi"* ja *"ne, joilla on baskivanhemmat"*. Kumpaakaan vaihtoehtoa baskiuden perusteeksi ei ollut valinnut käytännössä kukaan. Baskina oloon ei opiskelijoiden mielestä siis tarvita baskisukunimeä tai baskisukuun syntymistä. Baskinationalismin oppisän Arana y Goirin mukaan aidon baskin tunnisti nimenomaan hänen sukunimestään. Espanjassa käytetään kahta sukunimeä, joista toinen peritään äidiltä ja toinen isältä. Arana y Goirin aikaan oli toivottavaa, että henkilön molempien vanhempien molemmat sukunimet olivat baskisukunimiä. Tähän rasistiseen nationalismiin halutaan nyt tehdä pesäero ja sen huomaa vastauksista selvästi. Sukunimillä baskiuden määrittelijöinä on nykyisin negatiivinen konnotaatio.

Baskimaassa ei enää kukaan, ainakaan yliopisto-opiskelijoista, uskalla tunnustautua rotuopin kannattajaksi vaikka 1940-luvulla tutkittiin eri eurooppalaisia veriryhmiä ja havaittiin baskien joukossa olevan Euroopan korkein aste O-veriryhmän omaavia ihmisiä ja korkeimmat tasot RH-negatiivisuutta veressä (noin kaksi kertaa enemmän kuin useimmilla eurooppalaisilla). Hadingham (1992) arvelee tämän johtuvan siitä, että baskit ovat historian kuluessa välttyneet siirtolaisuudelta ja assimilaatiolta, jotka muokkasivat muita Euroopan kansoja. Hadinghamin mukaan se ei ole johtunut maantieteellisestä eristäytyneisyydestä, sillä monia teitä Pyreneiden läpi kulki Baskimaan halki. Hän on siis eri mieltä asiasta muun muassa (ks. 8) antropologi Marianne Heibergin kanssa. Hadingham arvelee syyn olevan monimutkaisessa euskerankielessä, joka oli ulkopuolisten hankala hallita. Jo historiassa piti osata euskeraa, jotta olisi voinut olla baski ja sekoittautua baskeihin. (Hadingham 1992.)

Kolmantena primordiaalisia perusteluja edustavana kriteerinä voidaan pitää kysymyksen kohtaa *"ne, jotka osaavat ja puhuvat euskeraa"*. Reilu kymmenen prosenttia kaikista vastaajista valitsi vaihtoehdon ensimmäiseksi baskiutta määrittäväksi attribuutiksi. Euskeraa äidinkielenään puhuvista sen kuitenkin valitsi ykkösvaihtoehdoksi reilu viidennes vastaajista ja lähes kaikilla heistä se oli yhtenä kolmesta vaihtoehdosta. Kuvasta 5.4 nähdään, mitä euskerankieliset ja ei-euskerankieliset ovat valinneet baskiutta määrittäviksi kriteereiksi.

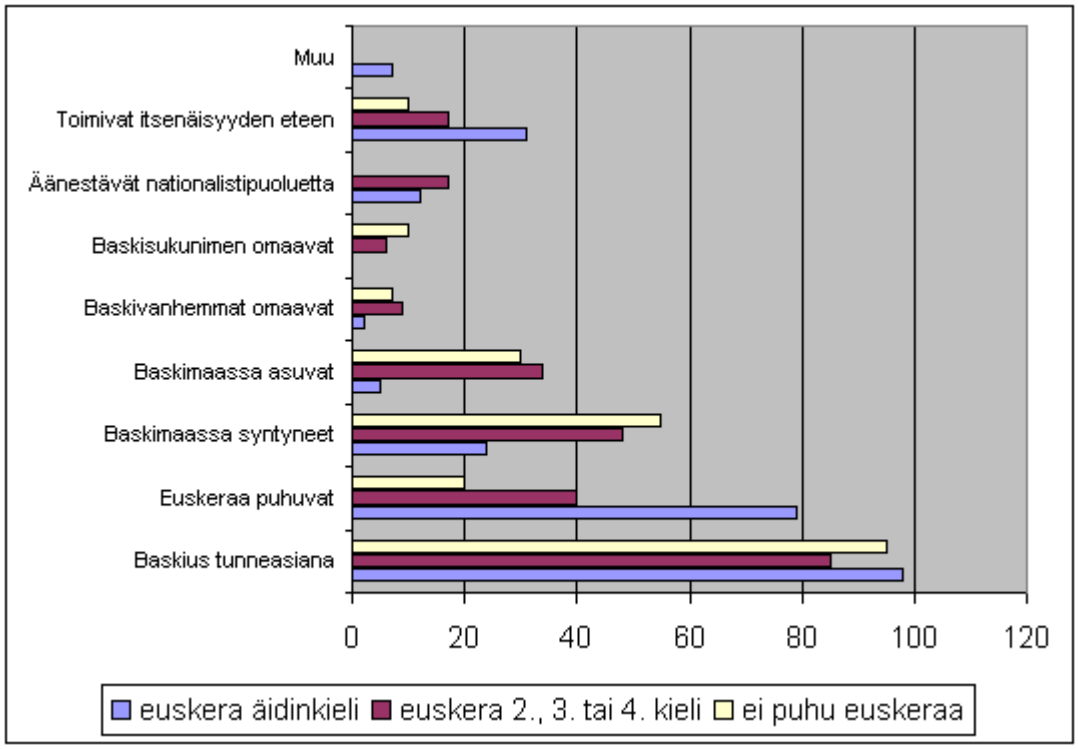

Kuva 5.4: Baskiuden määrittäminen eri euskeranpuhumisluokissa

Kielen painottaminen näyttää olevan ideologinen kannanotto, sillä euskeraa puhuvat ovat myös muita nationalistisempia. He painottavat muita enemmän myös itsenäisyyden eteen toimimista kriteerinä baskiuden määrittelyssä. Vanhempien tausta näyttää vaikuttavan kielen painottamiseen baskiuden määrittelyssä, vaikka vaikutus on todennäköisesti enemmänkin välillinen. Baskivanhempien lapset osaavat useimmin euskeraa kuin muualta muuttaneiden lapset (taulukko 5.7). Kielikriteerin lisäksi suurimmat erot vastauksissa löytyvät yhteiskunnallisia kriteerejä edustavista vaihtoehdoista, jotka koskivat Baskimaassa syntymistä ja asumista. Espanjankieliset painottavat näitä kriteerejä euskeraa äidinkielenään puhuvia enemmän. Vaihtoehdon *"ne, jotka ovat syntyneet Baskimaassa"* oli valinnut yhdeksi kolmesta vaihtoehdosta 52 henkilöä, Baskimaassa asumisen taas 32 henkilöä. Luvut ovat melko pieniä. Mielenkiintoista on se, että Baskimaassa syntyminen ei vaikuta sen kriteeriksi valitsemiseen baskiuden määrittelyssä. Käytännössä kaikki kyselyyn vastanneet ovat syntyneet Baskimaassa, joten synnyinpaikka ei voi olla heille "tosibaskit" ja muut baskit erottavana tekijänä. Niinpä itseään todellisina baskeina pitävät erottautuvat muista Baskimaan asukkaista kielellisellä kompetenssillaan.

Taulukko 5.7: Vanhempien taustan vaikutus euskeran puhumisen merkittävyyteen baskiuden määrittäjänä, % (N=118)

	molemmat baskeja	toinen baski	molemmat siirtolaisia
ei valittuna	**39**	**50**	**74**
ykkösvaihtoehto	18	8	9
kakkosvaihtoehto	26	11	5
kolmosvaihtoehto	16	32	21
yhteensä	100	100	100

Tulokset ovat tilastollisesti melkein merkittäviä (p=0,014), mutta kolmasosassa ruuduista ei ole tarpeeksi tapauksia, jotta testiä voisi käyttää.

Samoin kuin euskeraa puhuvat, myös euskeraksi opiskelevat ovat valinneet kielen huomattavasti useammin yhdeksi kolmesta baskiutta määrittävästä kriteeristä kuin espanjaksi opiskelevat (p=0,000) (taulukko 5.8). Baskimaassa syntyneet painottivat myös muualla syntyneitä enemmän euskeran kieltä. Tulos ei ole tilastollisesti vain melkein merkitsevä. (p=0,038). Muualla syntyneiden vastaajien määrä on lisäksi hyvin pieni, joten mitään varmaa ei voida sanoa.

Kysymyksessä yhteiskunnalliset tai ideologiset vaihtoehdot *"ne, jotka äänestävät radikaalia nationalistipuoluetta (partido abertzale)"* ja *"ne, jotka toimivat, jotta Baskimaa saavuttaisi itsenäisyyden"* eivät saaneet suurta suosiota, sillä kolmen baskiutta määrittävän

Taulukko 5.8: Opiskelukielen vaikutus euskeran puhumisen merkittävyyteen baskiuden määrittäjänä, % (N=119)

	euskera	espanja
ei valittuna	**62**	28
valittuna	38	**72**
yhteensä	100	100

attribuutin joukossa edellinen oli vain 16 ja jälkimmäinen 32 vastaajalla. Miehet olivat valinneet puoluevaihtoehdon naisia useammin (23 % – 6 %). Vaihtoehdon valitsemisella ja euskeran puhumisella ei yllättäen ollut tilastollisesti merkittävää yhteyttä, mutta ne, jotka eivät puhuneet euskeraa lainkaan, eivät olleet koskaan valinneet kyseistä vaihtoehtoa. Euskeraksi opiskelevat valitsivat vaihtoehdon yli kolme kertaa useammin kuin espanjaksi opiskelevat (22 % – 7 %) ja baskeiksi itsensä tuntevat ja nationalistipuolueiden kannattajat valitsivat vaihtoehdon muita useammin. Herri Batasunan kannattajat korostivat vaihtoehtoa enemmän kuin PNV:n kannattajat (46 % – 15 %).

Vain baskiksi itsensä tuntevat olivat valinneet lauseen *"ne, jotka toimivat, jotta Baskimaa saavuttaisi itsenäisyyden"* baskiuden kriteeriksi kuusi kertaa useammin kuin itsensä sekä baskiksi että espanjalaiseksi tuntevat (36 % – 6 %). Miehet olivat valinneet sen hieman useammin kuin naiset. Yllättäen tässäkään ei euskeran puhumisella ollut merkittävää yhteyttä vaihtoehdon valintaan, mutta euskeraksi opiskelevat valitsivat vaihtoehdon kaksi kertaa useammin kuin espanjaksi opiskelevat (30 % – 14 %). Kaikkein useimmin (48 %) vaihtoehdon valitsivat radikaalit nationalistit eli viisi kertaa maltillisia nationalisteja useammin. Vastaajat jaoteltiin radikaaleihin ja maltillisiin nationalisteihin sekä keskusvallan kannattajiin Ramírez Goicoechean tutkimuksesta lainatulla kysymyksellä siitä, mitä ihmisen tulisi vastaajan mielestä tehdä Baskimaassa. Vaihtoehdot olivat seuraavat:

1. Osallistua mielenosoituksiin ja taistella saavuttaakseen itsenäisyyden.
2. Yrittää rakentaa ennen kaikkea Baskimaa rauhassa ja menestynyt Espanjan valtion sisällä.
3. Yrittää, että Espanja olisi yhtenäinen ja vauras maa.

Ramírez Goicoechean mukaan ensimmäisen vaihtoehdon kannattajat ovat ideologialtaan radikaaleja nationalisteja, toisen maltillisia nationalisteja ja kolmannen keskusvallan kannattajia. 16 vastaajaa halusi esittää valmiista vastausvaihtoehdoista poikkeavan vaihtoehdon. Suurin osa heistä painotti, että vapautta pitää vaatia, mutta rauhanomaisin keinoin. He halusivat osoittaa, etteivät ole samaa mieltä radikaalien nationalistien kanssa, vaikka itsenäisyyttä halusivatkin. Kuvassa 5.5 näkyvät eri vastausvaihtoehtojen kannatusprosentit. Vaikkei maakunnan ja nationalisminasteen välisestä yhteydestä voikaan tämän aineis-

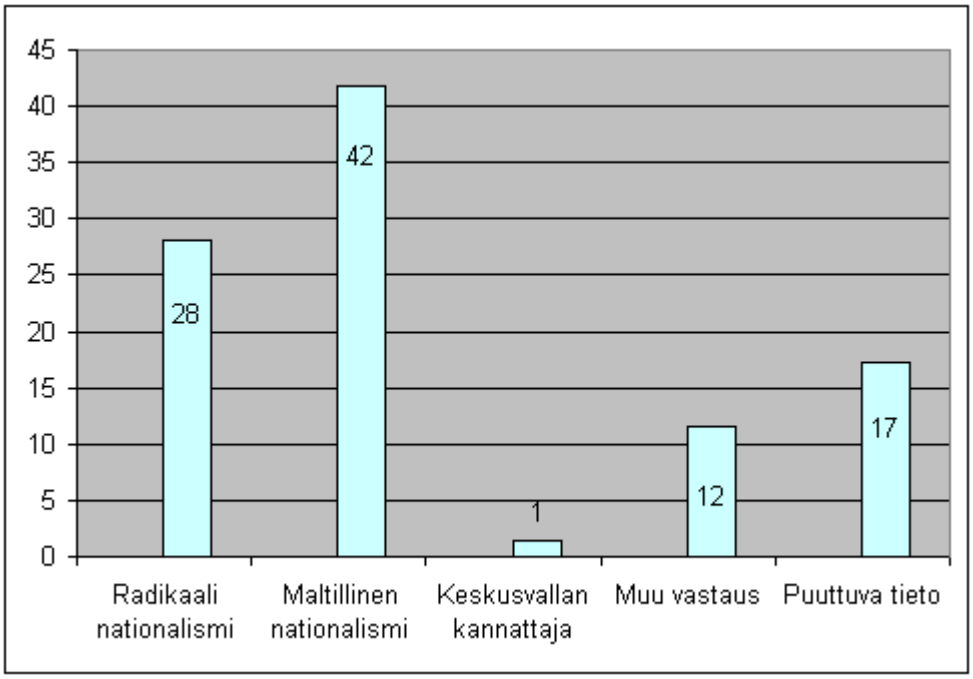

Kuva 5.5: Baskimaalaisten opiskelijoiden nationalismin aste

ton perusteella sanoa mitään tilastollisesti merkittävää, näyttäisi se tunnettu tosiasia pitävän paikkansa, että gipuzkoalaiset ovat radikaaleimpia nationalisteja ja arabalaiset vähiten radikaaleja.

Ramírez Goicoechean tutkimuksessa (1991, 112) baskiutta määrittelevissä kriteereissä oli kohta *"ne, joilla on tavat täältä ja ovat kiinnostuneet siitä, mitä täällä tapahtuu"*. Vastaajista 70 prosenttia oli valinnut kohdan ensimmäiseksi kriteeriksi. Tulos pysyi samana vaikka sitä verrattiin eri sosiodemografisissa luokissa kuten sukupuoli, vanhempien ammatit, kotipaikka, vanhempien euskeran taito tai vastaajan poliittinen ideologia (emt., 113). Omassa lomakkeessani oli samankaltainen vaihtoehto *"ne, jotka tuntevat itsensä baskeiksi ja rakastavat tätä maata"*. Sen valitsi ensimmäiseksi vaihtoehdoksi 65 prosenttia kaikista vastanneista ja kolmen joukkoon se pääsi jo peräti yli 90 prosentilla vastaajista, joten se oli annetuista vaihtoehdoista ylivoimaisesti suosituin. Vaihtoehdon tarkoituksena oli mitata sitä, perustellaanko baskiutta postmodernein kriteerein. Baskiutta tunneasiana voidaan pitää postmodernina kriteerinä sen perusteella, että postmodernille subjektille on ominaista identiteetin vaihtuvuus eri aikoina, identiteetin tietoinen valikointi eri vaihtoehdoista ja subjektin lisääntynyt itseluokittelu. Tunnekriteerin voimakas hyväksyntä kaikissa luokissa todistaa sen, että baskiutta ei pidetä primordialistisena tai yhteiskunnallisena ilmiönä vaan baski voi olla kuka tahansa, joka tuntee itsensä baskiksi. Baskius on henkilökohtainen valinta.

Toisaalta tunne baskiuden kiriteerinä on perinteinen siinä mielessä, että kiintyminen kotiseutuun kuuluu ihmisen perusluonteeseen eikä siinä sinänsä ole mitään erityistä. Kriteeriä ei kuitenkaan identiteettidiskurssissa tarvitse käyttää, jos ryhmä on muuten rajattavissa tietyllä konkreettisella kriteerillä. Baskit ovat nykyisin niin heterogeeninen ryhmä, että heidät voi erottaa muista vain tunteen ja ideologian, avulla. Baskina itseään pitävät painottavat tunnekriteeriä enemmän kuin itseään myös espanjalaisina pitävät, mutta he saattoivat tarkoittaa enemmän tunnetta ideologisessa, poliittisessa mielessä, ja muut vastaajat puolestaan vastakohtana primordiaalisille piirteille, suvaitsevammassa mielessä. Baskinationalistit toisaalta haluavat määritellä baskeiksi mahdollisimman laajan joukon ihmisiä saadakseen perusteita vaatia Baskimaan itsenäisyyttä. Toisaalta he kuitenkin tekevät baskien ryhmän sisällä eron "tosibaskien" ja muiden välillä. "Tosibaski" haluaa itsenäisyyttä ja toimii sen eteen. Baski-sana voi viitata siis ainakin kahdenlaiseen baski-kategoriaan, territoriaaliseen (tai yhteiskunnalliseen) ja ideologiseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että baskiutta ei määritellä primordiaalisin kriteerein enää nykyisin. Käytännössä kukaan vastaajista ei nähnyt eniten baskeina niitä, joilla on baski-sukunimi tai baskivanhemmat. Kieli baskiuden kriteerinä jakoi mielipiteet. Sitä painottivat eniten euskeraa itse puhuvat ja euskeraksi opiskelevat. Espanjaa äidinkielenään puhuvat painottivat vastaavasti enemmän Baskimaassa syntymistä tai asumista. Poliittista ideologiaa ei nähty baskiuden kriteerinä juurikaan, useimmin niitä kannattivat euskeraa puhuvat ja sillä opiskelevat, ideologialtaan radikaalit nationalistit sekä miehet. Suurin osa painotti, että eniten baskeja ovat ne, jotka tuntevat itsensä baskeiksi. Tämä viittaa baski-identieetin postmodernisoitumiseen vaikka nationalisteilla ja ei-nationalisteilla syyt kriteerin painottamiseen olivat todennäköisesti erilaiset.

5.3 Eronteko teemahaastatteluissa

Kuten lomakevastauksissa näkyi, baski-identiteetti on postmodernisoitunut eikä baskiutta juuri perustella primordiaalein kriteerein . Identiteetin kontekstisidonnaisuutata käsiteltiin luvussa kolme muun muassa Mary Watersin ja Stuart Hallin (ks. 24) ajatuksia käsiteltäessä. Henkilöt voivat eri tilanteissa identifioitua eri ryhmiin. Huomisen tilannetta ei voida ennustaa siitä, mihin ja miten henkilö tänään identifioituu. Jopa kesken haastattelun informantti voi vaihtaa mielipidettään etnisestä identiteetistään. Eriksen (1993, 21) toteaa, että identiteettituntemusten luonteeseen kuuluu dynaamisuus ja tilanteesta riippuen niiden artikuloiminen voi johtaa yli- tai alikommunikointiin. Baskeilla identiteetti on vahvasti politisoitunut. Jopa saman perheen sisällä ideologinen ja kulttuurinen identiteetti saattavat vaihdella. Yleensä lapsen identiteetti oli kuitenkin sama kuin jommalla kummalla vanhemmista.

> JK: Tuntevatko vanhempasi itsensä baskeiksi vai espanjalaisiksi vai...
> I4: Isäni tuntee itsensä baskiksi. Äitini, esp... baski-espanjalaiseksi. Minun kodissani voi nähdä erottelun, miten jokainen tuntuu. Kaikkea löytyy.
> JK: Voitko tarkentaa?
> I4: Isäni esimerkiksi, on PNV:n jäsen [maltillinen baskipuolue]. Äiti myös, mutta hänellä on eri kriteerit.
> JK: Miten eri kriteerit?
> I4: Isäni esimerkiksi tuntee itsensä vain baskiksi, kuten minäkin ja äitini ensin baskiksi ja toiseksi espanjalaiseksi. Hän on enemmän integroitunut tähän sosiaaliseen ilmapiiriin.
> JK: Ja siskosi?
> I4: Espanjalainen.
> JK: Miksi?
> I4: En tiedä, piiri, johon hän kuuluu. Työskentelee espanjalaisessa yrityksessä, jolla on päämaja Cadizissa. En tiedä, hän ei välitä niin paljoa ideologiasta.
> JK: Ja veljesi?
> I4: Baski. Perheessäni on vähän kaikkea.

Baski-identiteetti on monille tietoinen valinta. Baski-identiteetistä puhutaan Baskimaassa paljon ja ihmisten on ollut pakko pohtia suhtautumistaan siihen. Poliittinen tilanne on arka ja ihmiset tuntevat painetta valita puolensa. Alla oleva tiedonanto yhdeltä haastateltavista valaisee, miten baski-identiteettiin ei synnytä, vaan se rakennetaan.

> I7: (tiedonanto sähköpostitse 27.6.2003):En ole aina ollut baskinationalisti. Kun olin lapsi, kannatin esimerkiksi Espanjan maajoukkuetta jalkapallossa, koska pidin jalkapallosta ja katselin sitä yhdessä vanhempieni kanssa. Kyllä, olin espanjalainen, mutta se ei haittaa. He olisivat voineet sanoa minulle, että olen puolalainen ja olisin tuntenut itseni puolalaiseksi. Mutta kun vartuin (14–15-vuotiaaksi) ja kansallinen identiteetti tuli osaksi identiteettiäni, valitsin sen. Ja valitsin tämän identiteetin [baski-identiteetti]. Olen kasvanut perheessä, jossa poliittiset ideologiat eivät ole olleet tärkeitä. Vanhempani eivät ole sanoneet minulle "olet espanjalainen" tai "olet baski". Minulla oli vapaus valita.

Heibergin (1989) mukaan kaikki, jotka puhuvat euskeraa, ovat baskeja ja kaikki, jotka oppivat euskeraa, tulevat baskeiksi. Olla baski on poliittinen vaihtoehto. Maltillisen nationalistipuolue PNV:n mukaan baskeja ovat kaikki, jotka ovat integroituneet baskiyhteisöön ja omaksuneet sen identiteetin. Radikaalien mukaan baskeja ovat ne, jotka asuvat ja työskentelevät Baskimaassa ja omaksuvat kansallisen ongelman omakseen. (Heiberg 1989, 116–120.) Vaikka baskinationalistien välillä on paljon eroja, löytyy myös yhteisiä tekijöitä. Ensinnäkin kaikki nationalistit tekevät selvän eron poliittisen kansalaisuutensa eli espanjalaisuuden ja todellisen kansallisuuden eli baskiuden välillä. He tuntevat itsensä baskeiksi myös poliittisista syistä. (Raento 1996, 178.) Autonomialain mukaan poliittisesti

baski on hän, joka on asunut viisi vuotta Baskimaassa, mutta radikaalit nationalistit ovat tästä eri mieltä (Raento 1996; 181–182).

Voisi olettaa, että baskit etsisivät vahvistusta omalle identiteetilleen vertaamalla itseään muihin espanjalaisiin. Mutta ketkä oikeastaan ovat espanjalaisia, jos Espanjan valtio koostuu 17 selkeästi toisistaan erottuvasta maakunnasta? Ramírez Goicoechean tekemissä haastatteluissa vaihtelivat käsitykset siitä, kuka tai mitä on espanjalainen. Madridilaisia, castilla-leonilaisia, andalucialaisia ja valencialaisia pidettiin espanjalaisempina kuin muiden maakuntien asukkaita. Katalaaneja ja galicialaisia puolestaan pidettiin baskien itsensä ohella vähiten espanjalaisina. Omissa haastatteluissani sain samansuuntaisia tuloksia.

> JK: Ovatko sinulle kaikkein espanjalaisimpia andalucialaiset?
> I7: Madrid, ei että myöskään laittaisin yhden kaikkein espanjalaisimman. Kun menee Kataloniaan, siellä on käsite katalonialaisesta kansasta ja kuitenkin on ihmisiä, jotka ovat hyvin espanjalaisia ja asuvat Kataloniassa...
> JK: Jos ajatellaan alueita. Voitko sanoa, että jotkut alueet ovat enemmän espanjalaisia ja toiset vähemmän?
> I7: Kyllä. Kun ajattelen Espanjan valtiota... Euskadi, joka sisältää Navarran, Katalonia, Galicia ja sitten muut [vähiten espanjalaisia alueita].

Lopulta näyttää siltä, että haastateltavat eivät halunneet nimetä joitakin alueita espanjalaisemmiksi kuin toisia vaan edellisen informantin tapaan heidän mukaansa joka puolella on ihmisiä, jotka tuntevat itsensä espanjalaisemmiksi kuin toiset. Näitä ihmisiä on kuitenkin vähemmän Baskimaassa kuin muualla.

> JK: Ajatteletko, että koska Espanja koostuu autonomisista alueista, on alueita, jotka ovat enemmän espanjalaisia ja toisia, jotka ovat vähemmän?
> I9: Kyllä. Puhun siitä näkökulmasta, että olen ollut monissa paikoissa ja kylissä. Ihmiset tuntevat autonomisen alueensa, mutta enemmän tuntevat kuuluvansa ihmisryhmään. Kun esimerkiksi Espanjan jalkapallomaajoukkue pelaa, kaikki katsovat sitä, kuin joukkue pelaisi heidän kansansa puolesta ja täällä ihmisiä ei kiinnosta Espanjan joukkue, ei juuri ketään. Menen usein Salamancaan tai Caseresiin ja siellä minulta kysellään uteliaisuudesta usein terrorismista ja olen puhunut ihmisten kanssa ja heillä ei ole tätä tunnetta omaa autonomista aluettaan eli maakuntaansa kohtaan. He tuntevat itsensä enemmän espanjalaisiksi.

Espanjalainen tarkoittaakin baskin vastakohtaa ideologisessa mielessä. Baski liitetään vasemmistoon, keskusvallan sortamiin ja kärsiviin ihmisiin (Ramírez Goicoechea 1991, 216), espanjalainen puolestaan oikeistoon ja keskusvallan kannattajiin. Espanjalaisuus on ideologinen kannanotto samalla tavalla kuin baskiuskin. Monet nationalistit korosta-

vat, että heillä ei ole mitään espanjalaisia vastaan. Kun puhutaan espanjalais-vihollisista (*spaniards*), tarkoitetaan poliittista maailmankatsomusta, joka on *abertzale* -ideologian vastakohta ja uhkaa sitä. *Abertzale* -sana on euskeraa ja tarkoittaa kirjaimellisesti isänmaata, synnyinmaata (*patria*). Alun perin se tarkoitti kaikkia, jotka identifioituivat patriooteiksi, mutta radikaalit vasemmistonationalistipuolueet ovat omineet sen omaan käyttöönsä niin, että sana yhdistetään nykyisin vain niihin. Baskinationalistien mielestä espanjalainen edustaa oikeistoa ja kannattaa keskushallintoa. (Raento 1996, 246–247.)

Raennon haastattelemille baskinationalisteille baskina olo oli itsensä tuntemista baskiksi. Heidän identiteettinsä oli selvä ja sitä harvoin kyseenalaistettiin tai analysoitiin arkielämässä. Mielenkiintoista oli, että kun intressit ja maailmankatsomukset joutuivat konfliktitilanteeseen, tämä joustavalta näyttävä määritelmä kavennettiin Toisen olemassaolon kieltämiseen. Yhtäkkiä *"täällä asuminen"* ei riittänyt kansan jäsenyyteen. Tehtiin selvä raja vääränlaisten "ulkopuolisten" ja poliittisesti korrektien sisäpiiriläisten välille. Raentoa itseään saatettiin ensin kutsua sisäpiiriläiseksi, koska hän tunsi baskikulttuuria ja osasi vähän euskeraa. Heti seuraavassa tilanteessa häntä saatettiinkin kutsua tietyn arkaluontoisen asian suhteen ulkopuoliseksi ja tietämättömäksi, koska hän tuli "ulkopuolelta", "eikä voinut tietää, koska ei ollut elänyt sitä". (Raento 1996; 246–247.) Ihmisiä voidaan sulkea ulkopuolelle huolimatta heidän syntypaikastaan. Heitä pidetään espanjalaismyönteisinä (*españolisteina*).

> JK: Eli siis katalaanit ja andalusialaiset ja baskit ja andalusialaiset ovat samalla tapaa erilaisia keskenään?
> I2: Kyllä, uskon että kyllä, on paljon ihmisiä niemimaalla, jotka eivät ajattele itseään espanjalaisina. Se ei johdu vain ideologisista syistä vaan tunteesta tai... On vain vähän todellisia espanjalaisia, he ovat oikeistolaisia.

Vaikka ideologialtaan poliittisesti nationalistinen henkilö voi yllä olevan haastattelupätkän mukaisesti sanoa, että espanjalaisuus on poliittinen kysymys, on heidän kuitenkin vaikeaa samaistua esimerkiksi madridilaisiin. Ero oman ryhmän ja madridissa asuvien välillä rakennetaan ja vastakkainasettelua käytetään oman identiteetin rakennusaineena. Kysyin osalta informanteista, tuntisivatko he ulkomailla ollessaan yhteenkuuluvaisuutta madridilaisen henkilön kanssa. Nationalistisen aatteen kannattaja informantti näki yhdistävänä tekijänä ainoastaan yhteisen kielen.

> JK: Jos olet Suomessa ja tapaat jonkun Madridista, tunnetko yhteenkuuluvaisuutta hänen kanssaan?
> I2: No ehkä tunnen yhteenkuuluvaisuutta kielen takia, koska minun olisi helpompaa kommunikoida hänen kanssaan espanjaksi kuin vaikka suomalaisten kanssa. Mutta ei, olemme erilaisia.

Kysyin myös, kumman kanssa haastateltava tuntisi enemmän yhteenkuuluvaisuutta, madridilaisen samaa sukupuolta olevan opiskelijan kanssa vai vanhemman, eri sukupuolta edustavan ja pankissa töissä olevan baskin kanssa. Vastaus oli monelle hankala.

> I7: Riippuu...en tunne paljon vanhempia ihmisiä, jotka työskentelevät pankissa, esimerkki on hieman tavallisen elämäni ulkopuolelta. Luultavasti tuntisin enemmän identifikaatiota sen naisen kanssa... Esimerkiksi siirtolaiset, baskit Amerikassa, heillä on aina oma talo. Espanjalaisilla on toinen ja baskit eivät koskaan mene tähän taloon. Etelä-Amerikassa esimerkiksi on eroa baskien ja espanjalaisten välillä. Jos pitäisi valita menenkö pojan kanssa juhliin espanjalaiseen taloon vai vanhemman naisen kanssa baskitaloon, menisin jälkimmäiseen.

Nationalismiteorioiden mukaisesti myös historiallisia kertomuksia käytetään Baskimaassa luomaan kansallista identiteettiä ja oikeuttamaan itsenäisyystavoitteita. Tässä espanjalaisuus ilmeisesti viittaa taas ideologiaan.

> I7: Kyllä, menneisyys, minun nationalismitunteelleni se on tärkeää. Aina espanjalaiset sanovat, keksivät, että baskien historia on osa heidän historiaansa. Sanomme, että jaamme kyllä asioita heidän kanssaan, mutta emme ole koskaan hukanneet omaa identiteettiämme. Tämän vuoksi historia on tärkeää. Se on apupiste, legitiimi piste, oikeutus nationalistiselle identiteetille. Siksi historia on tärkeä, minulle se on tärkeä.

Ei ole mahdollista suoraviivaisesti jakaa baskimaalaisia itsenäisyyden kannattajiin ja sitä vastustaviin. Äärinationalistit ovat kyllä aina itsenäisyyden kannalla ja niin kutsutut espanjalaismyönteiset taas sitä vastaan. Väliin jää kuitenkin monia maltillisia baskiaatteen kannattajia, joille itsenäisyys ei ole itsestään selvyys. Itsenäisyys-sana ei kaikille edes tarkoita samaa kuin esimerkiksi Suomen itsenäisyys, vaan sanalla on monta merkitystä. Oli vaikeaa selvittää, halusivatko teemahaastateltavani Baskimaan itsenäistyvän. Muutama heistä (I1, I2, I3) vastasi epäröimättä olevansa itsenäisyyden kannalla. Loput eivät nähneet itsenäisyyttä oikeana ratkaisuna tai eivät olleet varmoja kannastaan. Itsenäisyys nähtiin hyvänä asiana, mutta toisaalta tunnustettiin, että Baskimaassa asui monia ihmisiä, etenkin Arabassa ja Navarrassa, jotka eivät tunteneet itseään baskeiksi ja näitä ihmisiä kohtaan itsenäisyys olisi väärin. Baskikulttuuria halutaan suojella, mutta ei muiden kulttuurien kustannuksella.

> JK: Onko mielestäsi tärkeää suojella baskikulttuuria?
> I4: Totta kai, kuten kaikkia. Muuten et tiedä, mistä olet kotoisin, et tiedä millainen on sen paikan historia, jossa äitisi ja isäsi syntyivät. Kulttuuri on perusjuttu koko maailmalle. Tiedät, mistä olet kotoisin. Ne ovat kulttuurisia tekijöitä ja kulttuuri on hyvä asia. Jos hävittää kulttuurin, se on kuin hävittäisi koko identiteettinsä.

> JK: Ja Baskimaan itsenäisyys auttaisi säilyttämisessä? Vai eikö itsenäisyyttä tarvita?
> I4: Itsenäisyys... itsenäisyys joillekin on motiivi yhteenottoon, kulttuurien jakoon... minä en näe asiaa tällä tavalla. Maa voi olla itsenäinen ja samalla kunnioittaa muita kulttuureja. Ei tuhota mitään kulttuuria, kunnioittaa muita. Se ei ole motiivi yhteenottoon. Tämä sana [itsenäisyys] vaikuttaa tabulta, eikö niin? Tästä puhuminen... ja vaikuttaa, että yhteenotto ei kunnioita muita. Itsenäisyys – melkein egosentrismiä, oman kulttuurin syventämistä. Mutta en myöskään halua sanoa, että pitäisi täysin irrottaa näitä kulttuureja tai omaa kulttuuria, joka on ympärillä. Tässä maassa on paljon ihmisiä, jotka ovat tulleet tänne muualta töihin. Ja ovat asettuneet tänne. Heillä on myös oma kulttuurinsa. Joten, en tiedä. Itsenäisyys ei ole motiivi sanoa, että asennamme tänne oman kulttuurimme ja muut kulttuurit, muut ihmiset, joilla on kulttuurinsa, oma identiteettinsä, emme halua tietää siitä mitään ja... En näe sitä niin.

Yksi haastateltavista sanoi kannattavansa etupäässä Euroopan liittovaltiota. Yksi itsenäisyyden eduista olisikin haastateltavien mukaan se, että baskien ääni saataisiin paremmin kuulumaan Euroopan Unionissa, joka nykyisin perustuu pitkälti valtioyksiköihin, ei kansoihin. Sain myös kuulla perustelun, jonka mukaan itsenäisyyttä tarvittaisiin, jotta esimerkiksi suomalaiset tietäisivät enemmän baskeista vaikka tutkimukseni suomalaiset näyttäisivät todellisuudessa tietävän enemmän baskeista (suomalaisten lomakkeen kysymys 24) kuin nämä suomalaisista (baskien lomakkeen kysymys 24). Itsenäisyyskysymystä perustellaan siis sekä primordiaalisin (kulttuurin säilyttäminen) että instrumentalistisin (vaikutusvalta EU:ssa) perustein.

Kieli on baskeilla merkittävä etnisyyden ja kansallisuuden symboli. Euskeran osaaminen ja opiskelu ovat jälleen kasvussa, koska ihmiset näkevät sen osana kulttuuriaan ja identiteettiään. Euskeran avulla "todellisina" baskeina itseään pitävät voivat erottautua paitsi espanjalaisista ja muista maailman kansoista, ennen kaikkea muista Baskimaan asukkaista, joita he eivät pidä aitoina baskeina. Usein baskit korostavat muualla ollessaan baskiuttaan puhumalla euskeraa, vaikkeivät sitä Baskimaan sisällä edes puhuisi.

> I7: Se on mielenkiintoista, yleensä baskinationalistit ja ne jotka osaavat euskeraa, puhuvat kuitenkin kastiliaksi. Mutta kun he menevät muualle, he puhuvat euskeraa keskenään. Se on paradoksaalista. Tai heillä on T-paitoja, joissa lukee Euskadi tai muuta mikä erottaa. He haluavat sanoa, että ovat Espanjassa, mutta eivät ole Espanja. Se on mielenkiintoista, olla museojonossa ja kuulla jonkun puhuvan euskeraa. Jos olet täällä museojonossa, se on hyvin harvinaista, esimerkiksi Bilbaossa.

Kieltä taitamattomien täytyy tuoda baskiuttaan esiin puolestaan muilla tavoin. Espanjaa esimerkiksi puhutaan baskeille tyypillisellä aksentilla ja käytetään seassa joitakin euskerankielisiä sanoja kuten *aita* (isä) ja *ama* (äiti) (Ramírez Goicoechea 1991, 331). Muita euskerankielisiä sanoja espanjankielisessä puheessa ovat muun muassa maalaisurheilulajeja ja perinteisiä baskitansseja tarkoittavat sanat, joita ei esiinny muualla. Yleisesti ottaen euskeraksi ilmaistaan sanoja, joilla on henkilökohtainen merkitys puhujalle. Euskeraa voidaan käyttää instrumentaalisesti jokapäiväisen elämän käyttökielenä ja toisaalta poliittisen ideologian ilmaisemiseen.

> JK: Miksi haluat opiskella euskeraa etkä esimerkiksi kiinaa?
> I7: Ymmärrän. Koska se on kieli täältä, Euskadista. Se on yksi Euroopan vanhimmista kielistä. Se voi olla katoamassa ja silloin olisi mahdollista kadottaa se puoli identiteetistäsi, maastasi, se on hyvin vakavaa, hyvin surullista. Toisaalta koko ajan on myös enemmän ihmisiä, jotka puhuvat euskeraa. Ennen ehkä opiskelit euskeraa, mutta kaikki jotka tunsit, puhuivat kastiliaa. Ehkä ajattelit että se oli hieman ajanhukkaa. Mutta nyt koko ajan on enemmän ihmisiä, jotka puhuvat euskeraa. Ja nyt baskihallituksella on työpaikkoja, ja sanotaan, että euskeralla on merkitystä CV:ssä. Siksi on myös ihmisiä, jotka opiskelevat euskeraa työpaikan saamisen edistämiseksi.

Yhdeksästä teemahaastateltavastani ainoastaan yksi painotti euskeran merkitystä baskina olemisessa ja hän olikin kaikista haastateltavista kiihkein baskiaatteen kannattaja. Kielen korostamiseen vaikutti varmasti myös se, että haastateltava opiskeli ja opetti euskeraa. En erityisesti kysynyt haastateltavilta euskeran kielestä baskiuden määrittelijänä vaan kysyin vain yleisesti mitä heille merkitsee baski ja baskius. Alla olevassa haastatteluotteessa informantti tekee ensin erottelun "tosibaskin" ja "epäbaskin" välillä. Hänen määrittelynsä mukaan kuitenkin jopa suomalainen voi olla baski, ilmeisesti kielen opittuaan. Baskius on tälle informantille siis enemmän ideologinen asia. Suurin ero ei ole baskien ja muiden kansojen jäsenten välillä vaan oman ryhmän "oikeauskoisten" ja "tapauskovaisten" välillä.

> JK: Mitkä asiat pitää täyttyä, jotta henkilöä voidaan pitää baskina?
> I2: Katsotaan... minulle on tärkeää ennen kaikkea euskeran puhuminen, ehkä tärkeintä. Kieli on kansan identiteetti. Jos pidät itseäsi baskina, mutta et osaa baskien kieltä, minulle et ole täysin baski. Maansa rakastaminen ja aina yrittää puolustaa sitä jollakin tapaa tai en tiedä...
> JK: Onko tärkeää, että henkilö on syntynyt Baskimaassa? I2: Se on tärkeää, mutta toissijaista sillä on monia ihmisiä, jotka ovat syntyneet Baskimaassa eivätkä tunne itseään baskeiksi.
> JK: Mutta siirtolainen voi olla baski?
> I2: Kyllä, myös. Voi olla, että galicialaiset siirtolaiset, jotka ovat asuneet täällä vuosia tuntevat itsensä baskeiksi, myös.
> J: Jos on Suomesta?
> I2: Myös.

Toisaalta informantti haluaa rajata todellisiksi baskeiksi vain ne, jotka osaavat euskeraa. Ristiriitaista on se, että toisaalta jopa suomalainen voi hänen mukaansa olla baski. Nationalisteille on tärkeää sisällyttää baskien ryhmään mahdollisimman iso joukko ihmisiä, jotta itsenäisyyspyrkimyksen saadaan perusteltua.

> JK: Jos muuttaisin tänne ja asuisin täällä 20 vuotta, olisinko silloin baski?
> I7: Jopa aiemmin, minulle kyllä. ...
> JK: Jos asun täällä, mutta en tunne itseäni baskiksi?
> I7: Jos sinua esimerkiksi kiinnostaa baskikulttuuri, kyllä, et ehkä samalla tasolla, mutta... Vaihdetaan kontekstia. Siirtolaiset, ihmiset Marokosta tai muista maista, jotka tulevat tänne Euskadiin ja asuvat täällä, vaikka he eivät haluaisi oppia euskeraa tai eivät olisi kiinnostuneet kulttuurista, mutta asuisivat pitkän aikaa täällä ja heillä olisi perhe täällä, pitäisin heitä baskeina.

Suurin osa Baskimaan asukkaista vastustaa ETA:n toimintaa ja on kyllästynyt siihen, että kaikki baskit leimataan väkivaltaa kannattaviksi nationalisteiksi. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että suuri osa otokseni opiskelijoista haluaa tehdä selväksi, etteivät he kuulu näihin nationalisteihin. Samalla kun nationalistit erottautuvat paitsi espanjalaisista ja muista baskeista, muut baskit haluavat erottautua heistä. Näin he luovat omaa kollektiivista itseymmärrystään käyttämällä viiteryhmänä baskinationalisteja. Tilanne on monesti ristiriitainen, sillä nationalisteista erottautuvat kuitenkin tuntevat itsensä baskeiksi, mutta heidän on punnittava tarkoin sanojaan väärinkäsitysten välttämiseksi. Alla lainattu informantti kertoo tuntevansa itsensä baskiksi, mutta ei samalla tavalla kuin nationalistisimmilla alueilla kasvaneet. Ramírez Goicoechea havaitsi (1991, 152–153), että ihmiset perustelevat omaa baskiuttaan eri tavoin. Itsen ja toisen identifioinnin kriteerit poikkesivat toisistaan. Baski-sanalla siirtolaisten lapset tarkoittivat eri asioita eri tilanteissa. Välillä he laskivat itsensä kuuluvaksi baskit -kategoriaan, toisissa tilanteissa he kuuluivat sen sijaan muualta tulleiden (*de fuera*) joukkoon. Välillä baskiudella viitattiin synnyinpaikkaan, välillä taas ideologiaan.

> JK: Tunnet siis itsesi baskiksi, espanjalaiseksi, eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi ja kaikeksi. Mitä luulet, miksi isäsi tuntee itsensä? Baski, espanjalainen, eurooppalainen...
> I6: Luulen, että hänellä oli samankaltainen tunne kuin minullakin. Ehkä siksi minustakin tuntuu tältä, koska vanhemmistanikin tuntui tältä. - Henkilöt, joita olen tuntenut Baskimaassa... luulen että lapsista tulee samanlaisia kuin vanhemmistaan, tuntevat samalla tavalla. Vanhempani eivät puhuneet euskeraa, syntyivät myös Barakaldossa. Baskimaan sisällä on myös kaupunkeja, jotka ovat perinteisesti enemmän baskeja kuin muut. Barakaldossa, jossa synnyin, vasemmalla laidalla [teollisuustyöntekijöiden perinteinen asuinalue, jossa paljon siirtolaisia], ei ole kovin vahvaa baskiudentunnetta. Kuten minä, myös vanhempani tuntevat itsensä baskeiksi, koska ovat syntyneet Baskimaassa.

Osa baskeista vaikuttaa olevan täysin kyllästynyt ja turhautunut kireään poliittiseen tilanteeseen. Heille politiikasta on tullut kirosana. Huomasin, että osalle jo kyselylomakkeen täyttäminen oli vastenmielistä, koska siinä kysyttävät asiat olivat monille ongelmallisia. Jakaessani lomakkeita muutamille biologian opiskelijoille, nämä eivät halunneet vastata siihen. Yksi informanteista kertoi, että häntä ahdistaa nähdä joka päivä yliopistolla ihmisiä, jotka vaativat Baskimaan itsenäistymistä, baskivankien palauttamista Baskimaan vankiloihin tai lisää euskerankielisiä kursseja. Itsekin huomasin kampuksella käyvän joka päivä (ja he olivat käyneet jo vuosien ajan) entisiä yliopistonopettajia, jotka olivat eronneet viroistaan, koska Baskimaan yliopisto ei heidän mielestään ole tarpeeksi autonominen. Pitkittynyt kriisiytynyt tilanne vaivaa monia.

> I8: Veljeni, hänen identiteettinsä on vielä hieman outo hän on hieman apaattinen tämän teeman suhteen. Hänellä ei ole yhtä eikä toista. Sitä tapahtuu ihmisille.

Yksi yleinen tapa ratkaista hankala baski-identiteettikysymys on julistautua maailmankansalaiseksi. Sana tuli esille jo kyselylomakkeissa, mutta teemahaastatteluissa se näkyi selvemmin.

> JK: Mihin ryhmään tunnet kuuluvasi...baskit, espanjalaiset, maailmankansal...
> I6: Maailmankansalaiseksi. En usko lippuihin enkä ideologioihin. En pidä poliittisista puolueista, patriotismista, nationalismista...en pidä niistä. Tunnen itseni baskiksi, koska olen syntynyt täällä, ilman sen suurempaa merkitystä. Minulle ei ole minkäänlaista...en tiedä miten sanoisin sen...patriotismia. – Tunnen itseni baskiksi ja pidän Baskimaasta...
> JK: Tunnet itsesi siis myös baskiksi...
> I6: Tunnen itseni baskiksi, mutta en ehkä samalla tavalla kuin miten monet muut tuntevat, jotka minua ympäröivät ja joita arvostaa [?], jotka todennäköisesti asuvat Baskimaassa alueella, jossa on perinteitä, kieli, kulttuuri. Heillä on enemmän baskitunne.

Informantin sanoutuminen irti lipuista ja ideologioista on mielenkiintoista siinä mielessä, että hänen huonettaan kuitenkin koristi baskilippu. Se on juuri sitä arkipäivän nationalismia, josta muun muassa Michael Billig (1995) kirjoittaa. Toisaalta Billig on huomauttanut, että ihmisistä ei joka kerta tunnu mahtavalta nähdessään maansa lipun. He näkevät sen liian usein, jotta se olisi jotenkin erityistä. Yleensä tutkittavat kuitenkin kyselylomakkeissa vastaavat, että heistä tuntuu hyvältä, kun he näkevät maansa lipun. He tietävät, että heiltä odotetaan tämänkaltaista vastausta. (Billig 1995, 58.) Juuri kun informantti on julistautunut maailmankansalaiseksi, hän myöntääkin tuntevansa itsensä baskiksi. Hän erottautuu kuitenkin sellaisista baskeista, joille euskeran kieli, perinteet ja nationalismi ovat tärkeitä. Identiteetin määrittely vaihtuu postmoderniin tyyliin jopa saman haastattelun aikana.

Alla olevassa haastattelupätkässä informantti haluaa ensin korostaa olevansa maailmankansalainen ja sitten yhtä lailla baski kuin espanjalainen, koska ne ovat hierarkkisia käsitteitä (kotiseutu - maakunta - maa - maailma). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että henkilö todella olisi sisäistänyt maailmankansalaisuuden merkityksen lähteenä identiteetilleen. Kyse on jälleen identiteetin politisoitumisesta ja rajanvedosta.

> JK: Tunnetko itsesi basaurilaiseksi [kotikaupunki], baskiksi, espanjalaiseksi, eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi..?
> I8: Eniten maailmankansalaiseksi. Mutta, en tiedä, olen integroitunut ensinnäkin kylääni, sitten kuntaani, seutuuni, joka on Euskadi, sitten Espanjaan, mutta suhteellisesti. Espanja on osa Eurooppaa ja minulle se on sama asia. Ei sama, mutta...tunnen olevani maailmankansalainen. Että olemme kaikki tasaarvoisia...ja kulttuurien sekoitus on hyvä asia.

Osassa haastatteluja näytti siltä, että espanjalaisuus määriteltiin yhdeksi identiteetin lähteistä siksi, että haluttiin tehdä pesäero radikaaleihin nationalisteihin. Todellisuudessa Espanjaan ja valtioidentiteettiin ei kuitenkaan samaistuttu tunnetasolla ja espanjalaiseksi itsensä tunteminen ei tarkoittanut samaa kuin suomalaiseksi itsensä tunteminen. Espanjalaisuus voisikin olla ennemmin rinnastettavissa suomalaisten eurooppalaisuuden tunteeseen. Alla oleva haastattelupätkä on lainattu informantilta, joka sanoi tuntevansa itsensä yhtä lailla espanjalaiseksi kuin baskiksikin.

> JK: Kun Espanja pelaa maailmanmestaruuskisoissa, tunnetko itsesi hyvin espanjalaiseksi?
> I5: En tiedä, se on vaikea sanoa. Hyvä kysymys. En tunne itseäni espanjalaiseksi. On mukavaa, että Espanja pärjää, mutta en niin siten tunne...

Ne, joiden identiteetti ei ole voimakkaan "tosibaski" myöntävät nationalisteja helpommin tuntevansa yhteenkuuluvaisuutta madridilaisen henkilön kanssa. Alla lainattu informantti oli selkeästi pohtinut identiteettiään ja hän vaikutti seesteiseltä identiteettinsä suhteen. Hän uskaltaa myöntää olevansa baskimyönteinen ilman pelkoa nationalistiksi leimaamisesta. Hän tuntee itsensä baskiksi siitä yksinkertaisesta syystä, että on sattunut syntymään Baskimaahan.

> JK: Jos tapaat Englannissa henkilön Madridista, tunnetko solidaarisuutta tai yhteenkuuluvaisuutta hänen kanssaan?
> I5: Kyllä, ilman muuta. Ja vielä enemmän ulkomailla, koska puhumme samaa kieltä ja tuntuu hyvältä, kun tapaa tutumman ihmisen, joka sinua ymmärtää, ajattelee samalla tavalla. Voi olla, että toisessa maassa ihmiset ajattelevat eri tavalla ja ihminen, joka on täältä, Madridista, hänellä on tavat käytännöllisesti katsoen samat, samankaltaiset.

Baski-identiteetti on helposti ristiriidassa muiden kollektiivisen identiteetin lähteiden, kuten iän ja sukupuolen kanssa. Kun pitää valita omaa sukupuolta ja ikää edustavan henkilön ja toisaalta baskin väliltä, ei tehtävä ole helppo, ainakaan nationalistiksi tunnustautuneelle informantille. Postmoderniin tapaan yksilöllä on monta eri identiteetin osaa, jotka riitelevät keskenään.

> I2: Huh, sanoisin ettei kumpikaan, mutta ehkä mies, koska hän on baski. Miehen kanssa meillä on yhteistä se, että olemme baskeja. Madridilaisen tytön kanssa olemme molemmat nuoria, en tiedä...

Baskinationalistien painottaessa kieltä ja ideologiaa baskiuden perusteena, ei-nationalistit painottavat puhtaasti tunnetta ilman ideologista sävyä tai vaatimusta kielitaidosta. He haluavat osoittaa, ettei voida sanoa kuka on todellinen baski ja kuka taas ei. Toisaalta alla oleva informantti mainitsee myös euskeran, joten se on hänellekin merkityksellinen asia. Informantti ei itse puhu euskeraa.

> JK: Jos joku kysyisi sinulta, keitä ovat baskit, mitä vastaisit? Mitä merkitsee baski?
> I6: Uskon, että baskina oloon riittää, että tuntee itsensä baskiksi. Pitää rakastaa tätä maata ja tätä tapaa elää.
> JK: Jos asuisin täällä 10 vuotta ja tuntisin itseni baskiksi, olisinko baski?
> I6: Kyllä. Tämä on teema, josta täällä puhutaan paljon... Baskina oloon tarvitsee vain tuntea se. Jos joku asuu täällä vuosia ja rakastaa tätä maata, voi tuntea itsensä niin baskiksi kuin... Samalla oikeudella kuin muutkin. Se, että ei ole syntynyt täällä, voi erottaa hieman, ei ole käytännön kokemusta... Tunnen henkilöitä Valladolidista, jota tuntevat itsensä baskeiksi. He rakastavat maisemaa. On muualta tulleita, jotka puhuvat euskeraa jne. Nämä ihmiset ovat niin baskeja kuin kuka tahansa muukin. Kuten minä voin tuntea itseni eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi tai miksi vain, on kysymys siitä, mitä henkilö tuntee.

Ei-nationalistit eivät yritä nationalistien tavoin sisällyttää baskien joukkoon kaikkia ihmisiä vaan tunnustavat, että "aito" etninen identiteetti on lopulta pysyvä ilmiö, jota ei noin vain tietoisesti pystytä muuttamaan muuta kuin ideologisella tasolla. Toisen informantin mukaan edes Baskimaahan muuttanut galicialainen (Espanjan maakunta) ei ole baski, ellei hän itse tunne itseään baskiksi. Vastauksia on siis monenlaisia ja usein kriteerit eivät ole vastaajalle itsellekään selvät. Periaatteessa baskeja ovat kaikki, jotka haluavat olla baskeja, mutta käytännössä kuitenkin rajanveto on vaikeaa.

JK: Jos muuttaisin tänne ja tuntisin itseni baskiksi, voisinko olla baski?
I5: Et.
JK: En edes 20 vuoden jälkeen?
I5: Olet Suomesta ja ajattelisit itseäsi suomalaiseksi pohjimmiltasi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että teemahaastattelujen perusteella baski-identiteetin perusteleminen on saanut postmoderneja piirteitä. Identiteetti voi vaihtua kesken haastattelun, eri viiteryhmässä ja henkilöillä on useita osa-identiteettejä, jotka ovat keskenään ristiriitaisia. Baskimaan kriisiytyneen tilanteen vuoksi monien suhde baski-identiteettiin on ongelmallinen. Tosibaskeiksi itsensä tuntevat nationalistit pyrkivät erottautumaan muista, espanjalaismyönteisistä baskeista. Muut baskit taas pyrkivät erottautumaan nationalisteista. Baskimaalaiset opiskelijat ovat selvästi joutuneet pohtimaan suhdettaan identiteettiinsä ja aiheesta puhutaan paljon myös julkisesti.

Luku 6

Suomalaisuutta ei kyseenalaisteta

Suomalaisuuden määrittely ei ole yhtä vaikeaa kuin baskiuden määrittely, sillä käytännössä kaikki vastaajat pitävät itseään ennen kaikkea suomalaisina. Tässä luvussa selvitetään, millaisina jyväskyläläisopiskelijat näkevät suomalaisuuden komponentit ja millainen heidän identiteettinsä on kotikunta-maakunta-valtio-Eurooppa -akselilla. Lisäksi selvitetään ketkä ovat opiskelijoiden mielestä kaikkein eniten suomalaisia. Lopuksi vielä tarkastellaan suomalaista arkipäivän nationalismia. Luku ei ole täysin yhteensopiva baskeja käsittelevän luvun viisi kanssa, koska baskit ja suomalaiset ovat kaksi erityyppistä ryhmää ja tutkittavat asiatkin erosivat näin ollen osittain toisistaan.

6.1 Suomalaisuuden komponentit

Ovatko jyväskyläläisopiskelijat yhtä kotiseuturakkaita kuin baskiopiskelijatkin? Kuten baskeilta (ks. 47), myös suomalaisilta kysyttiin EVA:n tutkimuksessa (Vaatelias vaalikansa 2002) käytettyä kysymystä kotiseutuun kiintymisestä. Suomalaisten lomakkeessa kysymys oli jaettu kahteen osaan, jossa ensimmäisessä väitettiin: *"Olen kiintynyt omaan asuinseutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään muualle Suomessa"* (taulukko 6.1) ja toisessa *"Olen kiintynyt Suomeen niin, etten muuttaisi mihinkään toiseen maahan."* (taulukko 6.2) Ensimmäinen väite vastaa mielestäni muutoksesta huolimatta melko tarkasti baskiopiskelijoille esitettyä väitettä. Suomalaisista opiskelijoista peräti 82 prosenttia oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteen kanssa, kun baskeilla vastaava luku oli 33 prosenttia. Tämä ei ole ihmeellistä senkään valossa, että Jyväskylän yliopiston sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan metodikurssin 106 osallistujasta vain 15 oli syntynyt Keski-Suomessa. Erimieltä olevien prosenttiosuus väheni, kun kysymyksessä oli muuttaminen toiseen maahan. Nyt eri mieltä väitteen kanssa oli enää reilu puolet vastaajista.

Taulukko 6.1: JY: "Olen kiintynyt omaan asuinseutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään muualle Suomessa."

	%
Täysin samaa mieltä	2
Jokseenkin samaa mieltä	6
Vaikea sanoa	10
Jokseenkin eri mieltä	37
Täysin eri mieltä	45
Yhteensä	100

Taulukko 6.2: JY: "Olen kiintynyt Suomeen niin, etten muuttaisi mihinkään toiseen maahan."

	%
Täysin samaa mieltä	7
Jokseenkin samaa mieltä	20
Vaikea sanoa	16
Jokseenkin eri mieltä	33
Täysin eri mieltä	24
Yhteensä	100

Jyväskyläläisistä opiskelijoista peräti kolmasosa oli jo ehtinyt asua vaihtelevia aikoja ulkomailla. Kun ulkomailla asuminen ristiintaulukoitiin *"en muuttaisi toiseen maahan"* -väittämän kanssa, oli tulos tilastollisesti merkittävä (p=0,009). Ulkomailla asuneet ovat valmiita muuttamaan pois Suomesta uudestaan (ks. taulukko 6.3).

Taulukko 6.3: Ulkomailla asumisen vaikutus väitteeseen "en muuttaisi toiseen maahan", %

	ei ole asunut (N=74)	on asunut (N=31)
Täysin samaa mieltä	8	3
Jokseenkin samaa mieltä	27	3
Vaikea sanoa	19	10
Jokseenkin eri mieltä	27	48
Täysin eri mieltä	19	35
Yhteensä	100	100

Suomesta ei siis hevin muuteta ulkomaille, mutta mitä suomalaisuus pitää sisällään, mikä tekee siitä ainutlaatuista? Jyväskyläläisopiskelijoilla ei ollut vaikeuksia määritellä suomalaisuuteen liittyviä kulttuuripiirteitä: tapoja ja symboleja. Vastauksissa toistuivat samat

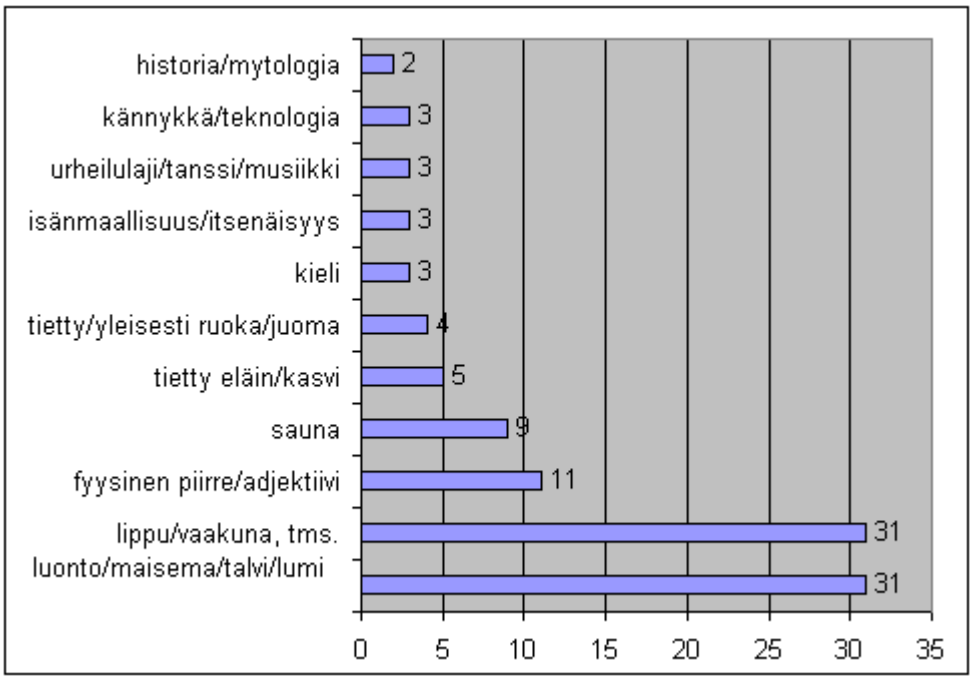

Kuva 6.1: Suomalaisuuden symbolit JY:n opiskelijoiden mukaan

asiat, joten niiden koodaus oli helppoa. Saunan mainitsi lähes puolet vastaajista, osa symbolien yhteydessä ja osa tapojen ja perinteiden yhteydessä (kuvat 6.1 & 6.2). Teppo Korhonen kuvaa, miten saunakulttuuri on antiikin kulttuuripiiristä kreikkalaisten ja slaavilaisten kautta saapunut aina meille asti. Venäjän vallan alla ollessamme ja kansallisromantiikan ajalla saivat itäiset kulttuuripiirteet Suomessa uutta merkitystä. Karjalaisuus katsottiin silloin puhtaimmaksi perinteeksemme ja sen katsottiin säilyneen muuttumattomana vuosituhansia. Saunan aitosuomalaisuus on peräisin tältä kaudelta. Monet suomalaiset uskovat varmasti vieläkin saunan olevan suomalainen keksintö. Saunan suomalaisella erityislaadulla on haluttu löytää sellainen isänmaallinen instituutio, jonka juuret johtavat kaukaiseen historiaan. (Korhonen 1993, 96–97.) Toisaalta vaikka sauna onkin tullut muualta, on se Korhosen mukaan yhtä suomalainen siinä missä puukko ja murtomaasuksi. Olemme säilyttäneet ne osana kulttuuriamme vaikka muualla niistä on aikojen kuluessa luovuttu. (Emt, 104.) Saunan lisäksi JY:n opiskelijat korostivat muita suomalaisuuden kliseitä kuten luontoa ja ilmastoa sekä alkoholin juomista. Myös juhlapäivät nähtiin suomalaisuuteen kuuluvina tyypillisinä perinteinä. Tässä näkyy sama yleisten symbolien ottaminen oman kansan erityisominaisuuksiksi mitä baskeillakin. Suomen kieltä ei juuri kukaan maininnut suomalaisuuden symboliksi. Se saattaa johtua kielen asemasta virallisena kielenä. Suomenruotsalaiset olisivat saattaneet mainita ruotsin kielen kysyttäessä heidän symbolejaan.

Opiskelijoiden suomalaisiin liittämät piirteet noudattivat myös tuttua kaavaa (kuva 6.3), mutta ne olivat kuitenkin melko myönteisiä. Suomalaiset nähtiin lähes yksimielisesti hil-

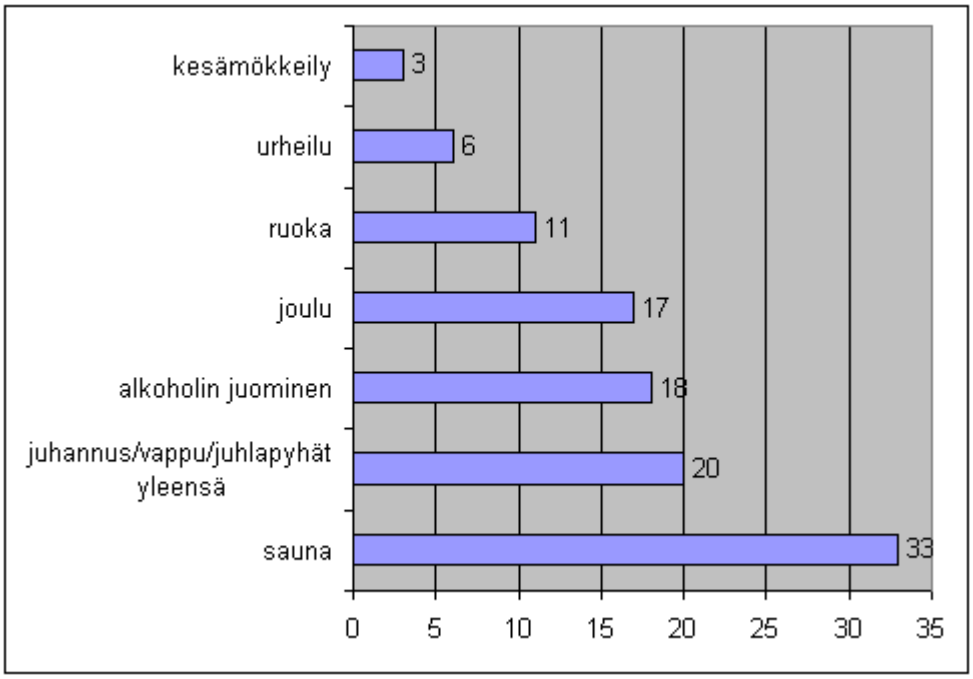

Kuva 6.2: Maininnat suomalaisten tavoiksi ja perinteiksi

jaisina, ujoina ja rauhallisina, mutta myös ahkerina, sisukkaina ja kovina työntekijöinä. Monet korostivat lisäksi suomalalaisten rehellisyyttä ja vastuuntuntoa. Myös kielteisinä pidettäviä piirteitä kuten melankolisuutta ja eristäytyneisyyttä mainittiin. Osa näki kuitenkin sisäänpäin kääntyneisyyden myönteisenä asiana. Vastaukset olivat hyvin yhtenäisiä, kuin etukäteen sovittuja.

Kysyttäessä opiskelijoilta, miten muiden maiden kansalaiset näkevät suomalaiset, vastaukset olivat hajanaisempia verrattuna vastaajien omiin näkemyksiin (kuva 6.4). Hiljainen/ujo/rauhallinen - määritelmä oli kyllä nytkin suosituin, vielä ylivoimaisemmin kuin omakuvassa. Samoin rehellisyys ja ahkeruus mainittiin. Mielenkiintoista on, että peräti joka viides opiskelija mainitsi muiden kansojen pitävän suomalaisia juoppoina. Baskimaahan maine ei kuitenkaan ollut kiirinyt, sillä kukaan baskeista ei maininnut suomalaisten alkoholinkäyttöä suomalaisista ja Suomesta kysyttäessä. Alkoholi näyttää siis olevan enemmän suomalaisten itseensä kuin muiden heihin liittämä piirre liittämä. Myös suomalaisia tapoja tai perinteitä kirjoittaessaan joka kolmas mainitsi alkoholin runsaan käytön. Implisiittisesti muina kansoina vertailuasetelmassa ajatellaan varmasti ainakin alkoholin käytön kohdalla naapurikansojemme käsityksiä meistä ja ehkä hiljaisuuteen ja ujouteen liitettyjen ominaisuuksien kohdalla muita eurooppalaisia yleensä.

Alkoholinkäyttö paistoi kyselylomakkeista niin selvästi, että sitä on mahdotonta sivuuttaa. Mistä suomalaisten alkoholinjuominen tai käsitys siitä johtuu? Klaus Mäkelä (1999) antaa kysymykseen useitakin vastauksia. Hän haluaa kuitenkin ensin korostaa, että tärkeämpää

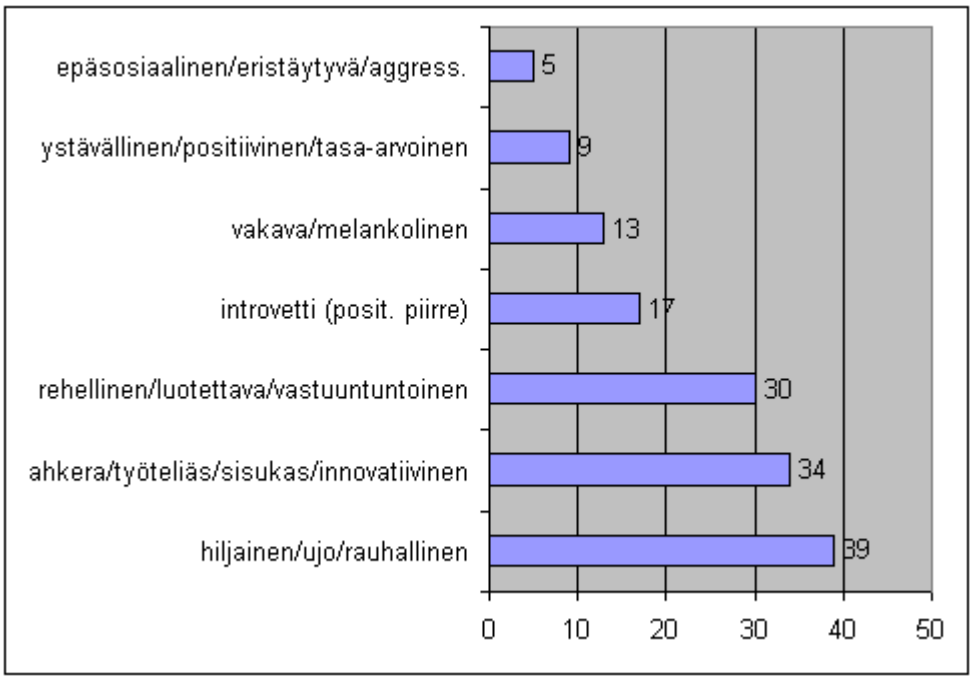

Kuva 6.3: Suomalaisopiskelijoiden suomalaisiin liittämät piirteet

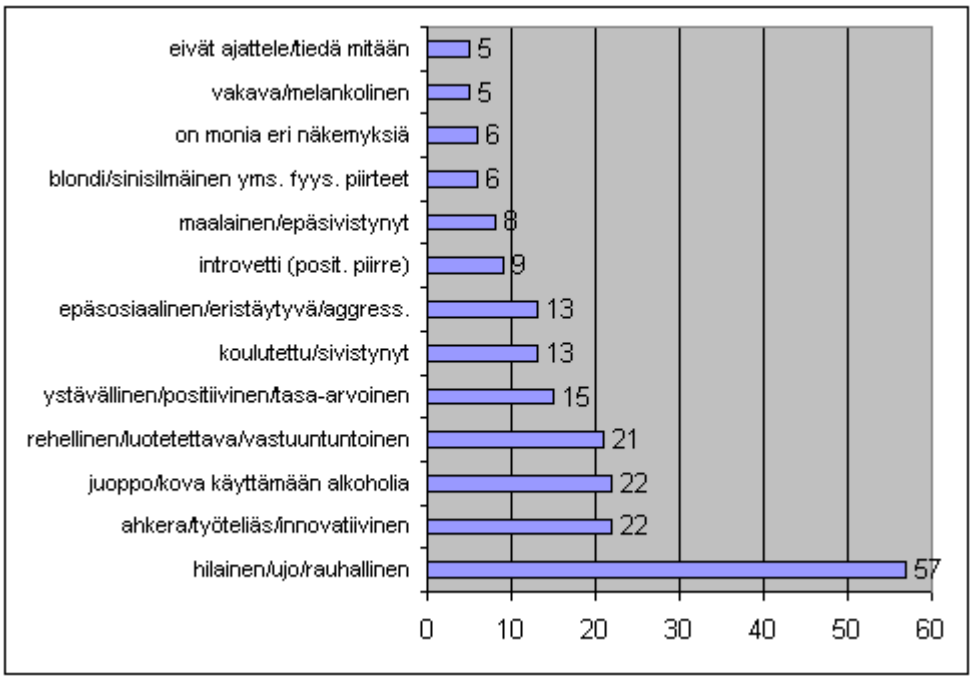

Kuva 6.4: Mitä muut ajattelevat suomalaisista (JY:n opiskelijoiden arvio)

kuin tutkia miten kulttuuri tuottaa alkoholinjuomista, on tutkia, miten paljon kulttuuri sietää sitä. Mäkelän mukaan hyvinvointivaltion kehittynyt hoitojärjestelmä on lisännyt alkoholinkäytön sietoa. Toisaalta Suomessa alkoholin nauttiminen on jo lähtökohdiltaan erilaista kuin Etelä-Euroopassa. Kun siellä alkoholi on ollut edullinen tapa tuottaa kalo-

reita, on se Suomessa ollut aina päihde. Muualla alkoholin nauttiminen on jo melko vanhanaikaista, kun se täällä on nykyaikaista. (Mäkelä 1999)

Mistä nämä kielteiset mielikuvat suomalaisuudesta kumpuavat? Satu Apo (1998) on tutkinut lehtikeskusteluissa ilmeneviä stigmoja eli kielteisiä stereotypioita suomalaisuudesta. Lehdissä suomalaisuus liitettiin muun muassa metsäläisyyteen, maalaisuuteen ja sivistymättömyyteen ja oltiin huolissaan siitä, ettei suomalaisilla ollut eurooppalaisia käytöstapoja. Kirjoitettiin myös kulttuurin kehittymättömyydestä ja patologisuudesta, joka ilmeni muun muassa alkoholismina ja korkeina itsemurhatilastoina. (Apo 1998, 84.) Apo kirjoittaa suomalaisten itserasismista, jossa syitä huonoudelle on etsitty biologisista ja kulttuurisesta perimästä sekä kielestä. Apo etsii syitä poikkeukselliseen itserasismiin vuosista 1810–1945 ja sen ajan eliitin ja tavallisen kansan jännitteisistä suhteista. Ylemmät halusivat erottautua alemmistaan ja eliitin suhde rahvaaseen vastasi hyvinkin nykyajan rasismia. Eliitti tunsi rahvasta kohtaan epäluuloa, inhoa ja pelkoa. Rahvas dehumanisoitiin ja sodan jälkeen vain valkoisten puolella olevia pidettiin "oikeana kansana". Lopulta kaikki kansanosat sisäistivät tämän itserasistisen diskurssin ja vasemmistokin alkoi puhua siitä, miten esimerkiksi alkoholi ei sovi suomalaisille vaan kansaa pitää tältä pahalta varjella. (Apo 1998, 86–98.)

Tuomas Lehtosen mukaan (1999, 13) Suomen omakuvassa näkyy selvästi kolme tekijää. Nämä ovat nationalistinen 1800-luvun projekti, joka johti Suomen valtion syntyyn, tämän valtion vielä lyhytaikainen olemassaolo ja poliittiset tragediat, jotka liittyivät itsenäisyyden saavuttamiseen ja puolustamiseen 1900-luvulla. Suhde Venäjään on ollut monimutkainen ja se on pakottanut suomalaiset pohtimaan keitä he ovat ja millainen heidän pitäisi kansana olla. Lyhyt historia on kannustanut suomalaisia tukeutumaan identiteetin lähteenä vahvasti Kalevalan myyttiseen maailmaan ja diskurssiin maan ainutlaatuisesta maisemasta. Artikuloidessaan, keitä he ovat, suomalaiset eivät puhu kirjoista, ideoista tai uskonnosta vaan kovista sodista, tyynistä järvistä ja saunasta. Suomalaisen identiteetin taustalla on siis monimutkaiset suhteet naapurivaltoihin, sekä Ruotsiin että Venäjään. Suhde edelliseen oli kulttuurisesti ja jälkimmäiseen poliittisesti ambivalentti. (Lehtonen 1999, 13.)

Antti Eskola kritisoi tapaa, jolla suomalainen mentaliteetti liitetään ominaisuuksiin, joiden mukaan suomalainen on sisukas, vähäpuheinen, rehellinen ja luotettava. Hänen mukaansa ihmiset helposti selittävät toisten käytöstä näiden luonteesta johtuvilla seikoilla tyyliin "hän on ilkeä ihminen ja siksi teki niin", mutta omia tekoja selitetään olosuhteilla: "Mitä muutakaan olisin siinä tilanteessa voinut tehdä?". Oikeasti tällaista eroa itsen ja muiden välillä ei voida tehdä. Eskola kuitenkin myöntää, että on olemassa kulttuurisia logiikoita, jotka vaikuttavat meissä yli yksilöllisen halun. Logiikat eivät ole pysyviä vaan muuttuvat

ajan kuluessa. Eskola kuvaa suomalaista pienviljelijää, joka on aina historian kuluessa halunnut olla itsenäinen ja riippumaton toisista. Tämä ajattelutapa suomalaisilla on johtanut jopa siihen, että puhuessa tuntemattomien kanssa joutuu näiden kanssa suhteeseen ja siten menettää hieman riippumattomuuttaan. Parempi on siis olla hiljaa. Tämä ajattelutapa on Eskolan mukaan väistymässä ja ollaan omaksumassa uutta mallia, jossa itsenäisyyttä voidaankin toteuttaa aiemmin kartettujen asioiden eli suhteiden, verkostojen ja puhumisen kautta. (Eskola 1996, 213–214.)

Suomalaisten omakuva on siis alkanut muuttua. Jyväskyläläiset opiskelijat mainitsevat suomalaisuuteen liittyviä uusia piirteitä, kuten korkea teknologia, kännykät, koulutus, innovatiivisuus ja tasa-arvo. Alasuutarin ja Ruuskan (1999, 230–231) suomalainen kansankuva alkoi muuttua 1980-luvulla valtion yritysten yksityistämisen mukana. Enää ei paternalistista, keskusjohtoista hallintomallia voitu legitimoida eikä vanhalle kansankuvalle ollut enää käyttöä. Negatiivisen puhetavan rinnalle nousi vaihtoehtoisia puhetapoja. Syitä muutokselle on muitakin. Kun Suomi avautui kansainvälisesti monella tavalla, suomalaiset heräsivät huomaamaan, että he asuvat yhdessä maailman vauraimmista ja teknisesti kehittyneimmistä maista, josta oli syytä olla ylpeä. Enää kuvaan ei sopinut ajatus sivistymättömistä metsäläisistä. Myös baskit näkivät lomakevastauksissaan suomalaiset paitsi hiljaisina ja etäisen ystävällisinä, myös koulutettuina ja demokraattisen, kehittyneen, innovatiivisen ja avoimen maan kansalaisina.

Myönteisen ja kielteisen suomalaisuusdiskurssin yhtäaikainen ilmeneminen näkyy jyväskyläläisopiskelijoiden vastauksissa väitteeseen *"Suomalaiset ovat yleisesti ottaen mukavia ja rakastettavia ihmisiä"*. Vain vajaa kymmenen prosenttia on eri mieltä väitteen kanssa, eikä kukaan heistäkään ehdottomasti. Suurin osa, 59 % on väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä. Saukkonen lainaa Riitta Jallinojaa, jonka mukaan ensin intellektuellit omaksuvat Suomessa siirtymän traditionaalisesta moderniin, jonka jälkeen sen omaksuvat opiskelijat. Viimeksi tulevat muut kansaosat (Saukkonen 1999, 291).

Lomakkeessa kysyttiin, *"jos suomalaiset eroavat mielestäsi muista kansallisuuksista, mistä luulet näiden erojen johtuvan?"*. Opiskelijoista 13 ei vastannut kysymykseen, mikä saattoi joidenkin kohdalla merkitä, että heidän mielestään suomalaiset eivät poikkea muista kansallisuuksista. Loput vastaajat tuntuivat pitävän suomalaisten erityislaatuisuutta itsestään selvyytenä vaikka huomioon tulee ottaa myös kysymyksen johdatteleva muotoilu. Lähes puolet vastaajista (40/92) näki ilmaston, sijainnin tai muun maantieteeseen liittyvän seikan syynä suomalaisten erilaisuuteen. Kulttuuri/perinteet sekä historia saivat molemmat 30 mainintaa, eristäytyminen muista puolestaan 23 vastausta. Perimän mainitsi ainoastaan kuusi, kielen kolme ja psykologiset tekijät kuten luonteen kuusi henkilöä. Kieli nähdään ehkä suomalaiset muista erottavana tekijänä, mutta ei syynä eroihin.

Matti Peltonen kirjoittaa suomalaisten kansallisen omankuvan sisältäneen historiassa sekä vastakohdan ruotsalaisuudelle ja myöhemmin metsäkulttuurin vastakohtana eurooppalaiselle kaupunkikulttuurille. Älymystö on perinteisesti jakanut Suomen sivistyneempään rannikko-Suomeen ja sisä-Suomeen. Tänäkin päivänä jaon saattaa nähdä euro-Suomen ja muun-Suomen välisenä erotteluna. (Peltonen 1998, 32–34.) Alankomaalaiset kuvaavat itseään samantyyppisillä sanoilla kuin suomalaisetkin, joten voisi ajatella, että Alankomaat eivät kuulu siihen Eurooppaan, johon suomalaiset itseään vertaavat. Kuvauksissa on myös vastakohtia. Alankomaissa painotetaan urbaanisuutta, porvarillisuutta ja suvaitsevaisuutta eikä siellä viitata alkoholinkäyttöön tai melankoliaan. Suomessa korostetaan suomalaisuuden ainutlaatuisuutta etenkin kielteisiksi katsottujen piirteiden kohdalla. Kielteisten piirteiden positiivinen tulkinta on puolestaan harvinaista. Suomalaiset intellektuellit eivät katsoneet kuuluvansa (identifioituneet) kuvailemiinsa suomalaisiin - alankomaalaiset olivat mielestään alankomaalaisia. (Saukkonen 1999; 272, 274.) Myös Alasuutari huomauttaa, että suomalaisuudesta puhumaan kutsutaan yleensä henkilö, joka on kohonnut yhteiskunnassamme asemaan, joka on "tavallisen suomalaisen" yläpuolella. Kun puhuja puhuu "tyypillisestä" suomalaisesta, ei hän oikeastaan laske itseään kuuluvaksi tähän joukkoon vaan sen yläpuolelle. (Alasuutari 1998, 164.)

Suomalaisia opiskelijoita voisi pitää intellektuellien edustajina, ainakin tulevina sellaisina. Katsovatko he olevansa "tavallisen suomalaisen" yläpuolella? Lomakkeen kysymyksessä 15r kysyttiin, tuntevatko vastaajat itsensä tyypilliseksi suomalaiseksi (taulukko 6.4). Vastauksissa oli suuri hajonta, vaikka melkein puolet vastaajista olikin täysin tai jokseenkin samaa mieltä siinä, että he tunsivat itsensä tyypillisiksi suomalaisiksi. He olivat siis juuri niitä hiljaisia, ujoja, ahkeria ja rehellisiä sekä joskus hieman melankolisia, kuin miten he olivat suomalaisia kuvanneet. Eri vastaajaryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkittäviä eroja tyypilliseksi suomalaiseksi itsensä tuntemisen kanssa. Ainoastaan kristittyihin samaistuneet opiskelijat näyttivät jostain syystä tuntevan itsensä muita enemmän tyypilliseksi suomalaiseksi (p=0,006).

Taulukko 6.4: Vastauksen väittämään "Tunnen itseni tyypilliseksi suomalaiseksi"

	%
Täysin samaa mieltä	7
Jokseenkin samaa mieltä	**41**
Vaikea sanoa	**21**
Jokseenkin eri mieltä	**26**
Täysin eri mieltä	6
Yhteensä	100

Katsotaan vielä lomakkeen kysymystä 13, jossa vastaajia pyydettiin kuvittelemaan, että he ovat internetin kansainvälisellä keskustelupalstalla ja kuvailemaan itseään siellä kolmella sanalla. Reilu kolmannes vastaajista oli käyttänyt nuo kolme sanaa kuvailemalla omia luonteenpiirteitään. Kun sanoja tutkii, huomaa, että itseä kuvaavat sanat ovat hyvin positiivissävyisiä. Tämä johtuu tietysti osittain siitä, että harva internetin keskustelupalstalla itseään kuvaillessaan haluaisi ensimmäiseksi kertoa olevansa juro tai sulkeutunut alkoholisti. Muille ihmisille pyritään antamaan hyvä kuva itsestä. Huomattavaa kuitenkin on, että kun avokysymyksessä 21 yleisimmin esiintyvä suomalaisia kuvaava piirre on hiljainen/ujo/rauhallinen, vain yksi vastaaja oli käyttänyt termiä kuvatessaan itseään. Yleisimmin opiskelijat kuvasivat itseään sanoilla ystävällinen/mukava (13 mainintaa), sosiaalinen (9), huumorintajuinen (9), iloinen (11), reipas/aktiivinen (6) ja positiivinen/optimistinen (6) sekä viisas/fiksu (5). Poissaolollaan loisti suomalainen vaatimattomuus ja itsensä mollaaminen. Tällä perusteella voisi tehdä varovaisen johtopäätelmän siitä, että suomalaisopiskelijat eivät katso kuuluvansa siihen suomalaiseen kansaan, joita he kuvaavat vaan pitävät itseään näitä hieman "parempina", ainakin sosiaalisempina ja iloisempina. Voi myös ajatella, että kun kuvataan itseä, ovat vertailukohtana muut suomalaiset. Suomalaisia yleisesti kuvattaessa taas vertailukohteena ovat implisiittisesti muut eurooppalaiset. Itsensä iloiseksi ja sosiaaliseksi Suomessa tunteva, voikin tuntea itsensä muualla Euroopassa ahkeraksi, hiljaiseksi ja melankoliseksi.

Suomalaiset humanistit ja yhteiskuntatieteilijät ovat pohtineet runsaasti suomalaisten oletettua erityisyyttä ja sen syitä. Suomalaisia intellektuelleja tutkiessaan Pasi Saukkonen (1999) on huomannut, että suurin osa heistä antaa suomalaisesta kulttuurista ja suomalaisuudesta varsin yhtenäisen kuvan. Konsensus vallitsee esimerkiksi suomalaisten suhteesta työhön. Saukkonen huomaa, että vaikka intellektuellit ovat käsitteellisteoreettisella tasolla painottaneet kansan ja identiteetin diskursiivisuutta ja konstruktioluonnetta, osoittavat he kuitenkin monissa tapauksissa huomattavasti voimakkaampaa traditionaalisuutta ja stereotypioissa pitäytymistä. Monien mielestä esimerkiksi luonto ja etenkin metsät vaikuttavat suomalaisiin vielä nykyäänkin. (Saukkonen 1999, 266–268.)

Yksi näistä luontoa painottavista tutkijoista on Heikki Ylikangas. Hänen mukaansa olisi outoa, jos metsällä ei olisi ollut vaikutusta suomalaiseen mentaliteettiin, koska se on ollut niin hallitseva osa suomalaisten ympäristöä. Ylikangas mainitsee myös historiassa toistuneen keskuskylän ja erämaatalon välisen jännitteen. Hänen mukaansa suomalaiset ovat harvaan asutussa maassamme olleet helposti yksinäisiä. Eristyneisyys muista on vaikeuttanut sosiaalisia kontakteja ja aiheuttaa ihmispelkoa. Tämän pelon kääntöpuoli on Ylikankaan mukaan vahvojen auktoriteettien kaipuu. Myös ruumiilliset suoritukset tulevat tärkeiksi, kun puhetaidoilla ei voida päteä. Ylikangas näkee suomalaisen urheiluhulluu-

den olevan suorassa yhteydessä sosiaalisen eristäytyneisyyteen. Toisaalta eristäytymisen painetta voidaan purkaa myös viinan avulla. Jos suomalainen ei pakene ongelmiaan viinaan, hän pakenee metsään ja yksinäisyyteen. (Ylikangas 1996, 37–39.) Ylikankaan ja Keltikangas-Järvisen mukaan suomalainen mentaliteetti on muuttumassa, mutta hitaasti. Mentaliteetti on riippuvainen ympäristöstä, ympäristön muuttuessa mentaliteetinkin on muututtava. Suomen kaupungistuessa metsän vaikutus vähenee ja suomalaistenkin on opittava sosiaalista kanssakäymistä. Mentaliteetti ei muutu helposti, kun tietty kasvatus, normisto, arvomaailma ja mentaliteetti on kerran saatu sopusointuun. Se mikä on muodostunut pitkän aikavälin kuluessa, myös muuttuu hitaasti. (Ylikangas 1996, 42; Keltikangas-Järvinen 1996, 223.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että suomalaisopiskelijat olivat yksimielisiä suomalaisuuden symboleista, tavoista ja suomalaisten piirteistä ja he mainitsivat lähinnä kuluneita stereotypioita. Suomalaiset nähtiin hiljaisina ja rehellisinä. Alkoholi mainittiin useassa vastauksessa. Suomalaisen omankuvan muuttuminen positiivisemmaksi oli vastauksissa havaittavissa, mutta itseen liitettiin positiivisempia piirteitä kuin muihin suomalaisiin. Suomalaisuuden erityisyyttä korostettiin ja syyksi mainittiin eristäytyneisyys sekä muita primordiaaleja perusteluja.

6.2 Identiteetin kerroksellisuus

Kuinka tärkeää suomalaisuus on suomalaisille? Kuten baskeilta kysyttiin identifioitumisesta baskeihin, espanjalaisiin ja muihin ryhmiin, myös Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteilijöiltä kysyttiin mihin seuraavista ryhmistä tai paikoista he tunsivat kuuluvansa ja missä järjestyksessä:

1. kotikunnan asukas
2. maakunnan asukas
3. suomalaiset
4. eurooppalaiset
5. maailmankansalaiset
6. muu, mikä

Alkuolettamuksenani oli, että jyväskyläläiset opiskelijat tuntisivat itsensä ensisijaisesti suomalaisiksi. Tämä olettamusta tukevat myös monet aiemmista tutkimuksista. Esimerkiksi Ruuska siteeraa Göran Therbornin tutkimusta, jonka mukaan suomalaiset ovat yksi harvoista eurooppalaisista kansoista, jotka identifioituvat enemmän valtioon kuin pienempään yksikköön kuten kuntaan tai maakuntaan (Alasuutari & Ruuska 1999, 108). Valtioon

ensisijaisesti identifioitumista ei kuitenkaan täysin tue Suomen EU- kansanäänestyksen yhteydessä tehdyn tutkimus, jonka mukaan 44 prosenttia vastaajista samaistui ensisijaisesti (21 % toissijaisesti) kotikuntaansa tai -kaupunkiinsa, 34 prosenttia Suomeen kokonaisuudessaan (34 % toissijaisesti) ja kahdeksan prosenttia lääniinsä tai maakuntaansa (21 % toissijaisesti).(Saukkonen 1999, 140.) Kysymyksenasettelu vaikuttaa varmasti tuloksiin sekä tutkimuksen ajankohta. Kuten jo baskien kohdalla todettiin (ks. 64), ei vastauksista voi kuitenkaan sanoa mitään varmaa vastaajan todellisesta identiteetistä, sillä identiteetti on kontekstisidonnainen ja sitä voidaan jopa tietoisesti manipuloida.

Kun ensisijaiselle identifioitumiskohteelle annettiin numero 1, toiselle 2 ja niin edelleen, on mahdollista verrata kohteille annettujen lukujen keskiarvoja ja päätellä siitä niiden keskinäinen järjestys. Mitä pienempi luku, sitä useampi identifioituu tasolle ensisijaisesti. Tulokset tukevat selvästi niitä tutkimuksia, joiden mukaan suomalaiset identifioituvat ensisijaisesti valtion tasolle eli suomalaisiksi. Tuloksiin voi tosin vaikuttaa se seikka, että Jyväskylän yliopiston opiskelijat ovat kotoisin ympäri Suomea. Kotiseudun ulkopuolella opiskelu jo todistaa, ettei opiskelijoilla ole sinne niin vahvaa tunnesidettä, etteivätkö he voisi asua muuallakin, ainakin hetkellisesti. Tilanne saattaisi olla toisenlaisen suomalaisryhmän kohdalla erilainen.

Valtiotasolle samaistuu jok'ikinen vastaaja ja heistä 65 prosenttia samaistuu siihen ensisijaisesti (taulukko 6.5). Kakkostilan samaistumiskohteena vie kotikunta. Eurooppa, maakunta ja maailma ovat samaistumiskohteina melko samanarvoisia niiden objektiivisen koon erilaisuudesta huolimatta. Eurooppalaiseksi itsensä tuntevia on enemmän kuin oman maakuntansa asukkaaksi, esimerkiksi keskisuomalaiseksi, itsensä tuntevia. 30 prosenttia ei tunne identiteettinsä olevan lainkaan yhteydessä maakuntaan ja 16 prosenttia ei tunne itseään maailmankansalaiseksi. Yllättäen kaikki vastaajat tuntevat itsensä ainakin jossakin määrin eurooppalaiseksi. Tämä luku olisi todennäköisesti vanhemmalla suomalaisella ikäpolvella erilainen.

Taulukko 6.5: JY:n opiskelijoiden identifioituminen eri paikkatasoille

	lukumäärä	keskiarvo	keskihajonta
Suomi	101	1,53	,867
kotikunta	94	2,69	1,192
Eurooppa	101	3,23	1,019
maakunta	70	3,41	1,186
maailma	85	3,76	1,403

Helsingin Sanomien pakinatyyliin kirjoitetussa jutussa (3.6.2003) huomattiin, että sopiva vertailukohta luo jopa eurooppalaista identiteettiä. Annamari Sipilä kirjoittaa, miten Eu-

roopan Unionin yhteinen kansallistunne yhtäkkiä heräsi, kun amerikkalainen ja kanadalainen toimittaja alkoivat lehdistöaitiossa arvostella ranskalaisten, italialaisten ja kreikkalaisten hitautta G8-huippukokouksessa. Sipilä kirjoittaa, että vaikka suomalaisten rytmitaju aikatauluissa onkin varmasti enemmän pohjoisamerikkalaista vastaava, voi suomalaisestakin tuntua epämiellyttävältä, jos joku Euroopan ulkopuolinen haukkuu yhtä EU:n jäsenmaista. Sipilän leikkisässä jutussa on totuuden siemen. EU:n kansallistunteen syntymiseen tarvitaan vain suotuisa hetki, joka yleensä merkitsee yhteiseksi koettua uhkaa. Suomalaisopiskelijoilla tosin tuntui olevan eurooppalainen identiteetti ilman, että sitä kysyttiin vertailutilanteessa. Voi myös olla, että opiskelijat tarkoittivat eurooppalaiset -ryhmään kuulumisellaan vain maantieteellistä tosiseikkaa, ei identifioitumista, merkityksen antamista.

Valtio samaistumiskohteena pärjää edelleen hyvin vertailussa sekä sitä suppeampien että laajempien samaistumiskohteiden kanssa. Tätä ilmiötä tukevat myös vastaukset lomakkeen kysymykseen numero 13, jossa jyväskyläläisiä opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan kolme sanaa, joilla he kuvaisivat itseään internetin kansainvälisellä keskustelupalstalla. Vastaukset olivat hyvin homogeenisiä vaikka kysymykseen olikin vastattu kahdella toisistaan poikkeavalla tavalla. Osa oli luetellut omia luonteenpiirteitään ja osa taas itsestä riippumattomia asioita ja kollektiivisen identiteetin lähteitä kuten kansallisuus, sukupuoli, ikä ja rooli yhteiskunnassa (opiskelija).

Henkilökohtainen luonteenpiirre oli mainittu yli kolmasosassa kaikista termeistä. Lähes viidesosa termeistä oli kansalaisuutta kuvaava suomalainen-termi. Kaiken kaikkiaan yli puolet vastaajista oli maininnut lomakkeessaan sanan suomalainen joko ensimmäisenä, toisena tai kolmantena sananaan. Lähes yhtä yleinen vaihtoehto oli myös mainita oma sukupuoli ja opiskelija-termi. Kaikkein yleisin vastaus kysymykseen olikin näin ollen kolmen luonteenpiirteen mainitseminen tai sarja: 1. suomalainen, 2. nainen, 3. opiskelija. Kukaan ei maininnut sanaa, joka olisi kuvannut tietyssä maakunnassa asumista (esimerkiksi keskisuomalainen, lappilainen), ainoastaan yksi vastaaja oli maininnut kotikaupunkinsa (jyväskyläläinen) ja yksi oli maininnut olevansa pohjoismaalainen. Maakunnan tai kaupungin mainitsemassa jättäminen voi johtua siitä, että kansainvälisellä keskustelupalstalla ei oleteta muiden maiden kansalaisten tietävän Suomen maakuntia tai kaupunkeja. Suomalaisella keskustelupalstalla viiteryhmä ja konteksti olisivat olleet erilaisia ja silloin itsen esittelyssä olisi varmasti käytetty kotikaupunkia. Joka tapauksessa suomalaisuus on opiskelijoille merkittävä identiteetin lähde, muuten sitä tuskin olisi niin useasti mainittu. Se voi kuitenkin esiintyä rinnakkain kotiseutuun liittyvän identiteetin kanssa.

Kysyessäni jyväskyläläisiltä opiskelijoilta (kysymys 23) tuntevatko he enemmän yhteenkuuluvaisuutta nuoren, samaa sukupuolta olevan ruotsalaisen opiskelijan kanssa vai keski-

ikäisen, eri sukupuolta olevan suomalaisen työntekijän kanssa, olivat tulokset selkeitä. Vain reilu viidennes tunsi yhteenkuuluvaisuutta suomalaisen työntekijän kanssa. Kansallisuus jäi siis toiseksi muille kollektiivisen identiteetin lähteille kuten ialle, sukupuolelle ja elämäntilanteelle. Olisi ollut mielenkiintoista kysyä tämän tyyppisten vastakkainasettelujen sarja, aina muuttaen vaihtoehtoja hieman. Nyt ei ole mahdollista selvittää tuntisivatko jyväskyläläiset yhteenkuuluvaisuutta myös nuoren espanjalaisen tai kiinalaisen opiskelijan kanssa enemmän kuin suomalaisen työntekijän kanssa. Ruotsi on kuitenkin naapurimaamme ja monin tavoin Suomen kanssa samankaltainen maa.

Suomalaisuus on kulttuuris-yhteiskunnallinen merkitysjärjestelmä ja sitä voidaan käyttää hyvin eritasoisesti ja erilaisiin tarkoituksiin. Suomalaisuutta käytetään luomaan raja meidän ja muiden välille. Anttila kirjoittaa "identiteetistä itsellemme" ja "identiteetistä muille". Niistä ensimmäinen tarkoittaa oman historian, kielen ja käytäntöjen tuntemista ja mentaliteetin erittelyä. Identiteetissä muille taas verrataan omaa identiteettiä muihin kansallisiin identiteetteihin. Identiteetti itselle aspekti on Anttilan mukaan katoamassa ja identiteetti muille puolestaan vahvistumassa etenkin nuorempien sukupolvien keskuudessa (Anttila 1996, 201–205). Nuorille suomalaisuus korostui suhteessa muihin eli ulkomaanmatkoilla ja urheilukilpailuissa. Vanhemmilla sukupolvilla suomalaisuus tuntui taas eniten ystävien ja muun lähipiirin kanssa yhdessä olemisessa. Heille oleminen sellaisenaan oli suomalaista, nuorten tarvitessa vertailuasetelmaa. (Anttila 1996, 206.) Anttila ei tosin liiemmin pohdi, voiko tähän vaikuttaa se, että nuoret nykyisin matkustelevat enemmän kuin aiemmat sukupolvet ja ovat muutenkin kansainvälisempiä. Anttila näkee identiteetin myös positiivisena asiana. Emme enää voi olla niin itseemme käpertyneitä, vaan olemme yhä selvemmin ympäröivän maailman osa. Herkkyys ulkomaisille vaikutuksille voi olla voimavara. On eri asia, mitä kulttuurivaikutteita otamme omaksemme. Usein ne ovat länsimaalaisia vaikutteita, sillä vieraan pelkomme estävät muunlaiset vaikutteet. (Emt. 1996, 208–209.)

Suurin osa jyväskyläläisvastaajista on sitä mieltä, että tuntee ulkomailla ollessaan yhteenkuuluvuutta muiden suomalaisten kanssa. Urheilun ja Maamme-laulun kuulemisen vaikutus kansallistunteen kokemiseen sen sijaan jakoi mielipiteitä (kuva 6.5). Miehet näkivät kansallistunteen ja urheilun yhteyden naisia voimakkaammaksi. Tulos on tilastollisesti merkittävä (p=0,005).

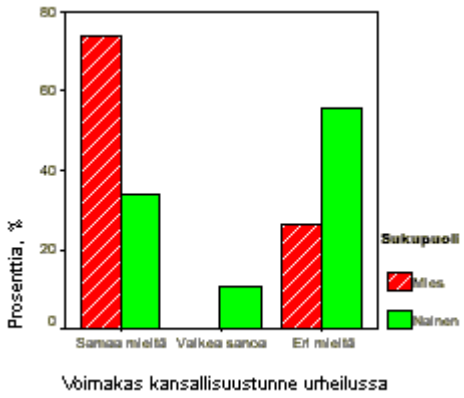

Kuva 6.5: Sukupuolen vaikutus kansallistunteeseen urheilussa.

Ketkä ovat eniten suomalaisia?

JY:n opiskelijoilta kysyttiin kuten baskiopiskelijoiltakin: *"Ketkä ovat mielestäsi kaikkein eniten suomalaisia?"*. Vastauksissa oli suuri hajonta (kuva 6.6). Alkuolettamukseni oli, että suomalaiset valitsisivat kohdan *"he, joilla on Suomen kansalaisuus"*, koska ajattelin suomalaisuuden olevan vastaajille valtio-perustainen asia. Se olisi helpoin keino määritellä suomalaisuus. Todellisuudessa ainoastaan puolet valitsi sen kolmen kohdan joukkoon ja heistä 14 prosentilla se oli ensimmäisenä vaihtoehtona. Kaikista vaihtoehdoista kansalaisuus-attribuutti oli kuitenkin toiseksi suosituin. Yhteiskunnallista attribuuttia edusti myös kohta: *"he, jotka asuvat Suomessa"* sekä primordiaalisten ja yhteiskunnallisten kriteerien välimaastoon jäävä *"he, jotka ovat syntyneet Suomessa"*. Ne valittiin suomalaisuuden kriteereiksi lähes yhtä usein kuin kansalaisuus. Suomalaista sukunimeä ei odotetusti juuri kukaan pitänyt suomalaisuuden kriteerinä. Sen sijaan toista primordiaalista kriteeriä, suomalaisten vanhempien omaamista, piti tärkeänä 40 vastaajaa. Kun tähän lisätään vielä 41 mainintaa suomenkielestä suomalaisuuden määrittelijänä, vaikuttaa siltä, että suomalaisuutta pidetään edelleen melko voimakkaasti primordiaalisena ja/tai yhteiskunnallisena asiana.

Kuitenkin peräti 80 vastaajaa (81 %) valitsi vaihtoehdon *"He, jotka tuntevat itsensä suomalaisiksi ja ovat kiintyneet tähän maahan"* kolmen suomalaisuutta määrittävän piirteen joukkoon ja heistä puolella se oli ensimmäisenä kriteerinä. postmoderni kriteeri oli siis ylivoimaisesti suosituin suomalaisuuden määrittelijä. Näyttäisi siltä, että suomalaiset yhteiskuntatieteilijät, tai ainakin osa heistä, ymmärtävät nykyisin suomalaisuuden suhteellisuuden ja alkaneet määritellä suomalaisuutta enemmän postmoderniin viittaavilla

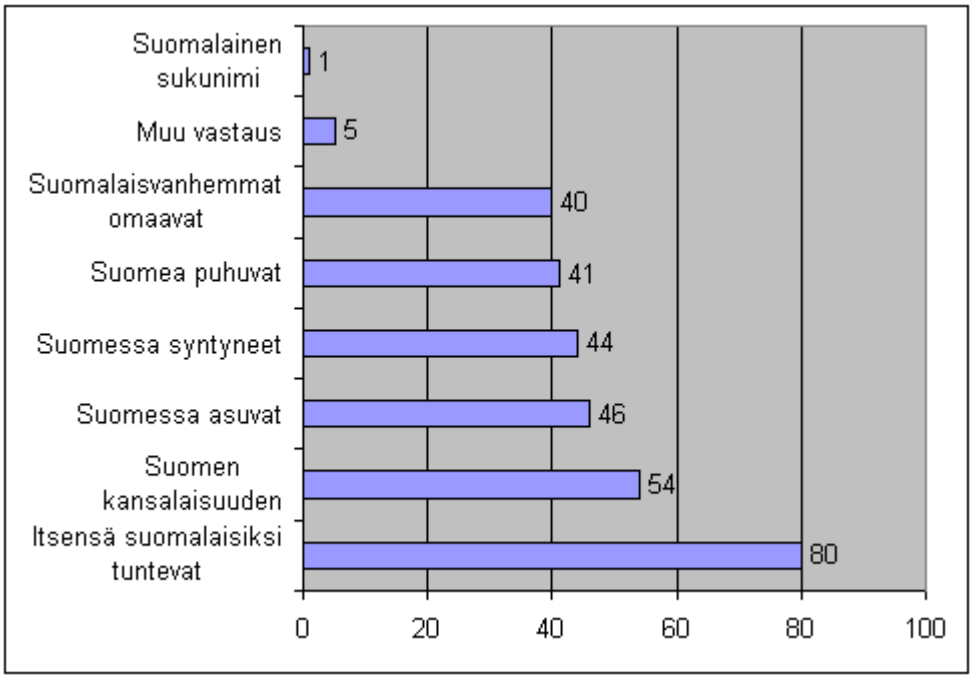

Kuva 6.6: Valitut vaihtoehdot kysymyksessä "Ketkä ovat eniten suomalaisia?"

perusteluilla. Suomalaisuus ei ole heille biologinen ominaisuus vaan sopimuksenvarainen käsite. Yhteiskuntatieteilijöille tämä ajattelutapa on varmasti tutumpaa kuin muille ihmisille. Jorma Anttila (1993, 120) on tutkinut eri sukupolvia edustavien suomalaisten käsityksiä suomalaisuudesta ja huomannut, että kansainvälisen kaupan opiskelijoille suomalaisuus oli enemmän sopimuksenvarainen käsite kuin vanhempien sukupolvien edustajille. Suomalaiset tuntuvat elävän aikaa, jolloin vanhat suomalaisuuden kriteerit eivät enää päde, mutta uusiakaan kriteerejä ei vielä ole sisäistetty.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että jyväskyläläisopiskelijat samaistuvat erittäin voimakkaasti ja ongelmattomasti Suomeen. Valtio samaistumiskohteena on kotikuntaa ja maakuntaa vahvempi. Kansallisuus, sukupuoli ja ikä ovat kaikki tärkeitä identiteetin lähteitä. Kansallinen identiteetti opiskelijoilla näyttäisi perustuvan vertailuasetelmaan "meidän ja muiden" välillä. Suomalaisuuden kriteerit ovat suomalaisillakin postmodernisoitumassa, vaikka primordiaalit ja yhteiskunnalliset kriteeritkin ovat vielä voimissaan.

6.3 Arkipäivän nationalismia Suomessa

EVA on tutkinut suomalaista identiteettiä jo vuosien ajan. Tässä tutkimuksessa on käytetty muutamia heidän kyselylomakkeissaan käyttämiään väittämiä, kuten: *"On onni ja etuoikeus olla suomalainen"* (taulukko 6.6). JY:n opiskelijoiden mielestä näyttää edelleen

olevan lottovoitto syntyä Suomeen, sillä noin 85 prosenttia vastaajista yhtyy väittämään. EVA:n tutkimuksessa syksyllä 2002 vastaava luku oli 74 % (Vaatelias vaalikansa 2002). JY:n opiskelijoiden suurempi myönteisyys väitteeseen verrattuna muihin suomalaisiin selittynee sillä, että nuorimmat ikäryhmät pitävät EVA:nkin tutkimuksessa suomalaisuutta suurimmassa arvossa. Vanhemmat ikäryhmät ovat verotuksen kuormittamia ja kriittisempiä hyvinvointivaltiota kohtaan. (Vaatelias vaalikansa 2002.) Silti luku on hämmästyttävän korkea. Baskiopiskelijoista 69 prosenttia oli samaa mieltä väitteen *"On onni ja etuoikeus kuulua etniseen ryhmääni"* kanssa. Kysymys ei ehkä baskimaalaisilla toiminut yhtä hyvin kuin suomalaisilla ja lisäksi sen vertailu suomalaisten tulokseen on hankalaa, sillä kysymys ei koskenut virallista kansalaisuutta, espanjalaisuutta ja siksi se on saatettu ymmärtää eri tavoin.

Taulukko 6.6: JY: "On onni ja etuoikeus olla suomalainen"

	%
Täysin samaa mieltä	34
Jokseenkin samaa mieltä	51
Vaikea sanoa	10
Jokseenkin eri mieltä	2
Täysin eri mieltä	2
Puuttuva tieto	1
Yhteensä	100

Kyselylomakkeessa esitettiin JY:n opiskelijoille muutamia arkipäivän nationalismia mittaavia väittämiä. Kysymyksen 15.l väite kuului: *"On tärkeää, että Suomi on itsenäinen maa"* (taulukko 6.7). Vastaajat olivat väitteen kanssa lähes yksimielisesti samaa mieltä, tosin osa pienellä varauksella. Mielenkiintoista on, että otoksen naiset ovat miehiä selvästi useammin (peräti 84 %) valinneet vaihtoehdon *"täysin samaa mieltä"*. Tulos on tilastollisesti merkittävä (p=0,000). On syytä pohtia, uskaltaisiko kukaan edes mielessään olla väitteen kanssa eri mieltä, niin syvälle päihimme on iskostettu Suomen itsenäisyyden tärkeys ja kuinka paljon sen eteen on tehty töitä.

Lomakkeessa kysyttiin myös, pitäisikö baskien vastaajien mielestä pyrkiä rauhalliseen autonomiaan vai taistella saavuttaakseen itsenäisyyden (nro 25). Jyväskyläläisistä 38 prosenttia katsoi, ettei tiennyt baskien tilanteesta tarpeeksi voidakseen kommentoida asiaa. Suurin osa eli 45 prosenttia katsoi, että baskien kannattaisi tyytyä autonomiaan. Vain neljä prosenttia oli itsenäisyystaistelun kannalla. Suomen itsenäisyyden puolustamiseen suhtauduttiin täysin eri tavalla. Opiskelijat allekirjoittivat väitteen: *"Jos syttyisi sota, suomalaisten tulisi taistella itsenäisyytensä puolesta"*. (taulukko 6.8) Nyt täysin samaa mieltä olevien lukumäärä on kuitenkin hieman pienempi kuin *"Suomen itsenäisyys*

Taulukko 6.7: JY:"Suomen itsenäisyys on tärkeää"

	%
Täysin samaa mieltä	71
Jokseenkin samaa mieltä	18
Vaikea sanoa	6
Jokseenkin eri mieltä	4
Täysin eri mieltä	1
Yhteensä	100

on tärkeää" väittämässä. Naiset olivat jälleen miehiä enemmän samaa mieltä väitteen kanssa ja vastaajan poliittisella suuntautuneisuudella näytti myös olevan yhteyttä väitteen hyväksymisen kanssa. Keskustan kannattajat olivat sataprosenttisesti täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Sen jälkeen mielipiteet laimenivat järjestyksessä Kokoomuksen, Sosiaalidemokraattien ja Vihreän liiton kannattajien kautta Vasemmistoliittoon. Tulos on tilastollisesti merkittävä (p=0,002), mutta testi ei ole tiukkojen sääntöjen mukaan käytössä liian pienten lukumäärien vuoksi. Aineistosta on poistettu vastaukset, joissa oltiin väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä. Näin oli vastannut viisi vastaajaa 97:sta vastaajasta. Yleisesti ottaen JY:n opiskelijat kannattivat eniten vihreitä (37 %) ja toiseksi eniten sosiaalidemokraatteja (16 %).

Taulukko 6.8: Puolueen kannatuksen suhde "Suomalaisten taisteltava itsenäisyyden puolesta"väitteeseen, %.

	Vihr (N=35)	Sdp (N=17)	Kok (N=7)	Vas (N=11)	Kesk (N=13)	muu/eos (N=9)
Täysin samaa mieltä	49	53	86	27	100	78
Jokseenkin samaa mieltä	23	35	14	64	0	22
Vaikea sanoa	29	12	0	9	0	0
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Ainoastaan yhdessä toisessa kysymyksessä vastaajan puolueella on yhtä suuri vaikutusta mielipiteeseen vaikka todellisuudessa mielipiteet vaikuttavat ennemminkin puolueen valintaan kuin toisinpäin. Väitteeseen 15w *"Olisi oikeus ja kohtuus, että Karjala palautettaisiin Suomelle"* suhtauduttiin yleisesti hyvin kielteisesti. Peräti 66 % oli väitteen kanssa eri mieltä ja samaa mieltä oli vain joka kymmenes vastaaja. Kuitenkin tiettyjen puolueiden kuten Keskustan ja Kokoomuksen kannattajat olivat muita enemmän samaa mieltä väitteen kanssa (taulukko 6.9). Tulos on tilastollisesti merkittävä (p=0,002), mutta ruutujen lukumäärät ovat taas liian pienet.

Taulukko 6.9: Puoluekannan vaikutus Karjala-kysymykseen, %.

	Vihr (N=39)	Sdp (N=17)	Kok (N=7)	Vas (N=12)	Kesk (N=13)	muu/eos (N=10)
Täysin tai jokseenkin eri mieltä	69	88	43	83	39	40
Vaikea sanoa	31	12	43	8	39	20
Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	0	0	14	8	23	40
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Näyttää siltä, ettei Karjalaa enää nähdä suomalaisuudelle tärkeänä symbolina, myyttien historiallisena kehtona, eikä ei herätä suomalaisopiskelijoissa suuria tunteita. Se, että suomalaiset opiskelijat painottavat vahvasti itsenäisyyden puolesta taistelemista suomalaisten kohdalla, mutta eivät baskien kohdalla, voi johtua osittain siitä, että Espanja ja Venäjä isäntämaina ovat hyvin erilaisia. Espanja on osa Euroopan Unionia, länsimainen ja rikkaampi maa kuin Venäjä. Ehkä suomalaisten mielipiteet olisivat olleet erilaisia jos kysymys olisi koskenut tsetseenien itsenäistymispyrkimyksistä Venäjällä tai sitä, oliko Viron itsenäistyminen hyvä asia. Suomen itsenäisyydellä saattaa olla opiskelijoille osittain instrumentaalinen merkitys, Suomessa eletään materiaalisesti ja ehkä henkisestikin paremman tasoista elämää kuin mitä elettäisiin vähemmistönä Venäjällä. Kuitenkin vastauksissa on myös Billigin mainitsemia arkipäivän nationalismin piirteitä.

Väitteessä *"Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälisyyttä vastaan"*, mielipidejakauman hajonta oli suuri (taulukko 6.10). Kysymys on otettu EVA:n tutkimuksesta (Vaatelias vaalikansa 2002). Suomalaisista yleisesti EVA:n kyselyssä syksyllä 2002 oli jopa 75 prosenttia väitteen kanssa samaa mieltä, kun JY:n opiskelijoiden vastaava luku oli 52 prosenttia. Naisopiskelijat olivat miehiä enemmän kulttuurin suojelun kannalla (p=0,005). Opiskelijat eivät pidä kansainvälisyyttä yhtä suurena uhkana Suomelle ja suomalaiselle identiteetille kuin muut väestöryhmät. Nuorilla kansainvälisyys on kansallisen identiteetin täydentävä lisä, ei sen korvike (Vaatelias vaalikansa 2002). Baskiopiskelijoiden mielipide väitettä kohtaan oli hyvin samankaltainen kuin suomalaisopiskelijoilla. Eri vastaajaryhmien välillä oli kuitenkin suuret erot siten, että vain baskeiksi itsensä tuntevat näkivät kulttuurinsuojelun tärkeänä, muut eivät.

Suomessa, kuten muissakin maissa, harjoitetaan valtiollista identiteettipolitiikkaa ja nationalismia. Tämä näkyy muun muassa suomalaisuuden määrittelykysymyksessä. Kenellä on oikeus olla suomalainen? Suomella ei ole aiemmin ollut tarvetta kansalaisuuspolitiikkaan, sillä täältä on lähinnä lähdetty siirtolaiseksi. Kansalaisuuskysymys on tullut

Taulukko 6.10: JY: "Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälisyyttä vastaan."

	%
Täysin samaa mieltä	9
Jokseenkin samaa mieltä	43
Vaikea sanoa	13
Jokseenkin eri mieltä	28
Täysin eri mieltä	8
Yhteensä	100

ajankohtaisemmaksi elintason noustessa ja Suomen vastaanottaessa pakolaisia. On tullut etnis-kulttuurinen pyrkimys määritellä sitä, millaisia Suomen kansalaisten oletetaan olevan. Alasuutari viittaa päätökseen, jonka Suomi teki 1980-luvulla niin sanottujen paluumuuttajien suhteen. Silloin säädettiin lailla, että paluumuuttajat, jotka pystyvät todistamaan vanhempiensa tai isovanhempiensa joukossa olevan entinen Suomen kansalainen, ovat paremmassa asemassa oikeudellisesti kuin muut siirtolaiset. Tämä on esimerkki kansallisvaltion nationalistisesta toiminnasta. (Alasuutari & Ruuska 1999, 48.)

Inkerinsuomalaisten erityisasema paluumuuttajien joukossa kiteytyi vuonna 1990, kun presidentti Mauno Koivisto sanoi inkeriläisten olevan suomalaisia. Vuonna 1996 erityisasema kirjattiin lakiin. Suomessa heitä ei kuitenkaan kutsuta suomalaisiksi vaan inkerinsuomalaisiksi, erotuksena niin kutsuttuihin varsinaisiin suomalaisiin. (Alasuutari & Ruuska 1999, 120–121.) Siirtolaiset ovat vaikeuttaneet myös kielen ja kansakunnan suhdetta. Muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia ulkomaiden kansalaisia on Suomessa jo kymmeniä tuhansia (emt, 200). Suomessa etnisyys ja nationalismi ovat Alasuutarin mukaan suunnilleen sama asia. Tämä näkyy hänen mukaansa muun muassa siinä, että siirtolaisten tuon pelätään vievän viimekädessä vallan suomalaisilta. (Emt, 212.) Keskustelu inkeriläisistä osoittaa, että valtiolla on edelleen mahdollisuus sallia tai kieltää erilaisia identiteetin muotoja ja siten vaikuttaa kansalaisuuden määrittelyyn ja väestön koostumukseen (emt, 235). Suomalaisuuden määrittelyn on aika muuttua yhdentyvässä maailmassa ja yhtenä merkkinä siitä voisi mielestäni pitää nyt toukokuussa 2003 voimaan tullutta kaksoiskansalaisuuslakia. Kaksoiskansalaisuuden ansiosta suuri joukko juuriltaan suomalaisia saa mahdollisuuden ottaa Suomen kansalaisuuden toisen kansalaisuuden rinnalle.

Valtion tuottamista teksteistä on etsitty nationalistia diskursseja, joilla rajataan aidot kansalaiset muista. Pasi Saukkonen on tutkinut Alankomaista ja Suomesta kertovia englanninkielisiä oppaita. Identiteettipoliittisesti niissä on mielenkiintoista se, miten niissä ra-

jataan kansallisesta yhteisön jäsenistä siihen kuulumattomat. Oppaissa esimerkiksi varsinainen suomalaisuus tarkoittaa yleensä suomen kieltä puhuvia ihmisiä, jotka "aidon" suomalaisen tavoin suhtautuvat perinteisiin. Erilaisten väestöjen edustajat ja maahanmuuttajat eivät tähän kuulu eivätkä edes kaikki "syntyperäiset suomalaiset". (Saukkonen 1999, 185.)

Usein korostetaan, että Suomi on etnisesti yksi kaikkein homogeenisimmista maista Euroopassa. Tuija Pulkkinen pohtii, (1999, 133) johtaako moninaisuuden puuttuminen juurensa 1800-luvun ideaan etnisistä kansoista? Homogeenisuutta on liioiteltu ja totuus on kuvailtua värikkäämpi. Suomessa on aina asunut etnisiä vähemmistöjä, näkyvimpänä ryhmänä saamelaiset ja romanit. Muita kauan täällä asuneita yhteisöjä ovat juutalaiset, tataarit ja venäläiset. Myös suomenruotsalaisia voidaan pitää etnisenä vähemmistönä (ks. Allardt ja Starck 1981). Näiden ryhmien erityislaatuisuudet on kuitenkin jätetty pitkälti huomiotta keskusteluissa yhtenäisestä Suomesta. Syvälle juurtunut ajatus siitä, että Suomea asuttavat alkuperäiset suomalaiset, saattaa olla vaikuttanut myös Euroopan standardein mitattuna melko ulkomaalaisvastaiseen politiikkaamme. Maahanmuuttajien määrä on pysynyt hyvin pienenä verrattuna esimerkiksi naapurimaahamme Ruotsiin. (Pulkkinen 1999, 118–136.) Pasi Saukkonen on havainnut Suomella olevan vahva kansallisvaltioidentiteetti, jossa korostetaan yhtenäisyyttä, erottumista ja jatkuvuutta, kun taas esimerkiksi Alankomailla taas on heikko kansallisvaltioidentiteetti, jossa korostetaan sisäistä monimuotoisuutta ja liittymistä laajempiin kokonaisuuksiin ja jossa väestön alkuperäisillä "juurilla" on vain vähän merkitystä. (Saukkonen 1999, 228.) Saukkosen mukaan Alankomaat ovat identiteetiltään risteyksenkaltainen monikulttuurinen yhteisö ja Suomi puolestaan sisäisesti yhtenäinen ja saarenkaltainen (emt., 15). Suomen identiteetin tulkinnat rakentavat homogeenisuutta, jota ei todellisuudesta löydy (emt., 239). Yhtenäisyyttä tuotetaan.

Jyväskyläläisopiskelijoille esitettiin neljä väittämää koskien suomalaisen kulttuurin homogeenisyyttä/heterogeenisuutta (kysymykset 15h-15l). Kun katsotaan vastausten frekvenssejä, huomataan, että jyväskyläläiset yhteiskuntatieteilijät eivät suinkaan näe Suomea homogeenisena maana. Esimerkiksi 84 prosenttia on sitä mieltä, että maakuntien välillä on eroja mentaliteetissa ja ajattelutavoissa ei siis vain kulttuurituotteiden kuten karjalanpiirakoiden tai talkkunan välillä. Enemmistön mukaan myös saamelaiset erottuvat muista suomalaisista selvästi omana etnisenä ryhmänään. Tässä tulokseen saattoi vaikuttaa myös kysymyksen johdatteleva muotoilu. Sen sijaan suomenruotsalaisten ei nähty niinkään eroavan omana ryhmänään, vain kolmasosa oli eri mieltä suomenruotsalaisia täysiksi suomalaisiksi ehdottavan väitteen kanssa. Kieli ei ehkä lopulta ole tärkeä suoma-

laisuutta määrittävä tekijä. Loogista oli kielteisyys Suomen vahvaa yhtenäisyyskulttuuria väittävää lausetta kohtaan, ainoastaan vajaa kolmannes oli edes jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että Suomessakin esiintyy niin sanottua arkipäivän nationalismia, joka ei esiinny yhtä näkyvässä muodossa kuin Baskimaassa. Jyväskyläläisopiskelijat näkevät suomalaisuuden lottovoittona lähes yksimielisesti. Suomen itsenäisyyden puolesta taistelemista ei nähnyt kyseenalaisena juuri kukaan, mutta baskeille katsottiin autonomian olevan riittävä ratkaisu. Karjalaa ei kuitenkaan haluttu takaisin, mutta tässä oli nähtävissä pieniä eroja eri puolueiden kannattajien välillä. Suurin osa opiskelijoista oli myös sitä mieltä. että Suomen tulisi suojella kulttuuriaan kansainvälisyyttä vastaan. Suomi ei ole etnisyydeltään homogeeninen maa ja tämän opiskelijat olivat myös huomanneet.

Luku 7

Vertailua ja pohdintaa

7.1 Kaikki riippuu viiteryhmästä

Tässä luvussa vertailen tähän saakka erillään käsiteltyjä baskimaalaisia ja jyväskyläläisiä opiskelijoita ja heidän kollektiivista itseymmärrystään. Aloitan katsomalla, millaisia piirteitä nämä ryhmät liittävät itseensä ja toisaalta vertailuryhmänä käytettyyn espanjalaisten ryhmään (kysymykset 20 & 21 baskien lomakkeessa, 16 & 17 suomalaisten lomakkeessa). Piirteet on poimittu Ramírez Goicoechean (1991) tutkimuksesta ja kysymyksellä oli tarkoitus tutkia kansallisia stereotypioita. Tilanpuutteen vuoksi käsittelen ainoastaan miehiin liitetyt piirteet. Molemmille ryhmille annetut adjektiivit olivat käytännössä samat, ainoastaan baskien lomakkeessa oleva *"orgulloso y creído"* ei esiinny suomalaisten lomakkeessa, sillä lomakkeen suomentamisen yhteydessä huomasin, etten osannutkaan varmasti suomentaa espanjan kielen sanaa *creído*. Tätä adjektiiviparia (*orgulloso* = ylpeä) en siis käytä ryhmien välisessä vertailussa.

Osa baskimaalaisista opiskelijoista ei halunnut vastata piirteitä koskevaan kysymykseen, koska se oli heistä stereotyypittämistä. Toiseksi kysymys oli melko työläs vastattava ja saattoi siksikin jäädä täyttämättä, mutta osalla vastaamatta jättäneistä oli muukin osa lomakkeesta yleisesti vajavaisesti täytetty. Baskimaalaisten kohdalla osan huonosti täytetyistä lomakkeista selittävät lomakkeen puutteet, sillä sanavalintojeni perusteella osa selvästi luuli, että tarkoitus oli rastittaa adjektiiveista ainoastaan yksi tai useampi sopiva vaihtoehto sen sijaan että jokaiseen tuli vastata asteikolla 1–5. Kaksitoista opiskelijaa arvioi baskit ja espanjalaiset piirteiltään täysin identtisiksi ja peräti kahdeksan heistä oli etniseltä identiteetiltään sekä baski että espanjalainen, eikä yhdenkään äidinkieli ollut euskera. Toiset kaksitoista opiskelijaa halusi välttää yleistämistä ja siksi jätti vastaamatta kysymykseen. Tämä ryhmä oli äskeistä ryhmää heterogeenisempi. Kuusitoista opiskeli-

jaa arvioi annettujen piirteiden sopivuuden baskeihin, mutta jätti espanjalaisia koskevan kysymyksen tyhjäksi. Heistä peräti 11 oli maininnut olevansa etniseltä identiteetiltään vain ja ainoastaan baski ja kahdeksalla oli äidinkielenään euskera.

Yhdistin kiinnostavimmat adjektiivit ryhmiksi ja nimesin uudet summamuuttujat ne seuraavanlaisesti:

1. Rehellisyys ja solidaarisuus (epäitsekäs ja solidaarinen, rehellinen ja lojaali, kunniallinen ja ahkera)
2. Ahkeruus (kunniallinen ja ahkera, käytännöllinen ja tehokas, dynaaminen ja yritteliäs)
3. Ujous ja hiljaisuus (naisten seurassa ujo ja rajoittunut, ihmisten parissa hiljainen ja sulkeutunut)
4. Positiivisuus (kunniallinen ja ahkera, hauska ja iloinen, sivistynyt ja rentokäytöksinen, epäitsekäs ja solidaarinen, hyvä perheenisä, rehellinen ja lojaali)
5. Negatiivisuus (karkea ja tyly toisinaan, juopottelija ja ahmatti, väkivaltainen ja aggressiivinen, jyrkkä ja radikaali)

Baskit ja suomalaiset näkivät sekä oman ryhmänsä että espanjalaiset eri tavalla. Baskien mielestä espanjalaiset ovat rehellisempiä ja solidaarisempia kuin suomalaisten mielestä, mutta kummassakaan ryhmässä vastaajista juuri kukaan ei ole täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Useat eivät osanneet vastata kysymykseen lainkaan. Kun on kyse oman ryhmän rehellisyydestä ja solidaarisuudesta, antavat baskit itselleen paremman arvosanan kuin suomalaiset (taulukko 7.1). On valaisevaa katsoa, miten euskeraksi ja espanjaksi opiskelevien mielipiteet eroavat toisistaan Baskimaan sisällä. Euskeraksi opiskelevien äidinkieli on lähes aina euskera ja he ovat ideologialtaan espanjaksi opiskelevia nationalistisempia. Tämän vuoksi valitsen nimenomaan opiskelukielen ryhmiä erottelevaksi muuttujaksi. Euskeraksi opiskelevat korostavat rehellisyyttä ja solidaarisuutta espanjaksi opiskelevia enemmän. Näyttää siltä, että euskeraksi opiskelevat haluavat kysymyksellä korostaa baskien ylivoimaisuutta espanjalaisiin verrattuna.

Ahkeruutta kartoittavassa kysymyksessä toistui sama ilmiö. Vaikka espanjalaisia eri kielillä opiskelevat kuvasivatkin samalla tavalla, euskerankieliset korostivat espanjankielisiä enemmän baskien olevan ahkeria ja tehokkaita. Espanjaksi ja suomeksi opiskelevat näkivät oman ryhmänsä kyllä melko ahkerana, mutta euskeraksi opiskelevat vielä voimakkaammin. Espanjalaisten ahkeruuden näkemisessä ei löytynyt yliopistojen välisiä eroja. Mielipiteet ryhmien sisällä olivat sen sijaan hajaantuneet. Suurin osa ei osannut vastata kysymykseen ja loput olivat joko jokseenkin eri mieltä tai jokseenkin samaa mieltä adjektiivien sopivuudesta espanjalaisiin. Kaiken kaikkiaan sekä baskit ja suomalaiset näkivät itsensä ahkerampina ja tehokkaampia suhteessa espanjalaisiin. Ujoutta ja hiljaisuutta kuvaavien

Taulukko 7.1: Oman ryhmän ja espanjalaisten näkeminen rehellisenä ja solidaarisena UPV:n ja JY:n opiskelijoilla, %. (Taulukosta on poistettu jokseenkin ja täysin eri mieltä olevat vastaukset, koska niitä oli hyvin vähän. Ryhmien välinen ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä (p=0,000).)

	UPV (N=102)	JY (N=100)
Täysin samaa mieltä	**27**	2
Jokseenkin samaa mieltä	50	56
Vaikea sanoa	23	**42**
Yhteensä	100	100

adjektiivien sopivuudesta baskit ja suomalaiset olivat eri mieltä keskenään. Tässä suomalaiset halusivat korostaa olevansa espanjalaisten vastakohtia - suomalaiset ovat ujoja ja hiljaisia, espanjalaiset kaikkea muuta. Suomalaisvastaajista peräti 96 prosenttia oli jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että espanjalaiset olisivat ujoja tai hiljaisia. Baskeilla vastaaja luku oli 45 prosenttia. Vaikka baskitkin näkevät itsensä ujompina ja hiljaisempina suhteessa espanjalaisiin, ero ei ole heidän mielestään yhtä voimakas kuin mikä ero suomalaisilla on mielestään espanjalaisiin nähden. Tässä kysymyksessä ei ollut suuria eroja espanjan ja euskerankielisten vastaajien välillä.

Negatiivisia adjektiiveja sekä suomalaiset että baskit olivat liittäneet espanjalaisiin samalla tavalla. Suurin osa vastaajista ei osannut sanoa, sopivatko negatiivisia piirteitä kuvaavat adjektiivit espanjalaisiin. Kuitenkin vastaajat olivat useammin samaa kuin eri mieltä piirteiden sopivuudesta. Euskeran kielellä opiskelevista peräti 72 prosenttia ei osannut vastata negatiivisten piirteiden sopivuudesta espanjalaisiin, espanjankielisten vastaavan luvun ollessa 40 prosenttia. Näyttää siltä, että vaikka euskerankieliset baskit haluavat erottautua espanjalaisista korostamalla omia hyviä ominaisuuksiaan (espanjankielisiä enemmän), he tietoisesti varovat yhdistämättä espanjalaisiin negatiivisia piirteitä. Oman ryhmän ollessa kyseessä, suomalaiset liittivät siihen enemmän negatiivisia piirteitä kuin baskit. Mistä tämä johtuu? Keltikangas-Järvinen painottaa, että suomalaisten itsensä vähättely ei kuitenkaan ole merkki suomalaisten huonosta itsetunnosta, kuten usein luullaan. On kulttuurin eroista johtuvaa, miten itsestä kerrotaan ja kulttuurien vertailu onkin siksi hankalaa. (Keltikangas-Järvinen 1996, 222.)

Euskeraksi opiskelevat eivät toisaalta halunneet liittää espanjalaisiin myöskään positiiviseksi luokiteltuja piirteitä. Peräti 75 prosenttia ei osannut sanoa, sopivatko positiiviset piirteet espanjalaisiin vai eivät, vaikka oma ryhmä nähtiin positiivisessa valossa. Jopa 91 prosentilla euskerankielellä opiskelevista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä positiivis-

ten piirteiden sopivuudesta baskeihin, kun espanjankielellä opiskelevien vastaava luku oli 62 prosenttia. Taulukosta 7.2 näkyy, mikä tilanne on suomalaisopiskelijoiden kohdalla. Heistä yli puolet ei osannut vastata kysymykseen. Käytännössä yksikään suomalainen ei ollut väitteiden kanssa täysin samaa mieltä. Espanjalaisten kohdalla suomalaiset eivät osanneet vastata, sopivatko positiiviset piirteet näihin vai eivät. Ne, jotka osasivat sanoa jotakin, liittivät espanjalaisiin positiivisia piirteitä vielä hieman vähemmän kuin suomalaisiin.

Taulukko 7.2: Omaan ryhmään liitetyt positiiviset piirteet eroteltuna opiskelukielen mukaan, %. (Taulukosta on karsittu jokseenkin ja täysin eri mieltä - vastaukset, koska niitä ei käytännössä ollut. Ryhmien väliset erot ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä.)

	espanja (N=67)	euskera (N=36)	suomi (N=36)
Täysin samaa mieltä	13	22	**1**
Jokseenkin samaa mieltä	51	69	39
Vaikea sanoa	36	8	**60**
Yhteensä	100	100	100

Osittain suomalaiset ja baskit korostivat omaa ryhmää kuvatessaan myös samoja piirteitä. Tämä kävi selväksi etenkin haastatteluissa ja avokysymyksissä. Molemmat ryhmät kuvasivat itseään muun muassa sulkeutuneiksi, koviksi tekemään töitä, rehellisiksi ja sisäänpäin kääntyneiksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vain suomalaiset uskoivat todella omaavansa näitä piirteitä. Pasi Saukkonen (1999) on verrannut tutkimuksessaan Suomen ja Alankomaiden identiteettipolitiikkaa keskenään. Hän haastatteli molempien maiden eliitin jäseniä ja huomasi, että molemmissa maissa omaa maata kuvattiin samoilla attribuuteilla ja adjektiiveilla, jopa sellaisissa tapauksissa, jossa kyseistä piirrettä pidettiin oman maan ainutlaatuisuuden osoituksena. (Saukkonen 1999, 13.)

Yhteenvetona voidaan sanoa, että suuri osa baskiopiskelijoista ei halunnut vastata stereotyyppejä kartoittavaan kysymykseen, sillä he halusivat välttää yleistysten tekemistä. Osa näki baskit ja espanjalaiset piirteiltään täsmälleen samanlaisina ja he olivat itsensä sekä baskiksi että espanjalaiseksi tuntevia. He ehkä toisaalta halusivat luoda ristiriidattoman identiteettikuvan itselleen ja toisaalta alleviivata baskinationalistien eronteon naurettavuutta. Ainoastaan baskeiksi itsensä tuntevista osa taas ei halunnut vastata espanjalaisia koskeviin kysymyksiin. Syynä saattoi olla se, että koska espanjalaisilla on vääriä stereotypioita baskeista, eivät baskit halua tehdä samaa virhettä espanjalaisten kohdalla. Suomalaiset näkivät suuremman eron itsensä ja espanjalaisten välillä kuin baskit. Baskit eivät siis yrittäneet identiteettipoliittisin keinoin erottautua espanjalaisista kuvaamalla heitä omaksi vastakohdakseen. Euskeraksi opiskelevat näkivät suuremman eron baskien

ja espanjalaisten välillä kuin espanjaksi opiskelevat. Suomalaiset näkivät itsensä huomattavasti kriittisemmässä valossa kuin baskit, mikä tukee aiempia tutkimuksia. Euskeraksi opiskelevat korostivat eniten positiivisia ominaisuuksiaan. Tämä on luultavasti seurausta Baskimaan kriisiytyneestä tilanteesta.

7.2 Suomalaisuus baskiutta primordiaalisempaa

Kysyttäessä kuka on eniten baski/suomalainen, poikkesivat baskimaalaisten ja suomalaisten vastaukset osittain toisistaan. Kruskal Wallisin testillä voidaan vertailla ei-parametristen muuttujien kohdalla kahden eri ryhmän vastausten samankaltaisuutta (taulukko 7.3). Jyväskyläläisvastaajat painottivat maassa asumista vanhempien omaamista baskimaalaisia enemmän. Syntymäpaikkaa, kieltä ja tunnetta painotettiin yhtä paljon. Sukunimeä ei painottanut kumpikaan ryhmä.

Taulukko 7.3: UPV:n ja JY:n opiskelijoiden vastausten samankaltaisuus baskiuden/suomalaisuuden määrittelyssä

Test Statistics[a,b]

	χ^2	df	Asymp. sig.
Baskimaassa/Suomessa asuvat ja työskentelevät	10,322	1	,001
Baskimaassa/Suomessa syntyneet	,517	1	,472
Euskeraa/suomea osaavat ja puhuvat	1,269	1	,260
Baski-/suomalaisvanhemmat omaavat	35,447	1	,000
Baskeiksi/suomalaisiksi itsensä tuntevat	,570	1	,450
Baski-/suomalaissukunimelliset	1,314	1	,252

a. Kruskal Wallis Test
b. Grouping Variable: Yliopisto

Se, että suomalaisopiskelijat painottavat baskeja enemmän vanhempien merkitystä suomalaisuuden määrittelyssä, viittaa suomalaisten perustelussa enemmän painotettavan primordiaalisia piirteitä (taulukko 7.4). Suomalaisistakaan ei tätä vaihtoehtoa tosin ollut valinnut kuin vajaa puolet vastaajista. Ero on kuitenkin suuri baskimaalaisiin verrattuna, joista vaihtoehdon oli valinnut ainoastaan seitsemän prosenttia vastaajista ja heistäkin lähes kaikki olivat espanjankielisiä. Tulos on tilastollisesti erittäin merkittävä (p=0,000).

Asumista koskevassa väitteessä ryhmien välinen ero oli tilastollisesti merkittävä (p=0,007). Asuminen edustaa yhteiskunnallista kriteeriä ja on rinnastettavissa suomalaisten tapauksessa myös väitteeseen: *"he, joilla on suomen kansalaisuus"*. Kuten jo aiemmin olemme huomanneet, usein suurimmat erot eivät ilmene baskimaalaisten ja suomalaisten opiske-

Taulukko 7.4: Vanhempien taustan painottaminen baskiuden/suomalaisuuden kriteerinä, %.

	UPV (N=128)	JY (N=105)
ei valittuna	**93**	**59**
ykkösvaihtoehto	1	10
kakkosvaihtoehto	3	21
kolmosvaihtoehto	3	10
Yhteensä	100	100

lijoiden välillä, vaan euskerankielisten ja espanjankielisten baskimaalaisten välillä. Joissakin tilanteissa suomalaisten opiskelijoiden vastaukset ovat enemmän samankaltaisia espanjaksi opiskelevien kanssa kuin euskeraksi opiskelevien kanssa. Tällainen tilastollisesti erittäin merkittävä tulos (p=0,000) tulos saadaan esimerkiksi ristiintaulukoimalla opiskelukieli ja kielen merkitys baskiuden/suomalaisuuden määrittelyssä (taulukko 7.5). Tässä ero voisi johtua siitä, että euskerankielisten opiskelijoiden vastaukset ovat voimakkaimmin politisoituneita. Suomalaisilla ei ole samanlaista tarvetta erottautua ei-suomenkielisestä väestöstä, koska valtio on suomenkielinen.

Taulukko 7.5: Kielen painotus baskiuden/suomalaisuuden määrittelyssä opiskelukielen mukaan luokiteltuna, %.

	espanja (N=78)	euskera (N=50)	suomi (N=105)
ei valittuna	**65**	28	**59**
ykkösvaihtoehto	4	22	7
kakkosvaihtoehto	12	26	16
kolmosvaihtoehto	19	24	18
Yhteensä	100	100	100

Molemmat ryhmät painottavat voimakkaasti tunnetta baskiuden/suomalaisuuden määrittelyssä (taulukko 7.6). Vaihtoehto on kuitenkin jäänyt suomalaisilta ja espanjaksi opiskelevilta useammin valitsematta kuin euskerankielellä opiskelevilta. Tulos on tilastollisesti merkittävä (p=0,009).

Kysyin baski- ja suomalaisopiskelijoilta, mistä erot heidän ja muiden kansojen välillä johtuvat. Suomalaiset painottivat baskeja huomattavasti enemmän ilmastoa, maantiedettä ja eristäytyneisyyttä. Molemmat korostivat kulttuuria, tapoja ja historiaa. Baskeilla näkyi poliittisuus: he korostivat tunnetta, vihaa, poliittista tilannetta ynnä muuta sellaista sekä käyttivät ylisanoja (ikivanha kieli ja niin edelleen). Baskit ja suomalaiset korostivat siis

Taulukko 7.6: Tunne-kriteerin painotus baskiuden/suomalaisuuden määrittelyssä opiskelukielen mukaan luokiteltuna, %.

	espanja (N=78)	euskera (N=50)	suomi (N=105)
ei valittuna	**15**	**2**	**23**
ykkösvaihtoehto	67	67	50
kakkosvaihtoehto	12	24	15
kolmosvaihtoehto	6	8	12
Yhteensä	100	100	100

osittain eri asioita, vaikka molempien ryhmien kohdalla samat syyt kuten ilmasto, eristäytyneisyys, historia, kieli ja politiikka ovat varmasti vaikuttaneet ryhmien välisiin eroihin. Perustelut ovat mielivaltaisesti valikoituneita ja historiaa kirjoitetaan ja selitetään omiin tarkoitusperiin sopivalla tavalla.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että jyväskyläläisopiskelijat määrittelevät suomalaisuuden baskeja enemmän primordiaalisin ja yhteiskunnallisin piirtein. Toisaalta baskiopiskelijat jakaantuvat mielipiteissään kahtia riippuen siitä, opiskeleeko informantti euskeraksi vai espanjaksi. Jälkimmäisten vastaukset olivat usein samankaltaisempi suomalaisten vastausten kanssa.

7.3 Lopuksi

Näyttää siltä, että baskiopiskelijat ovat hyvin kiintyneitä sekä kotiseutuunsa että Baskimaahan eikä tämä kiintymys identiteettipolitiittinen kysymys. Suomalaisopiskelijat eivät yhtä kiinnittyneitä kotiseutuunsa, mutta epäröisivät silti muuttaa pois Suomesta. Sekä Baskimaan että Jyväskylän yliopistojen opiskelijat olivat yksimielisiä oman kulttuurinsa symboleista ja tavoista. Näitä ominaispiirteitä pidettiin itsestäänselvyyksinä vaikka osa niistä oli hyvin abstrakteja ja yleismaailmallisia kuten lippu tai joulu. Molemmat ryhmät korostavat valikoiden tiettyjä piirteitä, kuten suomalaiset alkoholinkäyttöään ja baskit rakkauttaan hyvään ruokaan vaikka molemmat tavat sopisivat molempiin ryhmiin.

Kysyttäessä oman ryhmän ihmisten tyypillisiä piirteitä, baskiopiskelijat varoivat tekemästä yleistyksiä vaikka osasivatkin toisaalta mainita tyypilliset piirteet. Kielteistä kuvaa omasta ryhmästä ei haluttu antaa vaan kielteisetkin seikat (esim. sulkeutuneisuus) käännettiin myönteisiksi. Tämä saattaa toisaalta olla yleismaailmallinen piirre, mutta toisaalta johtua tilanteesta, jossa monilla espanjalaisilla on kielteisiä stereotypioita baskeista ja baskit joutuvat puolustamaan etnistä identiteettiään. Baskeja ei kuvattu fyysisillä piirteillä,

eivätkä vastaajat siten nähneet baskeja biologisena "rotuna". Suomalaisopiskelijat mainitsivat yksimielisesti suomalaisiin liitetyt piirteet eivätkä kaihtaneet yleistämistä. Tyypillisinä piirteinä suomalaisille pidettiin hiljaisuutta, rehellisyyttä ja ahkeruutta. Muiden kansojen ajateltiin näkevän suomalaiset samoin, mutta lisäksi alkoholisteina. Omaan itseen liitetyt piirteet olivat muihin suomalaisiin liitettyjä piirteitä positiivisempia. Tämä saattaa johtua siitä, että itsestä halutaan antaa myönteinen kuva tai siitä, että vertailukohteena ovat nyt muut suomalaiset, eivät ulkomaalaiset. Syynä voi olla myös se, että korkeakouluopiskelijat katsovat olevansa tavallisten suomalaisten "yläpuolella". Yleisesti ottaen suomalaisille tyypillinen itserasismi näyttää opiskelijoilla hieman vähentyneen ja myös suomalaisuuden myönteisiä piirteitä mainittiin.

Se, mihin henkilö kertoo identifioituvansa, ei välttämättä kerro hänen todellisesta samaistumisestaan. Osa informanteista kertoi tuntevansa itsensä esimerkiksi espanjalaiseksi tai maailmankansalaiseksi, mutta tarkemmin katsottuna selvisi etteivät he kuitenkaan antaneet niille etusijaa muihin merkitysten lähteisiin verrattuna. Baskimaan kriisiytyneen tilanteen vuoksi monien suhde baski-identiteettiin on ongelmallinen ja tarkoituksena on ainoastaan erottautua radikaaleista nationalisteista, jotka puolestaan tunnustautuivat etniseltä identiteetiltään ainoastaan baskeiksi. Tosibaskeiksi itsensä tuntevat nationalistit pyrkivät erottautumaan muista, espanjalaismyönteisistä baskeista. Muualta tulleiden vanhempien lapsilla, jotka eivät puhuneet euskeraa, oli helpompi samaistua sekä espanjalaisiin ja baskeihin kuin alkuperäisten baskien lapsilla. Pelkästään baskiksi itsensä luokittelevien määrä aineistossa oli suuri, luultavasti johtuen euskerankielisten suuresta lukumäärästä ja Bizkaian provinssista, jossa kysely suoritettiin. Käytännössä kukaan ei kuitenkaan halunnut identifioitua pelkästään Espanjaan. Baskius ja espanjalaisuus olivat monille ideologisia käsitteitä. Identifioituminen näyttää periytyvän useassa tapauksessa vanhemmilta lapsille, kuitenkin niin, että lapset tuntevat itsensä vanhempia voimakkaammin baskeiksi. Samassa perheessäkin voi kuitenkin esiintyä erilaisia etnisiä identiteettejä.

Vaikuttaa siltä, että identiteetti on Baskimaassa postmodernisoitunut niin, että identiteettiä on mahdollista manipuloida ja se voidaan valita. Identiteetti voi vaihtua kesken haastattelun sekä eri viiteryhmissä ja henkilöillä on useita keskenään ristiriidassa olevia osa-identiteettejä. Baskimaalaiset opiskelijat ovat selvästi joutuneet pohtimaan suhdettaan identiteettiinsä. On kuitenkin muistettava, ettei etnistä identiteettiä ei voi postmodernissa maailmassakaan vaihtaa kuin viime vuoden vaatteita. Jyväskyläläisopiskelijat samaistuvat erittäin voimakkaasti ja ongelmattomasti Suomeen. Valtio samaistumiskohteena on kotikuntaa ja maakuntaa vahvempi. Kansallisuus, sukupuoli ja ikä ovat kaikki tärkeitä identiteetin lähteitä. Kansallinen identiteetti opiskelijoilla näyttäisi perustuvan vertailuasetelmaan "meidän ja muiden" välillä. Jyväskyläläisopiskelijoilla ei näyttänyt

olevan samanlaista identiteettikriisiä kuin baskeilla, vaikka identiteetti Suomessakin on käymässä moniselitteisemmäksi.

Ainoa primordiaali kriteeri baskiuden määrittelyssä nykyisin on kieli, jota painottavat sillä opiskelevat. Espanjaa puhuvat painottivat vastaavasti enemmän Baskimaassa syntymistä tai asumista. Poliittista ideologiaa ei nähty baskiuden kriteerinä juurikaan, useimmin niitä kannattivat euskerankieliset, radikaalit nationalistit sekä miehet. Suurin osa painotti, että eniten baskeja ovat ne, jotka tuntevat itsensä baskeiksi. Tämä viittaa baski-identieetin postmodernisoitumiseen. On kuitenkin muistettava, että postmoderneja piirteitä omaavia argumenttejakin on mahdollista käyttää monin tavoin ja kuten mainittu, manipuloiden, identiteettipolitiikan keinoina. Kun itsenäisyyttä halajava haluaa tunnekriteerin avulla saada määriteltyä baskeiksi mahdollisimman laajan joukon ihmisiä, jotta vaatimukset itsenäisyydestä olisivat oikeutettuja. Baskimaata rakastaminen tarkoittaa hänelle poliittista ideologiaa. Ei-nationalistit taas korostavat tunnetta, koska eivät halua sotkeutua politiikkaan ja haluavat korostaa jokaisen valinnanvapauden olla mitä mieltä haluaa. Sama vaihtoehto kysymyksessä *"kuka on kaikkein baskein"* on siis mahdollista valita monella eri kriteerillä.

Suomalaisopiskelijat valitsivat hyvin erilaisia ominaisuuksia määrittelemään sitä, kuka on suomalainen. Osittain määritelmät perustuivat primordiaaleihin piirteisiin kuten sukujuuriin ja kieleen, osa taas perustui käsitykseen Suomesta poliittisena yksikkönä, kuten asuminen Suomessa ja Suomen kansalaisuus. Suomalaisuuden kriteerit ovat kuitenkin suomalaisillakin postmodernisoitumassa. Kansallinen identiteetti on subjektiivinen, muuttuva ja kontekstisidonnainen asia. Kukin on sitä, miksi hän itsensä tuntee. Postmoderni peruste baskina/suomalaisena oloon on heikompi kuin primordiaalinen peruste, jonka avulla on mahdollista varmimmin sulkea ryhmään kuulumattomat ihmiset sen ulkopuolelle.

Nationalismia esiintyy yhtä lailla Suomessa ja suomalaisten keskuudessa kuin Baskimaassa ja baskeilla. Se saa vain eri muotoja, Baskimaassa nationalismi on näkyvämpää, poliittisesti aktivoituneempaa kuin Suomessa. Jyväskyläläisopiskelijat näkevät suomalaisuuden lottovoittona lähes yksimielisesti. Suomen itsenäisyyden puolesta taistelemista ei nähnyt kyseenalaisena juuri kukaan, mutta baskeille katsottiin autonomian olevan riittävä ratkaisu. Karjalaa ei kuitenkaan haluttu takaisin, mutta tässä oli nähtävissä pieniä eroja eri puolueiden kannattajien välillä. Suurin osa opiskelijoista oli myös sitä mieltä. että Suomen tulisi suojella kulttuuriaan kansainvälisyyttä vastaan.

Tulevaisuudessa saattaa olla, että ihmiset samaistuvat enemmän identiteetiltään esimerkiksi Eurooppaan. Tämän ei kuitenkaan tarvitse poistaa tunnetta kansallisesta tai etnis-

estä identiteetistä. Ihminen voi identifioitua yhtäaikaisesti kotiseutuunsa, maakuntaansa, valtioonsa ja vaikka mantereeseensa. Tätä osa haastateltavista painottikin. Ensin Euroopasta pitää kuitenkin tulla muutakin kuin vain taloudellinen ja poliittinen liitto. Ihmisten on tunnettava kulttuurista yhteenkuuluvaisuutta muiden eurooppalaisten kanssa. On turha olettaa, että tulevaisuudessa ihmiset yhtäkkiä alkaisivat tuntea itsensä eurooppalaisiksi tai maailmankansalaiseksi. Ensin tulee identifioitua perheeseen, sukuun ja kansallisuuteen - ryhmiin joiden kulttuuriset merkitysjärjestelmät yksilö jakaa.

Nationalismi ja kansallinen identiteetti ovat ajankohtaisia aiheita, joita tutkitaan koko ajan lisää ja joista käydään jatkuvaa keskustelua. Tätä tutkimusta viimeistellessä on Helsingin Sanomien mielipideosastolla ollut harva se päivä kirjoituksia näistä teemoista. Euroopan Unionin uuden perustuslain kirjoittaminen nostaa kysymyksiä kansallisvaltioiden tulevaisuudesta ja uudesta eurooppalaisesta identiteetistä. EU on aikoinaan perustettu nationalismin vastavoimaksi ja siksi onkin tärkeää olla tarkkana sen kanssa, ettei EU ala luoda uutta nationalismia esimerkiksi yhteisen presidentin tai rajojen vahvistamisen kautta. Vaikka ihmisen perusluonteeseen kuuluukin jaotella maailma "meihin" ja "muihin", on mahdollista elää rauhanomaisesti muita kansoja kunnioittaen ja auttaen.

Tutkimukseni on vasta alustava vertailu suomalaisten ja baskimaalaisten kollektiivisesta itseymmärryksestä. Mielestäni onnistuin melko hyvin löytämään mielenkiintoisia yhtäläisyyksiä ja eroja näiden kahden ryhmän välillä ja toivottavasti ne auttavat ymmärtämään paremmin etnisen ja kansallisen identiteetin muodostumista ja sen suhteellisuutta. Onnistuin vastaamaan tutkimuskysymyksiini, jotka tosin muuttuivat tutkimuksen kuluessa. Tieto jäi kuitenkin osittain pinnalliseksi ja osaan tuloksista olisi hyvä saada vavistusta jatkotutkimuksella. Uskon tulosteni pätevän laajemminkin nykyisiin yliopisto-opiskelijoihin yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ulkopuolella. Muilla ikäluokilla testattuna tulokset olisivat todennäköisesti erilaisia.

Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista tehdä laajempia haastatteluja, jolloin tulisi selvemmin esille se, miten samalla henkilöllä voi olla useita ristiriitaisia osaidentiteettejä ja miten identiteettikertomusta rakennetaan. Olisi myös mielenkiintoista tutkia roolin ja identiteetinlähteiden eroja. Milloin rooli muuttuu osaksi identiteettiä? Olisi myös tarpeellista tutkia enemmän sitä, mikä ryhmä missäkin tilanteessa otetaan vertailukohdaksi, kun omaa identiteettiä rakennetaan. Missä tilanteissa kansallinen identiteetti on merkityksellisempi ja missä tilanteissa jokin muu, kuten sukupuoli, ikä tai ammatti ajaa sen ohi? Lisäksi olisi syytä enemmän tutkia, miten kansallinen identiteetti muuttuu sukupolvelta toiselle. Näin saadaan parempi arvio siitä, millainen on etninen/kansallinen identiteetti tulevaisuudessa.

Lähteet

Haastattelut (haastattelut espanjan kielellä, nauhat haastattelijan hallussa)

I1: 6.1.2003 Donostia, nainen 25 vuotta, psykologi, syntynyt Donostiassa, Gipuzkoassa
I2: 6.1. 2003 Donostia, nainen 25 vuotta, euskeran opiskelija, syntynyt Donostiassa, Gipuzkoassa
I3: 12.1.2003 Mungia, nainen 19 vuotta, geologian opiskelija, syntynyt Mungiassa, Bizkaiassa
I4: 12.1.2003 Mungia, mies 26 vuotta, kielten jatko-opiskelija, syntynyt Leioassa, Bizkaiassa
I5: 14.1.2003 Bilbao, mies 22 vuotta, opiskelee ja töissä yliopistolla, syntynyt Barakaldossa, Bizkaiassa
I6: 14.1.2003 Bilbao, mies 25 vuotta, töissä operaattorina, syntynyt Barakaldossa, Bizkaiassa
I7: 15.1.2003 Arrigorriaga, mies 23 vuotta, valtio-opin opiskelija, syntynyt Barakaldossa, Bizkaiassa + tiedonannot sähköpostitse 27.6.2003 ja 24.8.2003<
I8: 16.1.2003 Arrigorriagassa, mies 22 vuotta, työsuhteiden opiskelija ja käy töissä, syntynyt Basaurissa, Bizkaiassa
I9: 17.1.2003 Arrigorriagassa, nainen 21 vuotta, biologian opiskelija, syntynyt Barakaldossa, Bizkaiassa

Painetut lähteet

Ahonen, Timo (1993) Kaksoiselämää: Ison-Britannian skotit. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.) Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Helsinki: Gaudeamus.

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1989) Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin ja Stenius, Henrik (toim.) Kansa liikkeessä. Toimittajat ja Kirjayhtymä Oy Vaasa Oy: Vaasa.

Alasuutari, Pertti (1998) Älymystö ja kansakunta. Teoksessa Alasuutari ja Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti & Ruuska, Pekka (1999) Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Allardt, Erik & Starck, Christian (1981) Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Helsinki. WSOY.

Allardt, Erik (1988) Yhteiskuntamuoto ja kansallisvaltio. Teoksessa Maailmankulttuurien äärellä. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö. Jyväskylän yliopisto.

Anderson, Benedict (1991) Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism. London: Verso.

Anttila, Jorma (1993) Käsitykset suomalaisuudesta - traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa T. Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Anttila, Jorma (1996) Onko suomalaisuudessa samastumiskohteena mitään erityistä? Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Helsinki: SKS.

Anttonen, Marjut (1999) Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla. Helsinki: SKS.

Apo, Satu (1998) Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa Alasuutari ja Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Arruabarrena, Jesus Mari (2002) Ultima Generación. The Last Generation. Bilbao: Diputación Foral de Bizkaia.

Avilés, Juan (2002) Identidad nacional y actitudes ante el terrorismo en la Comunidad Autónoma Vasca. Osoitteessa: <http://www.urg.es/ ceas/ Terrorismo/15.pdf> [viitattu 25.7.2003]

Banks, Marcus (1996) Ethnicity: Anthropological Constitutions. London: Routledge.

Barth, Fredrik (1970a) Introduction. Teoksessa Barth, Fredrik (toim.) Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference. Bergen-Oslo: Universitets Forlaget.

Barth, Fredrik (1970b) Pathan Identity and Its Maintenance. Teoksessa Barth, Fredrik (toim.) Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference. Bergen-Oslo: Universitets Forlaget.

Bauman, Zygmunt (1997) Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.

Billig, Michael (1995) Banal Nationalism. London: Sage.

Castells, Manuel (1999) The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society, and Culture. Volume 2. Oxford: Blackwell.

DeBenardi, Jean (1994) Social Aspects of Language Use. Teoksessa Ingold, Tim (toim.) Companion Encyclopedia of Anthropology. London: Routledge.

Elzo, Javier (toim.) (1996) Los valores en la Comunidad Autónoma del País Vasco. Su evolución en los años 1990-1995. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.

Eriksen, Thomas Hylland (1993) Ethnicity & Nationalism. Anthropological Perspectives. London- Boulder-Colorado: Pluto Press.

Eskola, Antti (1996) Suomalaisuuden logiikoista. Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Helsinki: SKS.

Gellner, Ernest (1983) Nations and Nationalism. Oxford: Blackwell.

Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.

Gutierrez, M. (2002) Terror in the Pyrenees. Nation 274 (11), 20-22.

Hadingham, Evan (1992) Europe's Mystery People. World Monitor 5 (9), 34-41.
Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
Heiberg, Marianne (1989) The Making of the Basque Nation. Cambridge: Cambridge University Press.
Helsingin Sanomat (2000) Espanjan hallitus kannusti ETA:a vastaan. 24.9.2000
Helsingin Sanomat (2003) Korsikan nationalisteilla on oma henkilötodistus. 1.8.2003
Hobsbawm, Eric (1994) Nationalismi. Tampere: Vastapaino.
Häkli, Jouni (1999) Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Tampere: Vastapaino.
Juventud Vasca (2000) Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.
Kaunismaa, Pekka (1994) Kansakunnan myytti ja todellisuus? Kulttuuritutkimus 11 (2), 47-50.
Kaunismaa, Pekka (1997) Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. Sosiologia 34 (3), 220-230.
Keltikangas-Järvinen, Liisa (1996) Suomalainen kansanluonne. Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75-76. Helsinki: SKS.
Korhonen, Teppo (1993) Suomalaisuuden aineellisista symboleista. Teoksessa Korhonen, Teppo(toim.) Mitä on suomalaisuus. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
Krötzl, Christian (1993) Sveitsin malli. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.) Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Helsinki: Gaudeamus.
Layder, Derek (1998) Sociological Practice. Linking Theory and Social Research. London: Sage.
Linstroth, J.P. (2002) The Basque Conflict Globally Speaking: Material Culture, Media and Basque Identity in the Wider World. Oxford Developent Studies 30 (2).
Lyytikäinen, Pirjo (1999) Birth of a Nation. The Literary Inscription of Finnishness. Teoksessa Lehtonen, Tuomas M.S. (toim.) Europe's Norhern Frontier. Perspective's on Finland's Western Identity. Porvoo: WSOY.
Lönnqvist, Bo (1981) Suomenruotsalaiset. Kansantieteellinen tutkielma kieliryhmästä. Jyväskylä: Gummerus.
MacClancy, Jeremy (1996) Nationalism at Play. The Basques of Vizkaya and Athletic Club de Bilbao. Teoksessa MacClancy, Jeremy (toim.) Sport, Identity and Ethnicity. Oxford: Berg.
Mäkelä, Klaus (1999) Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Helsinki. Gaudeamus.
Peltonen, Matti (1998) Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineksina. Teoksessa Alasuutari ja Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino.
Pulkkinen, Tuija (1999) One Language, One Mind. The Nationalist Tradition in Finnish Political Culture. Teoksessa T.M.S. Lehtonen (toim.) Europe's Norhern Frontier. Perspective's on Finland's Western Identity. Porvoo: WSOY.

Pulkkinen, Tuija (1999) Identiteetti ja ei-identiteetti. Alkuperästä ja ykseydestä moneuteen ja toistoon identiteettipolitiikassa. Ajatus 56. Suomen Filosofisen yhdistyksen vuosikirja. Helsinki.

Puuronen, Vesa (2003) Kansallisvaltioiden aika on mennyt jo ohi. Kirjoitus Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 18.7.2003

Raento, Pauliina (1993a) Kansallisten konfliktien käsitteet. Teoksessa Pauliina Raento (toim.) Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa.Helsinki: Gaudeamus.

Raento, Pauliina (1993b) Jakautunut Baskimaa. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.) Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa.Helsinki: Gaudeamus.

Raento, Pauliina (1996) Territory, pluralism, and nationalism in the Basque Country of Spain. Julkaisematon. Säilytyspaikkana Kumpulan tiedekirjasto, Helsinki.

Ramírez Goicoechea, Eugenia (1991) De jóvenes y sus identidades. Socioantropología de etnicidad en Euskadi. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

Rinnekangas, Reijo (1988) Baskit. Helsinki: Weiling+Göös.

Saukkonen, Pasi (1999) Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Helsinki: SKS.

Saukkonen, Pasi (2002) Onko kansakunnasta enää identiteetin lähteeksi? Luento Renvall-instituutin Nationalismi-luentosarjalla 5.2.2002 Tiivistelmä. Saatavilla internetissä: <http://www.valt.helsinki.fi/staff/psaukkon/luentoja/nationalismi2002.html> [viitattu 26.3.03]

Sintonen, Teppo (1999) Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. Jyväskylä: SoPhi.

Shafir, Gershon (1995) Immigrants and Nationalists. Ethnic Conflict and Accommodation in Catalonia.

Sipilä, Annamari (2003) Eipäs haukuta meidän ranskalaisia. Artikkeli Helsingin Sanomissa 3.6.2003

Smith, Anthony D. (1991) National Identity. London: Penguin Books.

Sociómetro Vasco 17 (2001) <ftp://gvas.euskadi.net/pub/gv/estudios_sociologicolos/sv17.pdf> [viitattu 20.8.2003]

Sullivan, John (1988) ETA and Basque Nationalism. The Fight for Euskadi 1890-1986. London: Routledge.

Tennberg, Monica (1993) Etnisiä konflikteja selittävät teoriat ja niiden ongelmat. TeoksessaRaento, Pauliina (toim.) Yhdessä erikseen. Kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, Osmo (2003) Kansallisvaltiolla on yhä merkityksensä. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa 24.7.2003.

Vaatelias vaalikansa. Raportti suomalaisten asenteista 2003. Elinkeinoelämän valtuuskunnan julkaisu. Saatavilla internetissä: <http://www.eva.fi> [viitattu 24.7.2003]

Waters, Mary C. (1990) Ethnic Options. Choosing Identities in America. Los Angeles: University of California Press.

Ylikangas, Heikki (1996) Metsä suomalaisen mentaliteetin kasvualustana. Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Helsinki: SKS.

A Lyhenteet

EA	Eusko Alkartasuna (radikaali nationalistipuolue, sittemmin yhdistynyt HB:n kanssa)
ETA	Euskadi Ta Askatasuna (Baskimaa ja Vapaus, itsenäisyyttä tavoitteleva terroristijärjestö)
HB	Herri Batasuna (nyttemmin kielletty, radikaali nationalistipuolue)
IU/EB	Izquierda Unida/Ezker Batua (yhdistyneet vasemmistopuolueet)
JY	Jyväskylän yliopisto
PNV/EAJ	Partido Nacionalista Vasco/Eusko Alderdi Jeltzalea (maltillinen nationalistipuolue)
PP	Partido Popular (espanjalainen oikeistopuolue)
PSOE	Partido Socialista Obrero Español (espanjalainen työväenpuolue)
UPV	Universidad del País Vasco (Baskimaan yliopisto)

B Seitsemän baskiprovinssia ja niiden pääkaupungit

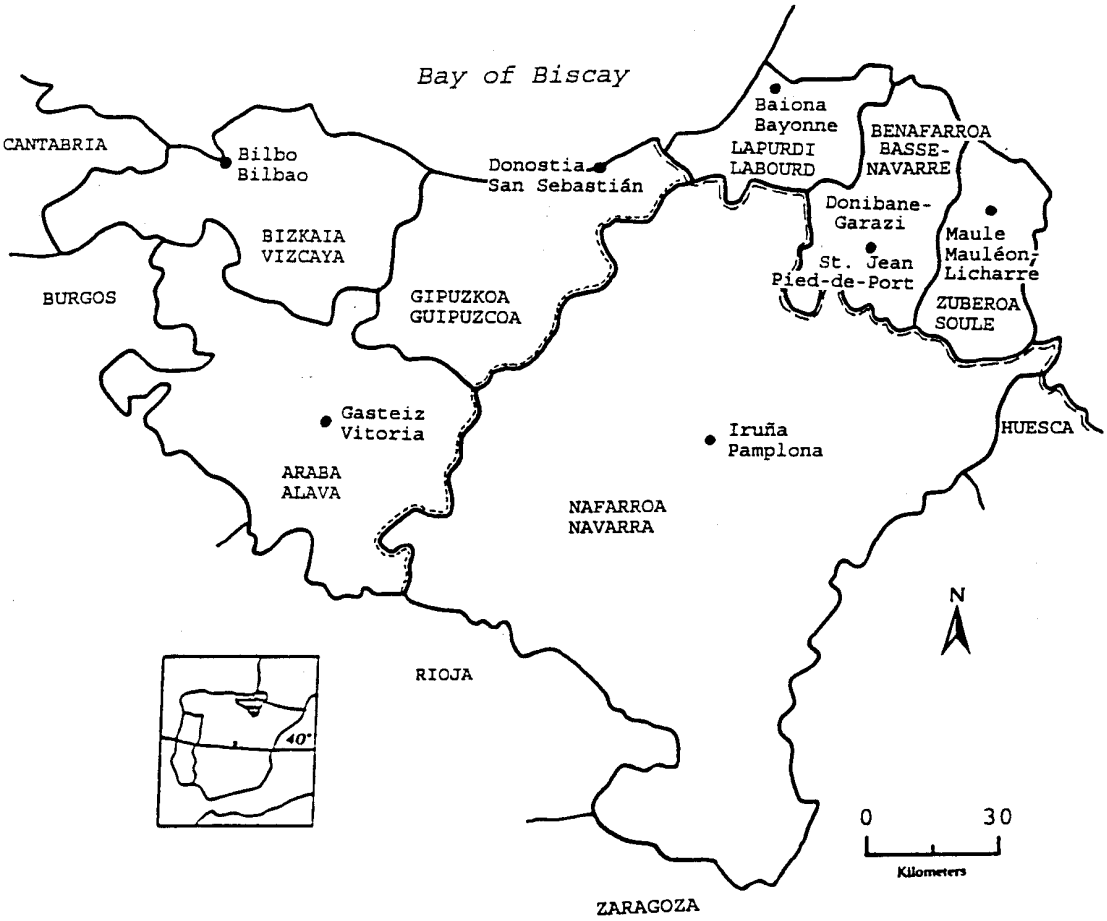

Lähde: Raento 1996, 6.

C Espanjan autonomiset maakunnat

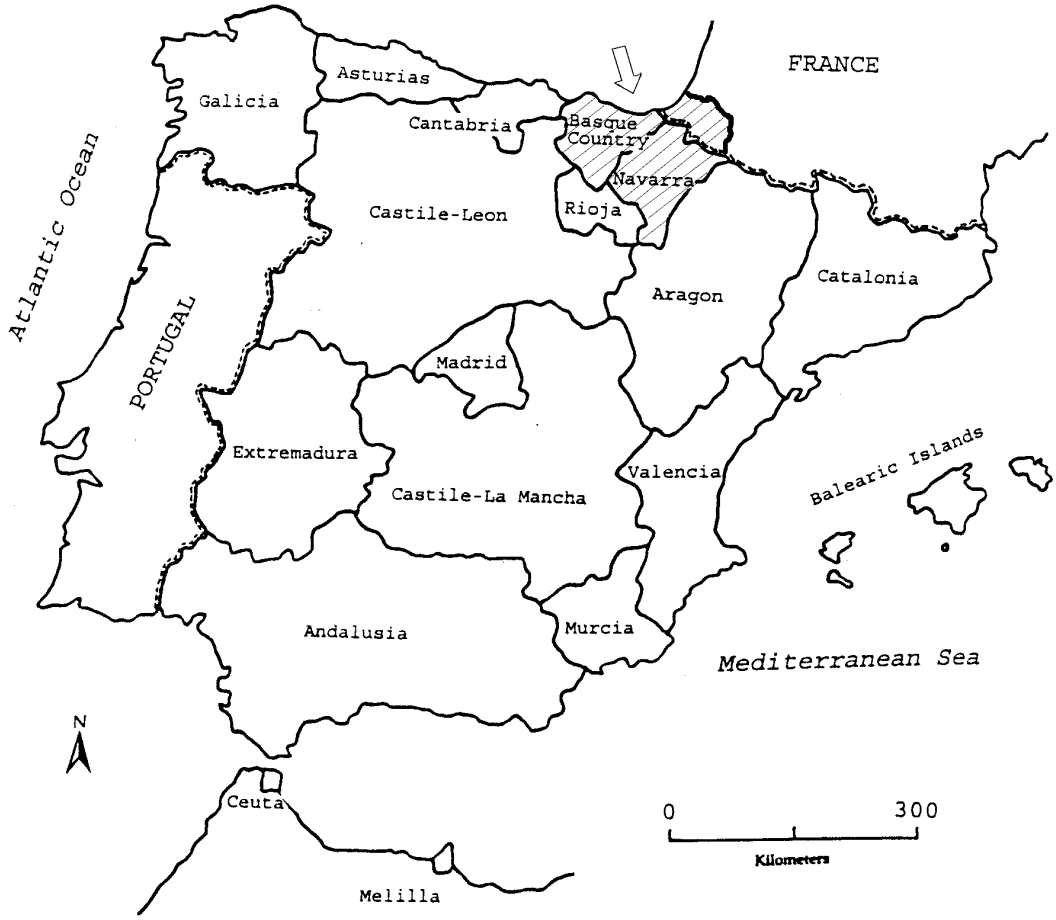

D Väestön jakautuminen Baskimaassa

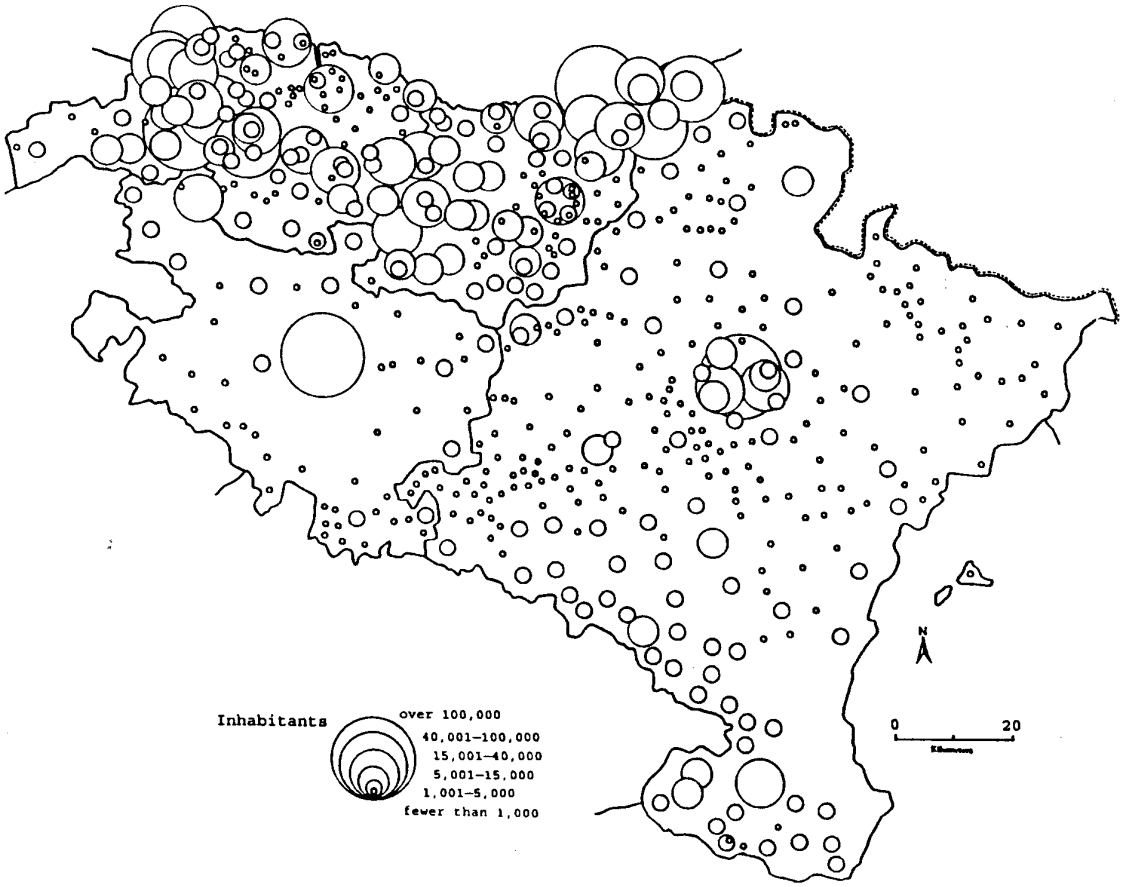

Lähde: Raento 1996, 206 (alkuperäinen lähde: EUE/AEV 1991: 50-51; *Cenco de población 1993* (1993)

E Nationalististen puolueiden suosio Baskimaassa

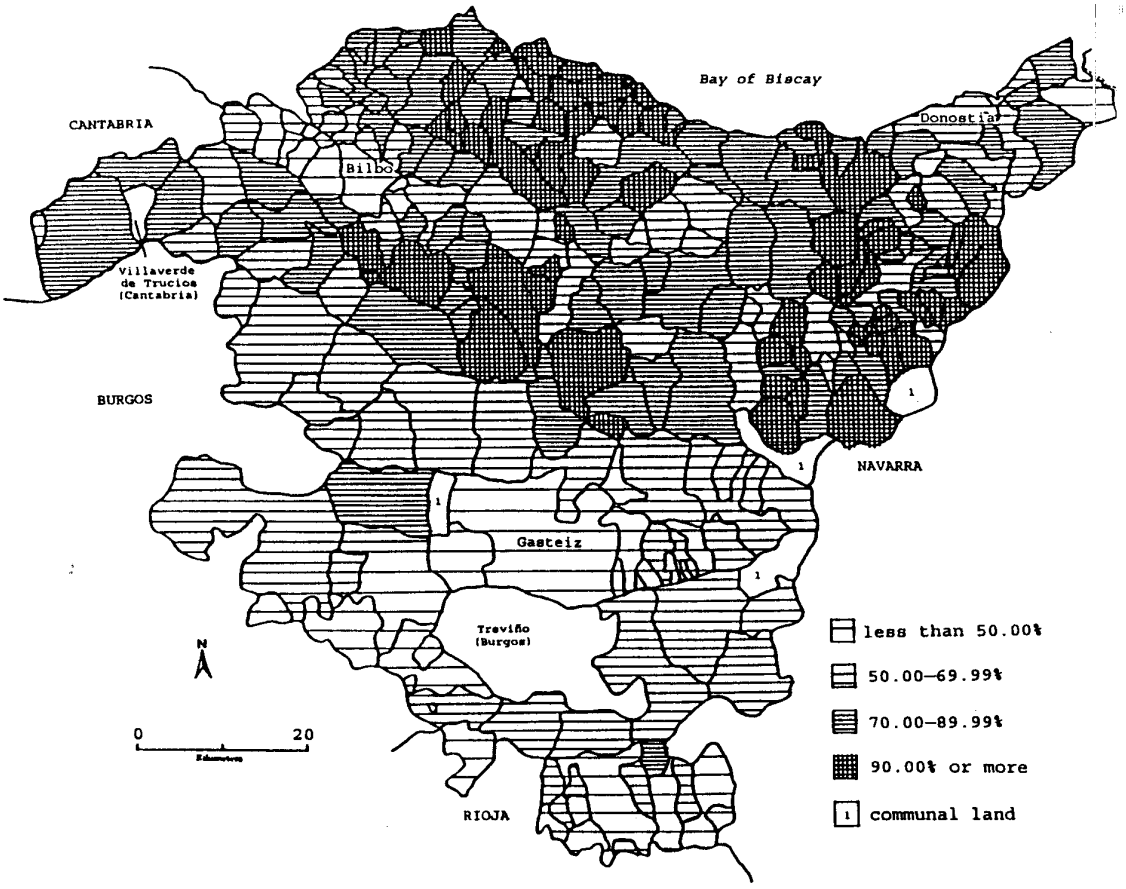

Nationalistisia puolueiden äänimäärät Baskimaassa 1994. Kartta näyttää äänimäärän, joka annettiin autonomisen parlamentin vaaleissa 23.19.1994. Lähde: Raento 1996, 173. (EUE/AEV 1994: 554-561).

F Euskeran osaaminen Baskimaassa

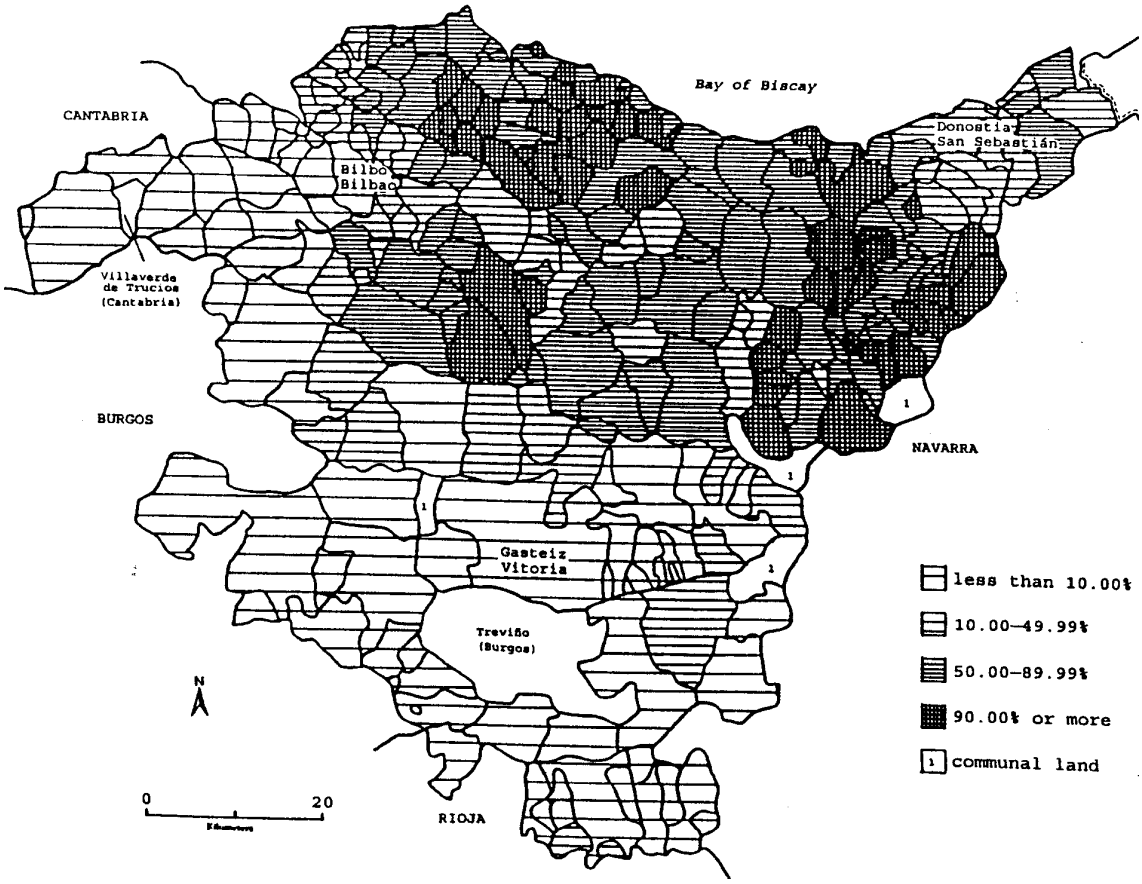

Lähde: Pauliina Raento 1996, 213. (Alkuperäinen lähde: EUE/AEV 1994: 234-237.) (*"euskaldunes"*) Tummilla alueilla puhutaan enemmän kuin vaaleilla.

G Teemahaastattelurunko

(Kaikkia kysymyksiä ei ole kysytty ja joiltakin kysymyksiä on kysytty rungon ulkopuolelta).

1. Taustatiedot:
   - Nimi, ikä, synnyinpaikka, nykyinen asuinpaikka, asuinsuhteet, sisarukset, vanhempien ammatit ja synnyinpaikat
   - mitä opiskelee ja/tai missä on töissä, miksi, opiskelukieli ja perustelut, kielitaito yleensä, euskeran käyttötilanteet
2. Etninen identifikaatio:
   - Tunteeko itsensä enemmän baskiksi, espanjalaiseksi, eurooppalaiseksi, maailmankansalaiseksi vai miksi?
   - Miksi luulee, että vanhemmat ja sisarukset tuntevat itsensä?
   - Jos tapaa madridilaisen henkilön ulkomailla, tunteeko yhteenkuuluvaisuutta hänen kanssaan, miksi tai miksi ei
   - Kumman kanssa tuntee enemmän yhteenkuuluvaisuutta, nuoren samaa sukupuolta olevan madridilaisen opiskelijan vai vanhemman, eri sukupuolta olevan pankkiirin kanssa, joka on baski
   - Onko muita ryhmiä, joita kohtaan tuntee solidaarisuutta ja joihin samaistuu? (esim. naiset/miehet, opiskelijat jne.)
3. Baskius ja rajanveto muihin nähden:
   - Mitä asioita pitää täyttyä, jotta henkilöä voidaan pitää baskina?
   - Ovatko baskit ja espanjalaiset kaksi eri ryhmää? Miten ryhmät eroavat toisistaan? Millaisia piirteitä liittää baskeuteen?
   - Onko baskikulttuurin säilyttäminen tärkeää? Miksi? Auttaisiko itsenäisyys kulttuurin säilyttämisessä?
   - Mitkä ovat baskien tyypilliset toiminnot ja Baskimaan symbolit?
   - Voiko kadulla tunnistaa, kuka on baski?
   - Mitä historia ja maantieteelliset olosuhteet merkitsevät baskeudelle?
   - Mitä muut espanjalaiset ajattelevat baskeista?

H Kysymyslomakkeita

Este cuestionario es para mi tesina de sociología en la universidad de Jyväskylä, Finlandia. Mi objetivo es investigar y comparar la identidad y el autorretrato étnico de los estudiantes en el sur de Euskadi (País Vasco) y Finlandia. Estaré muy agradecida, si usted pudiera responder a esta encuesta. Muchas gracias. Eskerrik Asko.

1. ¿Cuál es su sexo? ( ) hombre ( ) mujer

2. ¿Cuál es su fecha de nacimiento? _____

3. ¿La carrera que está estudiando o trabajo que tiene? _____

4. ¿En qué idioma estudia? ( ) en euskera ( ) en castellano
( ) en euskera y en castellano ( ) otros:_____

5.
a) ¿Qué idioma usa habitualmente en casa?
¿Con su madre?_____
¿Con su padre?_____
¿Con sus hermanos?_____
b) ¿Qué idioma usa con sus amigos?_____
c) Escriba aquí todos los idiomas que sabe hablar. Por favor, póngalas según el orden de aprendizaje (lengua materna,...ejem.: euskera, castellano, inglés...).
_____

6. ¿ Dónde nació usted? ( ) En Euskadi:_____
(pueblo y provincia) ( ) Fuera Euskadi: _____

7. ¿Dónde vive actualmente? (pueblo y provincia) _____

8. Si nació fuera de Euskadi, pero ahora vive en Euskadi ¿Cuándo se mudó?

En el año _____

9. ¿Cuál es la profesión y el lugar de nacimiento de su madre?
_____

10. ¿Cuál es la profesión y el lugar de nacimiento de su padre?
_____

11. ¿Cuál de los grupos políticos prefieres?_____

12. Marque aquí, lo de las opciones que es más adecuada a su identidad étnica:
Me siento...
a. ( ) sólo vasco
b. ( ) más vasco que español
c. ( ) vasco y español
d. ( ) más español que vasco
e. ( ) sólo español
f. ( ) otro, especifica:_____

13. La identidad étnica de los padres.

Creo, que mi madre se siente_____
Creo, que mi padre se siente_____

14. Según su opinión ¿Cuál es la relación entre los grupos llamados vascos y españoles?

( ) Los vascos son tan españoles como los demás españoles.
( ) Los vascos se distinguen de los españoles como su propio grupo.
( ) Otro opinión, especifica:_____
( ) No sé.

15. ¿Quiénes son para usted los más vascos? Pon por orden (1.º, 2.º y 3.º)

( ) Los que votan a un partido abertzale.
( ) Los que viven y trabajan o estudian en Euskadi.
( ) Los que han nacido en Euskadi.
( ) Los que saben y hablan euskera.
( ) Los que tienen padres vascos.
( ) Los que actúan para que el País Vasco consiga la independencía.
( ) Los que se sienten vascos y aman al País Vasco.
( ) Los que tienen apellidos vascos.
( ) Otro, especifica:_____

16. Reflexione aquí similitudes y diferencias entre los vascos y españoles.

_____
_____
_____
_____

17. Si existe diferencias entre estos grupos,¿Cual piensa usted qué es la razón para estas diferencias?

_____
_____
_____

18. ¿Cómo piensas que ven los españoles a los vascos?

_____
_____
_____
_____

19. A muchos grupos étnicos se les han definido ciertos rasgos, actividades y costumbres, símbolos, forma de ser, ... ¿Qué cosas piensa usted que son típicas de los vascos?

_____
_____
_____
_____

19. Responda a las preguntas siguentes. Por favor, responda desde el punto de vista de tu identidad étnica. Usa la escala abajo.

1. = Totalmente de acuerdo
2. = Más o menos de acuerdo
3. = No sé
4. = No muy de acuerdo
5. = Nada de acuerdo

a. Para mí es una suerte y un privilegio pertenecer a mi grupo étnico _____
b. Me encariño con mi propio domilicio tanto, que no me mudaría a ningun otro lugar. _____
c. Mi grupo étnico debería eficientamente proteger su originalidad cultural contra la internacionalidad incrementada. _____
d. En el País Vasco los hombres y las mujeres son suficientemente iguales. _____

Abajo están enumerados diferentes rasgos. ¿Cuales de estos rasgos son característicos a los hombre y mujere vascos? Responda según la escala usado antes (1= totalmente de acuerdo, 5= nada de acuerdo).

20.a ¿Cómo cree que es el hombre vasco?
Elija la alternativa más adecuada

( ) Religioso
( ) Dinámico y emprendedor
( ) Basto y rudo a veces
( ) Timido y apocado con las mujeres.
( ) Callado y cerrado con la gente
( ) Divertido y alegre
( ) Honrado y trabajador
( ) Culto y desenvuelto
( ) Moderado y negociador
( ) Bebedor y comilón
( ) Violento y agresivo
( ) Tradicional y apegado a las costumbres
( ) Desprendido y solidario
( ) Juerguista y mujeriego
( ) Fuerte y musculoso
( ) Práctico y eficaz
( ) Orgulloso y creído
( ) Amante del campo y vida rural
( ) Intransigiente y radical
( ) Buen padre de familia
( ) Sincero y leal
( )_____

20.b ¿Cómo es la mujer vasca?
Elija la alternativa más adecuada

( ) Autoritaria
( ) Coqueta y femenina
( ) Seria y callada
( ) Un poco hechicera
( ) Fuerte fícicamente
( ) Dulce y cariñosa
( ) Activa y independiente
( ) Limpia y ordenada
( ) Sumisa y obediente
( ) Trabajadora y responsable
( ) Tímida y retraída con los hombres
( ) Creyente y religiosa
( ) Es la que manda en casa
( ) Buena madre de familia
( ) _____

21.a ¿Cómo cree que es el hombre español?
Elija la alternativa más adecuada

( ) Religioso
( ) Dinámico y emprendedor
( ) Basto y rudo a veces
( ) Timido y apocado con las mujeres.
( ) Callado y cerrado con la gente
( ) Divertido y alegre
( ) Honrado y trabajador
( ) Culto y desenvuelto
( ) Moderado y negociador
( ) Bebedor y comilón
( ) Violento y agresivo
( ) Tradicional y apegado a las costumbres
( ) Desprendido y solidario
( ) Juerguista y mujeriego
( ) Fuerte y musculoso
( ) Práctico y eficaz
( ) Orgulloso y creído
( ) Amante del campo y vida rural
( ) Intransigiente y radical
( ) Buen padre de familia
( ) Sincero y leal
( )_____

21.b ¿Cómo es la mujer española?
Elija la alternativa más adecuada

( ) Autoritaria
( ) Coqueta y femenina
( ) Seria y callada
( ) Un poco hechicera
( ) Fuerte fícicamente
( ) Dulce y cariñosa
( ) Activa e independiente
( ) Limpia y ordenada
( ) Sumisa y obediente
( ) Trabajadora y responsable
( ) Tímida y retraída con los hombres
( ) Creyente y religiosa
( ) Es la que manda en casa
( ) Buena madre de familia
( ) _____

22. ¿Qué cree que debe hacer la gente en Euskadi? (1 sola respuesta)

( ) Ir a las manifestaciones y luchar para conseguir la independencia.
( ) Intentar construir entre todo una Euskadi en paz y próspera dentro del Estado Español.
( ) Intentar que España sea un país prospero y unido.
( ) Otro opinión, especifica:_____

23. Estoy investigando similitudes y diferencias del autorretrato entre los estudiantes vascos y finlandeses. ¿Qué opina usted de los finlandeses y la cultura finlandesa? ¿Qué rasgos conectaría usted a los finlandeses y Finlandia?

_____
_____
_____
_____

Muchas gracias por tu ayuda. Eskerrik Asko.

KYSYMYSLOMAKE ETNISESTÄ IDENTITEETISTÄ BASKIMAASSA

Tämä kysymyslomake on sosiologian pro gradu – työtäni varten Jyväskylän yliopistossa, Suomessa. Tarkoituksenani on tutkia ja vertailla eteläisen Baskimaan ja Suomen opiskelijoiden etnistä identiteettiä ja omaa kuvaa. Olisin hyvin kiitollinen, jos voitte vastata tähän kyselyyn. Paljon kiitoksia. Eskerrik Asko.

1. Mikä on sukupuolenne? ( ) mies ( ) nainen

2. Mikä on syntymäaikanne? _____

3. Mitä opiskelet tai mikä on työnne? _____

4. Millä kielellä opiskelet? ( ) euskeraksi ( ) kastiliaksi
( ) euskeraksi ja kastiliaksi ( ) muu:_____

5.
a) Mitä kieltä käytätte kotona?
Äitinne kanssa?_____
Isänne kanssa?_____
Sisarustenne kanssa?_____
b) Mitä kieltä käytätte ystävienne kanssa?_____
c) Kirjoita tähän kaikki kielet, joita osaat puhua. Laita ne siihen järjestykseen, missä olet oppinut ne (äidinkieli,...esim.:euskera, kastilia, englanti...)
_____

6. Missä olette syntynyt? ( ) Euskadissa:_____
(kunta ja maakunta) ( ) Euskadin ulkopuolella: _____

7. Missä asutte nykyisin? (kunta ja maakunta) _____

8. Jos olette syntynyt Euskadin ulkopuolella, mutta nyt asutte Euskadissa, milloin muutitte?

Vuonna _____

9. Mikä on äitinne synnyinpaikka ja ammatti?
_____

10. Mikä on isänne synnyinpaikka ja ammatti?
_____

11. Mitä poliittista puoluetta suositte?_____

12. Merkitkää tähän, mikä vaihtoehdoista on sopivin etniselle identiteetillenne.
Tunnen itseni...
a. ( ) vain baskiksi
b. ( ) enemmän baskiksi kuin espanjalaiseksi
c. ( ) baskiksi ja espanjalaiseksi
d. ( ) enemmän espanjalaiseksi kuin baskiksi
e. ( ) vain espanjalaiseksi

f. ( ) muu, tarkenna:_____

13. Vanhempien etninen identiteetti.

Uskon, että isäni tuntee itsensä_____
Uskon, että äitini tuntee itsensä_____

14. Mikä näistä vaihtoehdoista vastaa mielipidettänne baskeiksi ja espanjalaisiksi kutsuttujen ryhmien välistä suhdetta?

( ) Baskit ovat yhtä espanjalaisia kuin muutkin espanjalaiset.
( ) Baskit eroavat espanjalaisista omana ryhmänään.
( ) Muu mielipide, tarkenna:_____
( ) En osaa sanoa.

15. Ketkä ovat mielestänne kaikkein eniten baskeja? (Laittakaa järjestykseen 1., 2. ja 3.)

( ) He, jotka äänestävät nationalistista puoluetta.
( ) He, jotka asuvat ja työskentelevät tai opiskelevat Baskimaassa.
( ) He, jotka ovat syntyneet Baskimaassa.
( ) He jotka osaavat ja puhuvat euskeraa.
( ) He, joiden vanhemmat ovat baskeja.
( ) He, jotka toimivat, jotta Baskimaa saavuttaisi itsenäisyyden.
( ) He, jotka tuntevat itsensä baskeiksi ja jotka rakastavat Baskimaata.
( ) He, joilla on baskisukunimi.
( ) Muu, tarkentakaa:_____

16. Pohtikaa tässä baskien ja espanjalaisten välisiä samankaltaisuuksia ja eroja.

_____
_____
_____
_____

17. Jos näiden ryhmien välillä löytyy eroja, mistä nämä eroavaisuudet mielestänne johtuvat?

_____
_____
_____

18. Miten mielestäsi espanjalaiset näkevät baskit?

_____
_____
_____
_____

19. Monille etnisille ryhmille on määritelty tiettyjä piirteitä, toimintoja,tapoja, symboleita ja elintapoja... Mitkä asiat ovat mielestänne tyypillisiä baskeille?

_____
_____
_____
_____

20. Vastatkaa seuraaviin kysymyksiin. Olkaa hyvä ja vastatkaan oman etnisen identiteettinne näkökulmasta. Käyttäkää alla olevaa asteikkoa.

1. = Täysin samaa mieltä.
2. = Suunnilleen samaa mieltä.
3. = En osaa sanoa.
4. = Ei täysin samaa mieltä
5. = Ei lainkaan samaa mieltä

a. Minulle on onni ja etuoikeus kuulua etniseen ryhmääni. _____
b. Pidän kotiseudustani niin, etten muuttaisi minnekään muualle. _____
b. Etnisen ryhmäni pitäisi voimakkaasti suojella alkuperäisyyttään kasvavaa kansainvälistymistä kohtaan._____
c. Baskimaassa naiset ja miehet ovat riittävän tasa-arvoisia._____

Alla on numeroituna erilaisia piirteitä. Mitkä näistä piirteistä ovat luonteenomaisia baskimiehille ja –naisille? Vastatkaa aiemmin käytetyn asteikon mukaisesti (1=täysin samaa mieltä, 5=ei lainkaan samaa mieltä).

21.a Millainen uskotte baskimiehen olevan?
Valitkaa sopivin vaihtoehto.

( ) Uskonnollinen
( ) Dynaaminen ja yritteliäs
( ) Karkea ja tyly toisinaan
( ) Naisten seurassa ujo ja rajoittunut
( ) Ihmisten parissa hiljainen ja sulkeutunut
( ) Hauska ja iloinen
( ) Kunniallinen ja ahkera
( ) Sivistynyt ja y rentokäytöksinen
( ) Maltillinen ja neuvottelija
( ) Juopottelija ja ahmatti
( ) Väkivaltainen ja aggressiivinen
( ) Traditionaalinen ja tapoihin kiintynyt
( ) Desprendido(?) ja solidaarinen
( ) Hummailija ja naistenmetsästäjä
( ) Voimakas ja lihaksikas
( ) Käytännöllinen ja tehokas
( ) Ylpeä ja creído?
( ) Maaseudun ja maalaiselämän rakastaja
( ) Jyrkkä ja radikaali
( ) Hyvä perheenisä
( ) Rehellinen ja lojaali
( )_____

21b. Millainen uskotte baskinaisen olevan?
Valitkaa sopivin vaihtoehto.

( ) Autoritaarinen
( ) Keimaileva ja naisellinen
( ) Vakava ja hiljainen
( ) Vähän noitamainen
( ) Fyysisesti vahva
( ) Lempeä ja rakastava
( ) Aktiivinen ja itsenäinen
( ) Siisti ja järjestelmällinen
( ) Alistuvainen ja kuuliainen
( ) Ahkera ja vastuuntuntoinen
( ) Miesten seurassa ujo ja sulkeutunut
( ) Uskovainen ja uskonnollinen
( ) Hän, joka määrää perheessä
( ) Hyvä perheenäiti
( )_____

22.a Millainen uskotte espanjalaismiehen olevan? Valitkaa sopivin vaihtoehto.

( ) Uskonnollinen
( ) Dynaaminen ja yritteliäs
( ) Karkea ja tyly toisinaan
( ) Naisten seurassa ujo ja rajoittunut
( ) Ihmisten parissa hiljainen ja sulkeutunut
( ) Hauska ja iloinen
( ) Kunniallinen ja ahkera
( ) Sivistynyt ja y rentokäytöksinen
( ) Maltillinen ja neuvottelija
( ) Juopottelija ja ahmatti
( ) Väkivaltainen ja aggressiivinen
( ) Traditionaalinen ja tapoihin kiintynyt
( ) Desprendido(?) ja solidaarinen
( ) Hummailija ja naistenmetsästäjä
( ) Voimakas ja lihaksikas
( ) Käytännöllinen ja tehokas
( ) Ylpeä ja creído?
( ) Maaseudun ja maalaiselämän rakastaja
( ) Jyrkkä ja radikaali
( ) Hyvä perheenisä
( ) Rehellinen ja lojaali
( )_____

22b. Millainen uskotte espanjalaisnaisen olevan? Valitkaa sopivin vaihtoehto.

( ) Autoritaarinen
( ) Keimaileva ja naisellinen
( ) Vakava ja hiljainen
( ) Vähän noitamainen
( ) Fyysisesti vahva
( ) Lempeä ja rakastava
( ) Aktiivinen ja itsenäinen
( ) Siisti ja järjestelmällinen
( ) Alistuvainen ja kuuliainen
( ) Ahkera ja vastuuntuntoinen
( ) Miesten seurassa ujo ja sulkeutunut
( ) Uskovainen ja uskonnollinen
( ) Hän, joka määrää perheessä
( ) Hyvä perheenäiti
( )_____

23. Mitä uskotte, että pitää ihmisten tehdä Baskimaassa? (Vain yksi vastaus)

( ) Osallistua mielenosoituksiin ja taistella saavuttaakseen itsenäisyyden.
( ) Yrittää rakentaa ennen kaikkea Baskimaa rauhassa ja menestynyt Espanjan valtion sisällä.
( ) Yrittää, että Espanja olisi yhteinäinen ja vauras maa.
( ) Muu mielipide, tarkenna:_____

24. Tutkin baski- ja suomalaisopiskelijoiden omakuvan samuuksia ja eroja. Mitä mieltä olette suomalaisista ja suomalaisesta kulttuurista? Mitä piirteitä liittäisitte suomalaisiin ja Suomeen?

_____
_____
_____
_____

Paljon kiitoksia avustasi. Eskerrik Asko.

KYSYMYSLOMAKE KOLLEKTIIVISESTA IDENTITEETISTÄ

Tämä kysymyslomake on sosiologian pro gradu – työtäni varten. Tarkoituksenani on tutkia ja vertailla Baskimaan (Espanja) ja Jyväskylän yliopistojen yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden kollektiivista identiteettiä ja omakuvaa. Kiitos paljon vastauksestasi!

TAUSTATIEDOT

1. Mikä on sukupuolesi? ( ) mies ( ) nainen

2. Syntymävuotesi? 19____

3. Syntymäpaikkasi? (kunta ja maakunta) _____

4. Siviilisäätysi?
( ) naimaton ( ) avoliitossa
( ) avioliitossa ( ) eronnut
( ) leski

5. Pääaineesi?
( ) sosiologia ( ) yhteiskuntapolitiikka
( ) muu, mikä:_____

6. Monettako vuotta opiskelet yliopistossa? _____

7. Kielitaitosi?: (kirjoita kielet paremmuusjärjestykseen alkaen äidinkielestäsi)

_____

8. Äidin syntymäpaikka ja ammatti:

_____

9. Isän syntymäpaikka ja ammatti:

_____

10. Mikä suomalainen poliittinen puolue vastaa parhaiten omia näkemyksiäsi asioista?

_____

11. Missä olet matkustanut? (rastita sopivat vaihtoehdot)
Olen matkustanut:
( ) Suomessa
( ) Ruotsissa ja/tai Virossa
( ) Muissa Euroopan maissa ( ) Etelä-Amerikassa
( ) Aasiassa ( ) Afrikassa
( ) Pohjois-Amerikassa tai Australiassa

11. Oletko asunut ulkomailla? ( ) En ( ) Kyllä
Jos vastasit kyllä, missä ja kuinka kauan olet asunut? _____

12. Oletko käynyt Espanjassa? ( ) En ( ) Kyllä
Jos vastasit kyllä, missä ja kuinka pitkän aikaa?_____

13. Kuvittele, että olet internetin kansainvälisellä keskustelupalstalla ja sinun pitää esitellä itsesi muille kolmella sanalla. Mitkä kolme sanaa valitset?

a._____ b._____ c._____

14. Yksilön identiteetille ovat tärkeitä paikat ja erilaiset ryhmät. Merkitse numeroin 1-5 alla lueteltujen ryhmien kohdille, mihin niistä tunnet kuuluvasi ensisijaisesti (1), mihin toissijaisesti (2), mihin kolmanneksi (3), jne. Voit myös merkitä nolla (0), jos et tunnu kuuluvasi kyseiseen ryhmään.

Tunnen olevani...
( ) oman kuntani asukas (esim. jyväskyläläinen)
( ) oman maakuntani asukkaat (esim. keskisuomalainen)
( ) suomalainen
( ) eurooppalainen
( ) maailmankansalainen
( ) jonkin muun ryhmän jäsen, minkä_____

15. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Ole hyvä ja merkitse numeroin 1-5 alla olevan asteikon mukaisesti.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
a. On onni ja etuoikeus olla suomalainen.	1	2	3	4	5
b. Olen kiintynyt omaan asuinseutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään muualle Suomessa.	1	2	3	4	5
c. Olen kiintynyt Suomeen niin, etten muuttaisi mihinkään toiseen maahan.	1	2	3	4	5
d. Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälisyyttä vastaan.	1	2	3	4	5
e. Suomessa asuvat naiset ja miehet ovat riittävän tasa-arvoisia.	1	2	3	4	5
f. Suomessa kansanedustajilla on riittävästi valtaa vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin.	1	2	3	4	5
g. Suomen valtioon voi luottaa ja sitä tulee kunnioittaa.	1	2	3	4	5
h. Suomalaisten mentaliteetissa ja ajattelutavoissa ei ole vain yksilöiden välisiä eroja vaan myös alueellisia eroja eri maakuntien välillä.	1	2	3	4	5
i. Suomessa vallitsee vahva yhtenäiskulttuuri eri kansanosien ja –ryhmien kesken.	1	2	3	4	5
j. Suomenruotsalaiset ovat käytännössä yhtä suomalaisia kuin muutkin suomalaiset.	1	2	3	4	5
k. Saamelaiset eroavat muista suomalaisista selkeästi omana etnisenä ryhmänään.	1	2	3	4	5
l. On tärkeää, että Suomi on itsenäinen maa.	1	2	3	4	5

	Täysin samaa mieltä	Jokseen-kin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseen-kin eri mieltä	Täysin eri mieltä
m. Jos syttyisi sota, suomalaisten tulisi taistella itsenäisyytensä puolesta.	1	2	3	4	5
n. Ollessani ulkomailla, tunnen itseni erilaiseksi verrattuna muihin kansallisuuksiin.	1	2	3	4	5
o. Suomessa voi vapaasti ilmaista poliittisen mielipiteensä.	1	2	3	4	5
p. Suomalaiset eroavat kansanluonteeltaan selvästi naapurimaidensa kansalaisista.	1	2	3	4	5
q. Suomalaisten kansanluonteeseen on vaikuttanut paljon ilmasto ja maisema.	1	2	3	4	5
r. Tunnen itseni tyypilliseksi suomalaiseksi.	1	2	3	4	5
s. Suomalaiset ovat yleisesti ottaen mukavia ja rakastettavia ihmisiä.	1	2	3	4	5
t. Tavatessani ulkomailla suomalaisen tunnen yhteenkuuluvuutta hänen kanssaan.	1	2	3	4	5
u. Tunnen itseni tavallista voimakkaammin suomalaiseksi Suomen pärjätessä urheilussa.	1	2	3	4	5
v. Laulaessani "Maamme"-laulua tunnen voimakasta yhteenkuuluvuutta kanssalaulajiin.	1	2	3	4	5
w. Olisi oikeus ja kohtuus, että Karjala palautettaisiin Suomelle.	1	2	3	4	5

Alla on numeroituna erilaisia piirteitä. Mitkä näistä piirteistä ovat mielestäsi luonteenomaisia suomalaismiehille ja –naisille? Vastaa aiemmin käytetyn asteikon mukaisesti (1=täysin samaa mieltä, 5=ei lainkaan samaa mieltä).

16.a Suomalaismies on mielestäni:

( ) Uskonnollinen
( ) Dynaaminen ja yritteliäs
( ) Karkea ja tyly toisinaan
( ) Naisten seurassa ujo ja rajoittunut
( ) Ihmisten parissa hiljainen ja sulkeutunut
( ) Hauska ja iloinen
( ) Kunniallinen ja ahkera
( ) Sivistynyt ja rentokäytöksinen
( ) Maltillinen ja neuvottelija
( ) Juopottelija ja ahmatti
( ) Väkivaltainen ja aggressiivinen
( ) Traditionaalinen ja tapoihin kiintynyt
( ) Epäitsekäs ja solidaarinen
( ) Hummailija ja naistenmetsästäjä
( ) Voimakas ja lihaksikas
( ) Käytännöllinen ja tehokas
( ) Maaseudun ja maalaiselämän rakastaja
( ) Jyrkkä ja radikaali
( ) Hyvä perheenisä
( ) Rehellinen ja lojaali

16b. Suomalaisnainen on mielestäni:

( ) Autoritaarinen
( ) Keimaileva ja naisellinen
( ) Vakava ja hiljainen
( ) Hauska ja iloinen
( ) Fyysisesti vahva
( ) Lempeä ja rakastava
( ) Aktiivinen ja itsenäinen
( ) Siisti ja järjestelmällinen
( ) Alistuvainen ja kuuliainen
( ) Ahkera ja vastuuntuntoinen
( ) Miesten seurassa ujo ja sulkeutunut
( ) Uskovainen ja uskonnollinen
( ) Hän, joka määrää perheessä
( ) Hyvä perheenäiti

Vertailen suomalaisten ja espanjalaisten käsityksiä itsestään ja muista. Ole hyvä ja vastaa ensimmäisenä mieleen tulevan ajatuksesi avulla myös seuraaviin kohtiin asteikolla 1-5:

17.a Espanjalaismies on mielestäni:

( ) Uskonnollinen
( ) Dynaaminen ja yritteliäs
( ) Karkea ja tyly toisinaan
( ) Naisten seurassa ujo ja rajoittunut
( ) Ihmisten parissa hiljainen ja sulkeutunut
( ) Hauska ja iloinen
( ) Kunniallinen ja ahkera
( ) Sivistynyt ja rentokäytöksinen
( ) Maltillinen ja neuvottelija
( ) Juopottelija ja ahmatti
( ) Väkivaltainen ja aggressiivinen
( ) Traditionaalinen ja tapoihin kiintynyt
( ) Epäitsekäs ja solidaarinen
( ) Hummailija ja naistenmetsästäjä
( ) Voimakas ja lihaksikas
( ) Käytännöllinen ja tehokas
( ) Maaseudun ja maalaiselämän rakastaja
( ) Jyrkkä ja radikaali
( ) Hyvä perheenisä
( ) Rehellinen ja lojaali

17b. Espanjalaislaisnainen on mielestäni:

( ) Autoritaarinen
( ) Keimaileva ja naisellinen
( ) Vakava ja hiljainen
( ) Hauska ja iloinen
( ) Fyysisesti vahva
( ) Lempeä ja rakastava
( ) Aktiivinen ja itsenäinen
( ) Siisti ja järjestelmällinen
( ) Alistuvainen ja kuuliainen
( ) Ahkera ja vastuuntuntoinen
( ) Miesten seurassa ujo ja sulkeutunut
( ) Uskovainen ja uskonnollinen
( ) Hän, joka määrää perheessä
( ) Hyvä perheenäiti

18. Ketkä ovat mielestäsi kaikkein eniten suomalaisia?
(Laita järjestykseen kolme ensimmäistä: 1., 2. ja 3.)

( ) He, joilla on Suomen kansalaisuus.
( ) He, joilla on suomalaiset vanhemmat.
( ) He, jotka ovat syntyneet Suomessa.
( ) He jotka osaavat ja puhuvat suomea.
( ) He, jotka asuvat Suomessa.
( ) He, jotka tuntevat itsensä suomalaisiksi ja ovat kiintyneet tähän maahan.
( ) He, joilla on suomalainen sukunimi.
( ) Muu, tarkenna:_____

19. Jos suomalaiset eroavat mielestäsi muista kansallisuuksista, mistä luulet näiden erojen johtuvan?

_____
_____
_____

20. Miten muiden maiden kansalaiset mielestäsi näkevät suomalaiset?

_____
_____
_____

21. Kansallisuuksille on määritelty tiettyjä piirteitä, toimintoja,tapoja ja symboleita. Mitkä asiat ovat mielestänne tyypillisiä suomalaisille?
Symbolit/tunnusmerkit:_____
Luonteenpiirteet:_____
Perinteet/tavat:_____
_____

22. Laita rasti sen henkilön kohdalle, jonka kanssa tunnet enemmän yhteenkuuluvuutta:

( ) Nuori, samaa sukupuolta oleva, ruotsalainen opiskelija
( ) Keski-ikäinen, eri sukupuolta oleva, suomalainen työntekijä

23. Merkitse, mihin seuraavista ryhmistä samaistut?

( ) naiset	( ) miehet	( ) opiskelijat	( ) valkoihoiset
( ) länsimaalaiset	( ) köyhät	( ) yhteiskuntatieteilijät	( ) kristityt
( ) luonnonystävät	( ) akateemiset	( ) urheilijat	( ) nuoret
( ) sinkut	( ) perheelliset	( ) järjestöihmiset	( ) _____

24. Mitä sinulle tulee mieleen sanoista baskit tai Baskimaa?
_____
_____
_____

25. Baskit ovat etninen vähemmistö, joka asuu Pohjois-Espanjassa ja joita tutkin pro gradu - työssäni. Heidän asuttamilleen kolmelle maakunnalle on myönnetty laaja autonomia. Mitä uskot, että ihmisten tulisi tehdä Baskimaassa?

( ) Yrittää rakentaa rauhallisin keinoin menestynyt Baskimaa Espanjan valtion sisällä.
( ) Taistella saavuttaakseen itsenäisen Baskimaan erillään Espanjan valtiosta.
( ) Yrittää rakentaa Espanjasta vauras ja yhtenäinen maa.
( ) En pysty vastaamaan, sillä en tiedä juuri mitään baskeista tai heidän tilanteestaan.
( ) Muu mielipide, tarkenna:_____
_____

Kiitos avustasi!